

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2018

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

SEPTEMBRIE 2018

SUMAR

septembrie

2018

4 Temelia țării
Laudă țăranului român
L. REBREANU

5 Pe cei pe care zeii îi
pedepseau i-au făcut
profesori... de istorie
I.-A. POP

10 Cetatea
de la „Cetate”
*Fortificația dacică
de la Coșeiu*
H. POP

12 Legația
germană, fake-news
despre Maniu
O. TRAȘCĂ

17 Ultimul
Parlament al
României Mici
D. CAIN

INTELECTUALII ȘI MAREA UNIRE

22 Liviu Rebreanu
C. SIRCUȚA

ISTORIE ȘI FILM

27 Sunetul muzicii
și tăcerea submarinelor
FL. STĂNESCU

CLIO ANUNȚĂ

31 „Bombardați
România!”
*Documente desecretizate
din arhivele rusești
despre 22 iunie 1941*
F. DOLGHIN

1918 – 2018

33 Un veac
de economie
B. MURGESCU

37 Dacia cea
de toate zilele
Acum 50 ani, la Colibași
N. MACOVEI

42 Noi vrem
pământ! –
varianta Țigănești
de Teleorman
**S. CHEFANI-
PĂTRAȘCU**

47 Ctitoriță
a României întregite
*Regina Maria
în viața politică*
I. SCURTU

magazin istoric

Anul LI – serie nouă – nr. 9 (618)
septembrie 2018

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Vitejia era una dintre componentele de bază ale cavalerismului medieval. Un cavaler își arăta vitejia pe câmpul de luptă, iar între două bătălii la turnirurile organizate. Henri I (1170 – 1252), contele de Alsacia, și prințul de Anhalt participă la un joc de război. Miniatură din *Codex Manesse*, o culegere de poezii și cântece, cea mai completă care ilustrează creația Minnesänger-ilor (trubadurilor) germani, realizată între 1301 și 1340, la Zürich, pentru familia Manesse

2 Climent, episcopul Râmnicului într-o vreme agitată (1739 – 1748), a fost tuns în monahism la Mănăstirea Hurezi. Cea mai de seamă ctitorie a domnului Constantin Brâncoveanu a fost ridicată între 1690 și 1693. Este cel mai mare ansamblu monastic din România. Aici își dorea domnul să-și doarmă somnul de veci, dar soarta a vrut altfel

3 După întemeierea Imperiului German, consfințită prin încoronarea kaiserului Wilhelm I la 18 ianuarie 1871, în Sala Oglinzilor de la Versailles, ca o supremă umilință adusă francezilor înfrânți în războiul izbucnit cu un an înainte, conceptul de Europa Centrală este dezvoltat de gânditorii germani, pentru care semnifica mai ales un apel la unirea popoarelor Imperiului German și ale Monarhiei Austro-Ungare într-o federație

4 La prora Monumentului Descoperirilor din Lisabona se află principele Henric Navigatorul (1394 – 1460), care ține într-o mână o machetă de corabie, iar în cealaltă o hartă. Deși Infante Dom Henrique nu a navigat efectiv, el i-a încurajat pe navigatori să plece în călătorii de descoperire a noi ținuturi, a comandat o ambarcațiune mai ușoară și mai fiabilă, caravela. Fotografie de Adrian-Silvan Ionescu

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,

academician
DINU C. GIURESCU
(1927 – 2018),

academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

ZĂMISLIT DIN ACEST PĂMÂNT

În viața altor națiuni, țărănimăa a putut avea, și a avut, un rol secundar, șters; pentru noi însă e izvorul românismului pur și etern. La noi, singura realitate permanentă, inalterabilă a fost și a rămas țărănul. Atât de mult că, de fapt, țărănul român nici nu e țaran ca la alte popoare. Cuvântul însuși e de origine urbană, cel puțin în semnificația actuală. Țărănul nu-și zice niciodată țaran. Doar în vremurile mai noi și sub influențe politice a pătruns și la țară cuvântul, spre a indica pe omul de la sat în contrast cu cel de la oraș. Țăranii însă numesc pe țărani, simplu, oameni. De fapt, țărănul n-are nume pentru că nu e nici clasă, nici breaslă, nici funcție, ci poporul însuși omul român.

Pentru toată lumea, țaran este sinonim cu românul, pe când orășan nu, ba în general dimpotrivă, mai cu seamă în ochii țărănului. Țărănul a rămas român și sub barbarii cei vechi și sub cötropitorii ceilalți; în schimb, orășenii s-au cam arătat turci cu turcii, greci cu fanarioții, ruși cu muscalii, nemți cu austrieții, până să devină români sută la sută, sub români.

Nu știu când a apărut în istorie țărănul așa cum îl definește știința de azi, adică omul care cultivă pământul din moși-strămoși și care se simte legat de pământ prin rădăcini adânci. Barbarii de odinioară, străbunii națiunilor mari și mici de azi, n-au avut, pare-se, țărani, cel puțin în secolele când marea strămutare îi arunca mereu de colo până colo prin Europa sălbătică. Neamuri războinice, pornite pe cuceriri și deci spre traiul din munca altora, ele disprețuiau legătura cu pământul. În viața lor, rolul de căpetenie îl aveau creșterea vitelor, vânatoarea și războiul, care e tot un fel de vânatoare, dar de oameni [...]

Mulți învățați consideră nașterea și începuturile neamului românesc drept o enigmă sau un miracol sau, în sfârșit, ceva inexplicabil prin obișnuitele metode istorice. Este, fără îndoială, o minune cum a rezistat și a persistat aici poporul nostru, în mijlocul tuturor uraganelor. Dar țărănul român, existența lui

LIVIU REBREANU

permanentă pe aceste plaiuri poate dezlega taina aceasta și altele care ne privesc. Țărănul e începutul și sfârșitul. Numai pentru că am fost neam pașnic de țărani, am putut să ne păstrăm ființa și pământul...

Când se abat marile urgii, oamenii bogați, posedanții de toate felurile, sunt imediat gata de ducă. Ei n-au legături organice cu pământul țării și se despart ușor de orașele sau de castelele în care locuiesc, siguri că vor găsi, cu aurul lor, în alte țări, alte orașe și alte

castele, unde vor putea continua viața ușoară de belșug... Țărănul nu pleacă nici de voie, nici de nevoie. El n-are unde să-și mute sărăcia, pentru că, smuls de pe ogorul lui, ar fi osândit să piară ca un arbore smuls din rădăcini. De aceea țărănul e pretutindeni păstrătorul efectiv al teritoriului național [...]

Pentru țărănul nostru pământul nu e un obiect de exploatare, ci o ființă vie, față de care nutrește un sentiment straniu de adorație și de teamă. El se simte zămislit și născut din acest pământ ca o plantă fermecată, care nu se poate stârpi în vecii-vecilor. De aceea pământul e însuși rostul lui de-a fi [...]

Cu cât se înmulțeau suferințele și treceau vremurile, țărănul român s-a îndărătnicit în răbdare. Dragostea lui de pământ s-a învârtoșat. Țarina se amesteca neconștient cu cenușa și oasele înaintașilor, iar văzduhul se umplea cu umbrele și sufletele lor până în țării. Nimeni nu-l mai putea clinti din loc, nicio putere și nicio schingiuire...

Rezultatul? România actuală cu Dacia de odinioară sunt congruente nu numai în privința configurației geografice, dar și a configurației etnografice românești.

(Laudă țărănului român.
Discurs de recepție la Academia Română
rostit în ziua de 29 mai 1940,
în Discursul oratoric românesc,
Editura C.N.I. Coresi S.A.,
București, 2003)

EXCLUSIVITATE

52 Imago mundi,
versiunea chineză

SHI PING

56 Fascinația
Africii medievale

F. DOLGHIN

ISTORIA PRIN DETALII

61 Ghilotina din...
Gallica

ȘT. LEMNY

DE DATA ACEASTA AVEȚI DREPTATE

63 Un nume,
două personaje

P. OTU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

DICȚIONAR ISTORIC

66 Vulnerabilități,
incertitudini, geometrii
variabile

Europa Centrală

A. POP

LEGENDA ȘI TEMEIUL EI ISTORIC

70 Regele Arthur

M. MANEA

73 Străinul din
Rugul Aprins

M. VASILEANU

ADDENDA ET CORRIGENDA

77 Numele
monumentului și
povestea lui

A.-S. IONESCU

79 Apostolul
adevărului
*Dialoguri Masaryk –
Čapek*

A.I. IONESCU

84 Cum e tabloidul,
și cititorul

*Povestea publicației
„News of the World“*

T. STĂNESCU-
STANCIU

89 Episcop în
vremi de furtună
Climent al Râmnicului

C. OPREA

HOOVER INSTITUTION

93 Noua politică

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

32; 94; 95

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

Astăzi, în toată lumea profesorul este într-o situație cumva nesi-gură. Asta îmi amintește că nimic nu este nou sub soare dacă ținem seama că grecii vechi spuneau: „Cei pe care au vrut să îi pedepsească, zecii i-au făcut profesori“. Atunci ar fi fost o explicație, pentru că în lumea greacă antică pedagogii, medicii, arhitecții erau în general sclavi. Oamenii liberi nu se chinuiau să destupe mințile copiilor și adolescenților.

Profesorul de istorie este și el, azi, în criză, în întreaga lume, nu numai la noi. Și asta pentru că ba constăți că istoria este inclusă la științe sociale, „social sciences“ în America, și același profesor predă și un pic de politologie, și un pic de sociologie, și un pic de istorie și le amestecă pe toate, ba îi auzi plângându-se pe profesorii din Franța că nu se mai învață destul despre epoca medievală, ba că Antichitatea a fost uitată, ba că în țările nordice se face numai istorie pragmatică, adică se învață doar acele părți din trecut care ar putea fi interesante pentru lumea de azi. Dar cine poate stabili acest lucru? Dacă trecutul este viață, și dacă viața este într-o curgere eternă, și dacă noi oamenii am împărțit printr-o convenție viața în trecut, prezent și viitor, câteodată trebuie să ne revenim și să vedem globalitatea. Viața oamenilor care au trăit în trecut este globală, curge; noi nu o putem aborda global, dar ar trebui să ne străduim câteodată să o prezentăm în toată rotunjimea ei.

Școală din Atena antică

În România profesorul de istorie are mai multe motive să fie dezamăgit. De mult istoria se află la noi, și implicit statutul profesorului de istorie, în criză. Criza, din păcate, în ciuda așteptărilor noastre, s-a accentuat după 1989, din mai multe motive. Unul dintre motive a fost ideea păcătoasă și păguboasă că orele de istorie sunt de prisos. Unii au ajuns la această idee pentru că istoria fusese *instrumentum regni* (instrumentul puterii) și din pricina asta ar fi bine să dispară. Este o judecată complet greșită. Dacă în numele iubirii s-au produs războaie în istorie (precum războiul tro-

ian), asta nu înseamnă că desființăm iubirea. Dacă în numele familiei s-au produs războaie (de exemplu, Războiul celor Două Roze, din Marca Britanică, dintre familiile de York și Lancaster), asta nu înseamnă că desființăm familia. Dacă în numele națiunii s-au produs războaie, nu putem desființa națiunea. Dacă în numele bisericii s-au dus războaie, nu putem reproșa bisericii acest lucru. Dacă istoria a fost instrumentalizată, nu înseamnă că istoria este rea. Înseamnă că o putem schimba.

Dar unii au spus că trebuie eliminată istoria, trebuie modernizată școala. Și am asistat la îndepărtarea materiei din școală, sub o formă sau alta, dar mai ales la reducerea numărului de ore de istorie și, și mai grav, la unele clase și la unele profiluri la scoaterea completă a orelor de istorie. Ceea ce, pentru ideea generală de educație, este o

Miniatura înfățișează una dintre nenumăratele confruntări din vremea Războiului celor Două Roze

HISTORY

*Peste tot istoria și
predarea istoriei sunt
în suferință;
uneori soluțiile găsite
sunt pline de umor,
ca în cazul acestui afiș
ce copiază un model
devenit celebru în
Primul Război Mondial*

**JOIN YOUR
HISTORY CLASS
GOD SAVE THE KING**

PROFESORUL DE ISTORIE, AZI

Academician IOAN-AUREL POP,
Președintele Academiei Române

Profesorul, în general, în lumea în care trăim, are un statut inferior în raport cu societățile de odinioară, când și în orașe, dar mai ales în sate profesorul, învățătorul, părintele, primarul, polițistul erau fruntașii satului. În Transilvania, înainte de Unire învățătorii erau numiți „apostolii neamului“. La Liceul „Andrei Șaguna“, din Brașov, unde am învățat, cinci dintre profesori aveau doctoratul. Toți cinci erau cu studii făcute la Paris, Berlin, Viena. Lumea îi saluta cu respect, bărbații își scoteau pălăria în fața lor, iar dacă unul dintre ei îi spunea unei doamne „Sărut mâna“, persoana respectivă își aducea aminte o viață întreagă de acest gest. Nouă, elevilor, profesorii ni se adresau cu formula „Domnule elev“.

inteligența noastră, plecând de la premise clare. Vom obține un tablou aproximativ care să se apropie de ceea ce a fost odinioară. Acest lucru este extrem de greu de făcut.

Intrebarea cum să ajungă istoricul la adevăr vine din Antichitate și nu există vreo epocă istorică în care ea să nu fi fost pusă și nu există curent cultural în care să nu se fi încercat câte un răspuns măcar.

Logicienii au grupat adevărul în trei clase mari. Există o teorie a adevărului care se numește a adevărului-corespondență sau a adevărului-echivalență. Potrivit acesteia, discursul trebuie să se echivaleze cât mai exact cu realitatea, iar ideile specialiștilor să reflecte realitatea trecută așa cum a fost ea. Cum ar fi zis Leopold von Ranke, istoricul trebuie să reconstituie trecutul așa cum a fost. Este ușor de spus. Concret, dacă 90% dintre cei prezenți într-o sală sunt de acord că acolo există mobilier de o culoare, perdele de altă culoare etc., înseamnă că acesta este adevărul, adică am descris realitatea așa cum este ea.

A doua teorie este cea a adevărului-coerență, care a apărut cam din secolul al XVIII-lea încoace, mai precis de la marele filosof Immanuel Kant. Potrivit acesteia, ideile rămân adevărate dacă sunt compatibile cu ansamblul ideilor considerate la un moment dat adevărate, dacă nu contravin acestora. Prin urmare, cel care a spus

Leopold von Ranke

în Antichitate că Pământul este plat și nu a fost nimeni să îl contrazică înseamnă că avea dreptate.

În fine, de câteva decenii bunc, este în mare vogă teoria adevărului numit semnificație. Potrivit acesteia, semnele și codurile prin care se comunică făuresc ele însele realitatea, iar această realitate virtuală devine adevăr. Prin urmare, adevărul se manifestă în funcție de utilitate. Unii ar zice că e un fel de pragmatism, utilitarism, aplicat în domeniul teoriei adevărului.

Așadar, adevărul este foarte diferit, de la un grup de oa-

meni la altul și de la individ la individ, după principiul pe care l-a dat ca exemplu un filosof mai de demult: dacă eu primesc un dolar de la cineva și nu am niciun dolar în buzunar, acel dolar poate reprezenta pentru mine o mică avere. Dar dacă îmi dă cineva un dolar și eu mai am deja un milion, acel dolar este cantitate neglijabilă. Prin această parabolă, cei care susțin teoria adevărului-semnificație vor să ne spună că adevărul este în funcție de ce simțim fiecare. Totul a plecat de la dezamăgirile din secolul trecut, de la o anumită perioadă de prosperitate care s-a atins treptat, după două – trei decenii de la finalul celui de Al Doilea Război Mondial. Atunci când bărbatul nu se mai scula de dimineață cu gândul că, dacă nu merge la coasă și femeia nu merge la seceră, mor copiii de foame până la prânz, când a apărut această prosperitate relativă, s-au născut și asemenea idei complet relativiste și relativizante.

Una dintre ele spune că reconstrucția trecutului se poate face în funcție de imaginație. În asemenea tendințe, în care imaginația ia locul rațiunii, istoria și istoricul nu își mai au rostul. Este de ajuns să ascultăm simfonia lui Beethoven, care voia să compună *Napoleona* (impresionat de Napoleon, dar dezamăgit a numit-o *Eroica*) ca să știm ce înseamnă epoca lui Napoleon. Dacă un pictor, impresionat de *Hora Unirii* jucată la

„Hora Unirii”, tabloul lui Theodor Aman, surprinde un moment din 1857, nu bucuria proclamării Unirii din 1859, cum se crede îndebote

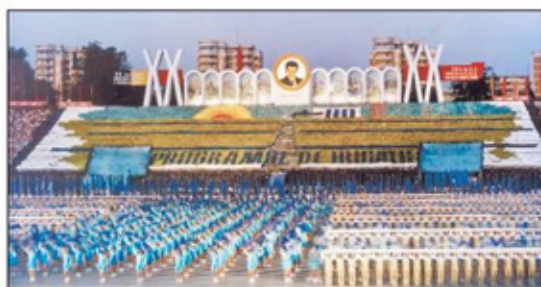

catastrofă, pentru că istoria, după părerea mea, nu trebuie să formeze nici patrioți, nici globaliști, trebuie să ne dea orizontul de cultură ca să putem trăi în această lume.

Câte discipline școlare mai crează astăzi cultură generală? Pe când la istorie ai putea învăța ce este o coloană corintică, ce este o comedie scrisă de Aristofan, de ce a apărut lucrarea *De civitate Dei*, care era cearța universalilor în Evul Mediu, ce a fost raționalismul, ce a reprezentat iluminismul, de ce romantismul a idealizat lumea medievală. Toate acestea se învățau, în vremea când am făcut școală, în învățământul preuniversitar. În

clasa a V-a am învățat banda timpului. Profesorul de istorie nu a trecut mai departe până nu am înțeles ce înseamnă „înainte de era noastră” și „în era noastră” (atunci nu se putea spune „înainte de Hristos” și „după Hristos”). Astăzi, vin studenții și mă întreabă de ce am spus că în urmă cu 6.000 de ani, la Tărtăria, s-a întâmplat ceva, pentru că noi suntem în anul 2018. Ei nu mai au noțiunea acestui an 1; unii chiar mă întreabă care a fost anul 0. Alții mă întreabă dacă bătălia de la Călugăreni a durat zece zile: 13/23 august, când este vorba despre datarea pe stil vechi și pe stil nou. Așa ceva nu se întâmpla înainte. Nici atunci nu pricepeau toți de prima dată, dar profesorii ne puneau să le explicăm celor care nu au înțeles până pricepeau și ei.

La noi meseria de profesor este în primejdie pentru că este în primejdie însăși disciplina numită Istorie. Criza disciplinei noastre se repercutează și asupra statutului profesorului. Criza aceasta a început înainte de anul 1989 și nu a început în România. La noi se crease impresia că istoria este la mare cinste. Manualele erau pline de fapte și de date. Azi aceste

În vremea regimului comunist, urmând tradiția inaugurată în vremea lui Carol al II-lea, spectacolele organizate pe marile stadioane făceau apel și la momente istorice importante

manuale sunt considerate maculatură, pentru că încercau să cultive memoria. Iar noi de memorie nu mai avem nevoie. Sunt analiști politici care spun că nu mai avem nevoie de memorie și nici de memorare, dacă avem internetul la dispoziție.

Dar criza disciplinei istorice e mai profundă. Filosoful american de origine japoneză Francis Fukuyama a scris de-a dreptul despre sfârșitul istoriei. El se înscria într-un curent mai larg, care vorbea despre postmodernism. S-a ajuns și la noțiunea de post-adevăr. Or, istoricii au fost învățați de la Renaștere încoace că trebuie să cultive adevărul. Apărând ideea că adevărul nu există și cu atât mai mult nu există adevărul istoric, meseria noastră a fost pusă în cumpănă gravă. Dacă

un istoric nu caută adevărul acelor vremuri pe care le studiază, atunci nu mai are rost. Relativizarea aceasta extremă ne pune astăzi în fața unor opțiuni grave și îi determină pe mulți absolvenți de liceu inteligenți care ar îmbrățișa cariera de profesor de istorie sau cercetători în domeniul istoriei să renunțe tocmai pentru că s-a relativizat totul.

Să vorbim așa-dar despre adevăr și mai ales despre adevărul istoric. Dacă ajungem la o concluzie pozitivă, mai avem o speranță. Dacă nu, cei tineri vor înțelege că trebuie să se lase de meserie. Adevărul istoric ar trebui să fie, după mulți teoreticieni,

concordanța perfectă dintre cunoștințele noastre despre trecut și realitatea din acel trecut. Această concordanță perfectă pe care am dori-o unii dintre noi nu poate să existe. Dar asta nu înseamnă că nu trebuie să o căutăm. Așa au fost învățați foarte mulți istorici, de-a lungul generațiilor, că ei trebuie să descopere această concordanță, adică să reconstituie viața de odinioară după mărturiile care să le permită să ajungă la adevărul relativ al acelor vremuri. Este ca și cum am juca un puzzle, mergând în arhive, biblioteci, muzee ca să găsim câte o piesă pe care să o punem într-un cadru și după un timp să calculăm cât am acoperit din acea realitate cu sursele care pot veni din diferite locuri și medii. Iar ce nu am reușit, să încercăm să umplem cu

O NOUĂ CETATE DACICĂ ÎN NORD-VESTUL ROMÂNIEI

Dr. HOREA POP,
Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău

Cetatea dacică de la Coșeu (comuna Coșeu, județul Sălaj) se află amplasată pe un deal la nord de sat, înspre localitatea Archid. Dealul, care acum e cunoscut de localnici sub numele de Cetate/Várhegy, are o altitudine de 407 m, dominând împrejurimile. Zona su-

Participanții la sondajul arheologic de la Coșeu (sus);
autorul împreună cu o studentă delimitează o zonă de săpătură

perioară a platoului este puțin bombată la mijloc, iar în rest îndreptată, dar ea arată așa datorită amenajărilor umane, pe un loc dominant cu diametrul de cel mult 50 m. Prezența unei mănăstiri medievale și a unei curți nobiliare în hotarul satului au presupus existența unei fortificații medievale. În memoria sătenilor

există o cetate, dar și „pivnițe și tuneluri“, care nu au fost localizate cu precizie până acum. Chiar și hărțile vechi greșesc în privința poziționării aceluia „Várhegy“ pomenit de localnici. Tentativele mai vechi de a găsi cetatea, în 2007 (periegheză Horea Pop, Dan Culic), cu ajutorul preotului local reformat, Lugosi Dániel, au eșuat și ele. La acea vreme nu existau facilitățile cartografice actuale.

Craiova, pictează un tablou, precum Theodor Aman, nu ne mai trebuie să știm altceva despre procesul Unirii. Ne uităm la tablou și este suficient. Dacă un scenarist, cu o idee preconcepțată, vrea să facă un film despre daci, cum s-a întâmplat, și îi consideră pe daci glorioși, viteji, vajnici și buni patrioți români, face un film în care dacii sunt buni patrioți români. Și așa ne învață mulți, că nu este nicio deosebire între daci și români, că noi vorbim limba dacă.

Imare doamnă a istoriografiei franceze, Régine Pernoud (1909 – 1998), care are o carte fabuloasă, *Pour en finir avec le Moyen Âge* (Ca să terminăm odată cu Evul Mediu), în care demonstrează că Evul Mediu nu a fost nici pe departe o epocă întunecată, povestește că a venit la ea un regizor de film care voia să devină student la istorie. Ea l-a întrebat de ce își dorește acest lucru. Pentru că vreau să fac filme, i-a răspuns. Dar poți realiza filme și fără să înveți istoria, este suficient să citești câte o carte bună de istorie pentru fiecare temă pe care vrei să o abordezi și nu trebuie să mergi la facultate. Nu, doamnă, a replicat regizorul, eu vreau să devin istoric. Bun, și ce vrei să înveți la istorie? Vreau să învăț despre ereziile medievale și mai ales despre albigenzi, vreau să învăț cum să-i condamnez cu mare mânie pentru că au rupt de biserică o parte dintre credincioși. Iar Régine Pernoud i-a replicat: atunci du-te și fă filme, nu mai veni la Facultatea de Istorie. Dumneata nu o să poți învăța istorie nici odată. Cel care vrea să învețe

Régine Pernoud

istorie nu trebuie să aibă idei preconcepțate. Noi îi învățăm pe tineri cum să meargă în arhive, în biblioteci, cum să ajungă la izvoare, cum să le citească și, dacă le-au putut citi, cum să tragă niște concluzii. Dumneata ai gata trase concluziile. Dumneata nu îți mai trebuie studiul istoriei, dumneata ești bun de scenarist și eu îți recomand chiar să te faci politician. Ai un viitor în politică.

Politicienii apelează la exemple din istorie numai când au nevoie. Bineînțeles că le invocă răsucit, întors și greșit. Iar oamenii de la ei învață, nu de la istorici. Oricât s-ar strădui istoricii, nu au mijloacele de convingere necesare și nu-i crede aproape nimeni.

În această fază în care ne aflăm, meseria de istoric se află într-o mare criză. Așa s-a născut ideea că trebuie să facem para-istoric, meta-istoric, istoric contrafactuală. Un profesor al meu, de la care am învățat paleografie latină, Jako Szigmond, ne spunea: „Dragă, noi nu știm nici cum a fost, dar să ne întrebăm ce ar fi fost“.

Îndepărtând izvorul istoric de cercetător și de profesor, căci nici profesorul nu poate preda fără să facă apel la surse, se amenință statutul disciplinei numite istorie și implicit

profesorul de istorie. De 2.000 de ani, meseria de profesor de istorie a adus avantaje lumii. Nu este o meserie fără de care lumea nu ar putea supraviețui, dar în societățile civilizate, fără profesori de istorie, lumea se barbarizează treptat, își pierde interesul pentru cultură. O lume civilizată nu poate trăi fără cultură.

Pe vremea lui Ceaușescu învățam la școală despre marile creații ale lumii, dar nu le puteam vedea, pentru că nu puteam călători. Astăzi, când le putem vedea, căci putem circula liber, unii se uită la ele ca vițelul la poarta nouă. Și asta din cauza ideilor care susțin că la școală copiii trebuie să învețe *know-how*, dar să nu memoreze nimic. Cei care susțin așa ceva primejdiesc însăși noțiunea de om inteligent. Capacitatea numită memorie, dacă nu este exersată zi de zi, se pierde. Unii pedagogi de astăzi condamnă faptul că în trecut copiii trebuia să învețe versuri pe de rost și că profesorii de istorie le cereau să știe că în secolul al XV-lea a trăit voievodul Ștefan cel Mare. Astăzi nu ar mai trebui să le împuiem copiilor capul cu date și cu fapte.

Indemnul meu este totuși să nu ne pierdem speranța. Au mai fost de-a lungul istoriei omenirii perioade când nu s-a pus preț pe actul de cultură și pe valoarea școlii și a învățăturii. Acele perioade au fost de recul. Noi trebuie să credem în continuare, așa cum credeau iluministii, care și ei aveau doza lor de naivitate, că numai prin cultură se poate ajunge la libertate. Iar în cultură, studiul istoriei rămâne absolut necesar. ■

1940 - 1941

IULIU MANIU ÎN RAPOARTE GERMANE

OTTMAR TRAȘCĂ,
Institutul de Istorie „George Barițiu”, Cluj-Napoca

Data fiind atitudinea intransigentă a președintelui Partidului Național-Țărănesc față de eventualele cedări teritoriale în favoarea statelor vecine și, mai ales, față de orice concesie în favoarea Ungariei în chestiunea Transilvaniei, diplomații germani au acordat în mod firesc o atenție deosebită opiniilor și acțiunilor întreprinse de Iuliu Maniu și gruparea din jurul său. Rapoartele adresate Berlinului au semnalat, pe de o parte, presupusele manevre diplomatice inițiate de Iuliu Maniu prin intermediul ministrului plenipotențiar român la Moscova, Grigore Gafencu, în vederea unei apropieri de Moscova, pentru a contracara astfel politica de colaborare cu Germania național-socialistă, promovată de regele Carol al II-lea și guvernul Ion Gigurtu. Pe de altă parte, atât diplomații germani acreditați în România, cât și unele servicii de informații ale Reichului au raportat intenția liderului țărănist de a proclama o „Transilvanie autonomă”, plasată sub protectorat sovietic, în cazul în care regimul autoritar carlist accepta concesii teritoriale în favoarea Ungariei.

Deși spectaculoase la prima vedere, aceste informații erau tendențioase – fiind vehiculate inclusiv de diplomația maghiară și aveau menirea de a-l discredita pe președintele Partidului Național-Țărănesc, prezentându-l drept un om politic dispus să colaboreze cu U.R.S.S. împotriva intereselor României și ale Puterilor Axei.

În realitate, inițiativa colaborării a aparținut Kremlinului care, la începutul lunii iulie 1940, prin emisari din România, a propus lui Iuliu Maniu crearea unui „guvern de rezistență națională anti-fascistă” în care urma să intre, evident, inclusiv reprezentanții Partidului Comunist Român și dr. Petru Groza. În viziunea Moscovei un astfel de cabinet avea menirea, pe de o parte, să creeze o contrapondere în

România la politica oficială de colaborare cu Puterile Axei; pe

de altă parte, să preîntâmpine noi cedări teritoriale în favoarea statelor vecine, îndeosebi în favoarea Ungariei, urmând ca, în eventualitatea acceptării propunerii, U.R.S.S. să ofere României un pact de asistență militară.

Oferta a fost respinsă în mod ferm de Iuliu Maniu, el nefiind dispus la o colaborare cu un stat agresor care răpise României cu puțin timp în urmă două provincii istorice și cu atât mai puțin să admită intrarea statului român în sfera de influență a Kremlinului încă din vara anului 1940.

Activitatea președintelui Partidului Național-Țărănesc avea să revină în prim-planul preocupărilor diplomatice și serviciilor de informații germane abia în prima jumătate

Piesă din bronz (fragment; stânga)
și fragment de ceramică dacică,
descoperite în timpul cercetării de teren

După un deceniu situl a fost identificat în urma unor noi cercetări de teren (primăvara 2017, perieghetză Horea Pop, Dan Culic). Cu acest prilej au fost descoperite puține fragmente ceramice aparent preistorice. La suprafață este vizibil valul de pământ cu șanț în față și altul în interior. Șanțul exterior este actualmente colmatat de eroziunea naturală a dealului, dar și de posibilele amenajări genistice din Primul sau Al Doilea Război Mondial. Prezența unei baterii de tun, care a distrus parțial centrul fortificației, și elementele defensive din jurul acesteia („șanțul interior”) au adus modificări morfologice față de forma inițială a cetății.

Pentru a lămuri cronologia sitului, Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău a demarat un diagnostic arheologic la cetatea proaspăt identificată de la Coșciu.

Sondajul trasat a fost realizat cu sprijinul membrilor „Clubului Alpin” și ai „Organizației Studenților Pentru Natură” din Cluj-Napoca, voluntari pasionați și iscoditori, chiar dacă nu proveneau de la Facultatea de Istorie. Studenții participanți, alături de coordonatori, conf.univ.dr. Viorel Stănică și jurnalist Ioana Gale, au trăit în acest proiect o experiență, interesantă și neobișnuită, plecând de la contactul cu patrimoniul cunoscut (fortificațiile dacice și medievale de pe dealul „Cetate” și „Castelul Bathory” din Șimleu Silvaniei) la patrimoniul recent descoperit, dar încă necn-

cadrat cronologic (cetatea dacică de la Coșciu din Sălaj).

Amplasarea săpăturii a fost aleasă în zona internă mai înaltă a incintei fortificate în perspectiva prelungirii peste elementele defensive în anii următori.

Stratigrafia stațiunii arheologice de la Coșciu – „Cetate”, în sectorul cercetat, este simplă. Imediat sub iarbă și frunze în solul negru au apărut și fragmente ceramice și lipitură

de perete arsă, iar la 0,20 – 0,30 m stânca nativă. Conform observațiilor din teren, au apărut urme de la o construcție de suprafață din lemn cu pereți realizați din lipitură din lut pe schelet din nuiele. Materialele arheologice ceramice (ceramică modelată cu mâna și la roată, buză de vas/situla celtică cu grafit în pastă) încadrează construcția în cea de-a doua epocă a fierului, mai precis epoca dacică (sec. II – I î.H.). În sprijinul acestei datări vine și fibula fragmentară din fier descoperită. Celelalte piese metalice (cuțit și cui din fier, tablă și fragment cataramă din bronz) nu ne ajută prea mult la datarea sitului. Prezența unor materiale ceramice din epoca bronzului ne îndreptătesc să credem că în acel punct și orizont cronologic a existat o posibilă fortificație.

Chiar dacă a avut o anvergură redusă, campania anului 2017, ce a constatat în trasarea unei unități de cercetare în vederea stabilirii cronologiei sitului arheologic, a avut rezultate edificatoare. Sondajul urmează să fie prelungit spre sud și nord în vederea verificării situației arheologice, a sistemului constructiv defensiv și a elementelor de habitat intern. Angrenarea tinerilor studenți în acest proiect este un alt mare câștig al demersului nostru științific. Nefiind interesați doar în săpătura propriu-zisă, mânăți de curiozitatea specifică vârstei, tinerii studenți au reacționat pozitiv la propunerile de colaborare interdisciplinară privind studii de geologie, biologie și pedologie. ■

președintelui Partidului Național-Tărănesc, generalul Ion Antonescu a declarat că „va ordona imediat deschiderea focului asupra demonstrațiilor”.

Legatia germană din București a transmis Auswärtiges Amt zvonurile referitoare la încercarea de stabilire a unui contact direct între emisarii Kremlinului și președintele Partidului Național-Tărănesc, cu prilejul unei călătorii efectuate de acesta din urmă la Constanța, în prima decadă a lunii aprilie 1941. Întrebat de consilierul de legatie Gerhard Stelzer cu privire la aceste zvonuri, Mihai Popovici, unul dintre colaboratorii apropiați ai lui Iuliu Maniu, a confirmat informația referitoare la voiajul „privat” al liderului țărănist la Constanța, dar a infirmat categoric zvonurile referitoare la negocierile cu sovieticii, pe care le-a catalogat drept „fanteziste”.

Chiar dacă a intenționat în realitate să stabilească un contact nemijlocit cu Moscova, încurajat fiind, probabil, de comportamentul fățiș ostil Reichului adoptat de Kremlin în criza iugoslavă, în urma victoriilor obținute de mașina de război germană în Balcani, Iuliu Maniu și-a reconsiderat pe moment poziția față de Puterile Axei, adoptând în această privință o atitudine mult mai circumspectă. Astfel se explică încercarea

Iuliu Maniu (dreapta) cu Stelian Popescu, directorul ziarului Universul

de apropiere de ministrul plenipotențiar german la București, baronul Manfred von Killinger, întreprinsă ulterior de Iuliu Maniu. Inițiativa s-a soldat însă cu un eșec, întrucât în calitate sa de fost președinte al Consiliului de Miniștri, Iuliu Maniu a pretins ca baronul Manfred von Killinger să-l viziteze la domiciliul său, în timp ce diplomatul german a insistat ca întâlnirea cu liderul țărănist să aibă loc la reședința sa. A fost, în fapt, ultima încercare

de acest fel, întrucât până în august 1944 nu au mai existat contacte directe între Legatia germană din București și Iuliu Maniu.

Iuliu Maniu a fost perceput în continuare de diplomația și serviciile de informații germane drept un adversar declarat al Reichului și principalul susținător al intereselor Angliei în România. Bunăoară, un raport întocmit probabil de Amt VI-SD Ausland – departamentul VI-SD Ausland – din cadrul Reichssicherheitshauptamt (Oficiul Central de Siguranță al Reichului) la sfârșitul lunii mai – începutul lunii iunie 1941, intitulat „Situația actuală a României”, critica în termeni virulenți situația internă a României rezultată în urma îndepărtării de la putere a Mișcării Legionare, enumerând totodată adversarii declarați ai colaborării cu Reichul, printre care la loc de cinste se situa președintele Partidului Național-Tărănesc.

Autorii raportului citat afirmă că generalul Ion Antonescu se sprijinea doar pe „corpul de ofițeri antigerman, ce menține treaz acest sentiment în cadrul armatei, pe cercul său de colaboratori apropiați, ce au în continuare relații directe cu Anglia, pe partidul antigerman al lui Iuliu Maniu și Ion Mihailache [subl.n.], pe cercurile liberale din jurul lui Dinu Brătianu, cărora li s-a

Mihai Popovici la Mormântul Eroului Necunoscut din Paris

a anului 1941, într-un context intern și internațional marcat, pe de o parte, de eliminarea de la putere a Gărzii de Fier, pe de altă parte de intensificarea pregătirilor politico-militare germane în vederea lansării operațiunii „Marița” – atacarea Greciei. La 20 ianuarie *Chef der Sicherheitspolizei und des SD* – șeful Poliției de Siguranță și al SD – a informat Ministerul de Externe german (Auswärtiges Amt) despre o convorbire desfășurată între generalul Ion Antonescu, Dinu Brătianu și Iuliu Maniu, în cadrul căreia liderii celor două partide de opoziție au înaintat Conducătorului statului inclusiv un memoriu care trata în principal chestiunea politicii externe promovate de România. Potrivit informațiilor obținute de autoritățile germane, memoriul prezenta situația delicată a Germaniei în Balcani, rezultată în urma înfrângerilor suferite de armata italiană în Grecia, arătând că, prin poziția sa în sud-estul Europei, România devenea, în contextul dat, o bază și mai importantă pentru Puterile Axei. Accentuând importanța României pentru planurile militare ale Germaniei și Italiei, autorii memoriului considerau că sosise timpul ca România să „înainteze Führerului anumite pretenții teritoriale”. Pe de altă parte, memoriul susținea necesitatea efectuării unui demers diplomatic pe lângă Puterile Aliate în vederea notificării statutului nonbelligerant al

României, arătându-se totodată faptul că autoritățile române consimțiseră doar să pună la dispoziția trupelor germane anumite baze militare. Chiar dacă, momentan, autorii memoriului – Dinu Brătianu și Iuliu Maniu recunoșteau în mod tacit faptul că România trebuia să promoveze, *volens-nolens*, o politică externă alături de Puterile Axei, sentimentele lor

furie la nivelul conducerii Germaniei naziste, Hitler hotărând atacarea și nimicirea Iugoslaviei. Potrivit ordinului din 30 martie 1941 emis de Cartierul General al Armatei de Uscat în vederea executării „Operațiunii 25” și dispoziției suplimentare pentru operațiunea „Marița”, participarea activă a României la operațiunile îndreptate împotriva Iugoslaviei nu a fost luată

în calcul. De altfel, implicarea activă în cadrul campaniei militare din Iugoslavia nu era dorită nici de Conducătorul statului, Marele Stat Major român ori opinia publică din România. În al doilea rând, autoritățile din București au fost nevoite să ia în considerare inclusiv atitudinea antigermană a populației, respectiv a unor cercuri influente din armată și viața politică, atitudine manifestată fățiș în urma evenimentelor din Iugoslavia.

Potrivit Legației germane din București, la scurt timp după lovitură de stat de la Belgrad Iuliu Maniu și-a exprimat convingerea fermă că „în orice caz Anglia și America vor obține victoria în războiul cu Germania”. Mai mult, în preziua declanșării atacului german asupra Iugoslaviei, 5 aprilie 1941, liderul țărănist a intenționat organizarea unei demonstrații de solidaritate în fața Legației Iugoslaviei din București. Iuliu Maniu a fost nevoit să renunțe în cele din urmă la acțiunea planificată, întrucât, informat despre intenția

Stradă din Belgrad bombardată de germani

reale față de Al III-lea Reich și Aliați aveau să se manifeste plenar cu proxima ocazie favorabilă, în timpul crizei iugoslave.

Lovitura de stat de la Belgrad din 27 martie 1941, organizată de elementele antigermane din armată și din viața politică, în urma căreia guvernul Dragiș Cvetkovici – ce semnase la 25 martie 1941 la Viena protocolul de aderare a Iugoslaviei la Pactul Tripartit – a fost înlăturat de la putere și înlocuit cu un Cabinet condus de generalul Dušan Simovici, a pecetluit practic soarta Iugoslaviei. După cum era de așteptat, informațiile recepționate la Berlin cu privire la lovitură de stat de la Belgrad au provocat consternare și

de președintele Partidului Național-Tărănesc în memoriul din 18 iulie 1941, dar, în mod evident, a încercat să diminueze importanța politică a acestora. „Însemnătatea politică a trecerii Nistrului – raporta ministrul plenipotențiar german Manfred von Killinger la 7 august 1941 – a condus la reacția, chiar dacă nefinsemnată, a unor grupări ale opoziției. Îndecisebi Maniu nu s-a putut abține să nu atragă atenția asupra pericolului reprezentat de această operație în cadrul unei scrisori adresate generalului”.

Intrucât gruparea Maniu nu a tratat chestiunea într-o manieră discretă, memoriul transmis generalului Ion Antonescu beneficiind de o largă publicitate în cadrul opiniei publice, guvernul a trecut la represalii, dispunând arestarea și internarea în lagăr a unor lideri ai Partidului Național-Tărănesc. Cu toate acestea, Manfred von Killinger a remarcat faptul că Mihai Antonescu „nu a renunțat în totalitate la concepția că, ținându-se cont de partizanii săi din Transilvania, Maniu, personal, trebuie să fie cruțat”.

Opoziția manifestată de Iuliu Maniu față de politica promovată de Ion Antonescu a vizat nu numai continuarea operațiunilor militare alături de Wehrmacht dincolo de Nistru, ci și o chestiune mult mai delicată, respectiv eventuala anexare a Transnistriei sau a altor teritorii în est, fapt ce ar fi periclilit, în opinia liderului țărănist, drepturile României asupra Transilvaniei de Nord. Iar temerile

Mihai Antonescu coborând din avion, și Manfred von Killinger, la revenirea dintr-o călătorie în Transnistria

președintelui Partidului Național-Tărănesc erau perfect justificate. Într-adevăr, după declanșarea conflictului sovieto-german, diplomația maghiară a susținut în cancelariile Puterilor Axei că diferendul teritorial româno-maghiar cu privire la apartenența Transilvaniei putea fi soluționat prin intermediul despăgubirii României în est, respectiv anexarea Transnistriei și Galiției în schimbul renunțării României la pretențiile asupra Transilvaniei de Nord. În viziunea Budapestei, o atare soluție prezenta avantaje multiple; pe de o parte, oferea posibilitatea omogenizării etnice a teritoriului maghiar prin strămutarea populației românești în est; pe de altă parte, crea premisele reîntregirii Transilvaniei în cadrul Coroanei Sfântului Ștefan.

În mod previzibil, Auswärtiges Amt, confruntat cu escaladarea continuă a tensiunilor în cadrul relațiilor

româno-maghiare în vara anului 1941, a manifestat receptivitate față de această soluție, arătându-și, totodată, disponibilitatea în vederea transmiterii și susținerii ei pe lângă forurile decizionale din București. Astfel se explică faptul că îndeosebi în perioada imediat următoare declanșării conflictului sovieto-german, funcționarii din Auswärtiges Amt au evocat în repetate rânduri, în cadrul convorbirilor purtate cu diplomații români, posibilitatea despăgubirii României pentru pierderea Transilvaniei de Nord prin intermediul anexării unor teritorii din est, urmărind cu alte cuvinte atragerea României într-o politică de expansiune spre est și renunțarea astfel la pretențiile teritoriale față de Ungaria. În urma avertismentelor repetate recepționate din partea Legației Românești la Berlin, referitoare la proiecțiile conturate în cadrul Auswärtiges Amt privind soluționarea conflictului româno-maghiar prin intermediul unor „compensații” teritoriale oferite României în est, precum și a criticilor formulate de Iuliu Maniu, cercurile decizionale din București au respins ideea anexării oricăror teritorii dincolo de Nistru. Guvernul român a acceptat doar „răspunderea pentru administrarea și exploatarea economică numai a spațiului dintre Nistru și Bug”, întrucât „teritoriul țării și mai ales al Basarabiei au nevoie de totală refacere și reorganizare administrativă și economică”.

(Continuare în p. 60)

alăturat și Gheorghe Brătianu, respectiv pe vechile cercuri masonice ale regelui Carol. Ambii generali [Eugen – *n.n.*] Zwiedeneck și [Nicolae – *n.n.*] Păiș, care în prezent sunt miniștri în Cabinetul Antonescu, dețin de ani de zile cele mai înalte ranguri în cadrul lojei masonice. Acest întreg anturaj continuă în prezent lupta împotriva Gărzii dizolvate,

Karl Anton Rohan

împotriva tuturor naționalistilor români și, în definitiv, împotriva prietenilor Germanici. Într-o perioadă în care francmasoni și adversari declarați ai Germaniei, precum inginerul [Nicolae – *n.n.*] Caranfil și Ion Marinescu, noul ministru al Economiei, ajung în cele mai înalte posturi, *nu se adoptă niciun fel de măsuri față de instigatori cunoscuți împotriva Germaniei (precum Iuliu Maniu și Stelian Popescu) [subl.n.].* În schimb, prieteni ai Germaniei, precum fostul ministru de Externe Mihail Manoilescu și profesorul [Ion – *n.n.*] Sân-Giorgiu, sunt urmăriți, calomniați și îndepărtați fără explicații din posturile deținute.

Decizia Conducătorului statului de a continua operațiunile militare alături de armatele germane dincolo de Nistru, în adâncimea teritoriului sovietic, a scindat opinia publică și a atras inițial dezavuarea, ulterior critici interne și internaționale. Pe plan intern, cel mai vehement critic al deciziei de a trece Nistrul s-a dovedit a fi președintele Partidului Național-Țărănesc. Deși eliberarea Basarabiei și Bucovinei de nord fusese salută de liderul țărănist, Maniu își menținea refuzul categoric în privința oricărei forme de cooperare cu Germania. În cadrul unei convorbiri avute la 16 iulie 1941 cu prințul Karl Anton Rohan în vila lui Mihai Popovici din Brașov, Iuliu Maniu și-a expus cu franchețe simpatiile anglofile și a respins propunerea formulată de interlocutorul său cu privire la o colaborare cu Reichul

împotriva pericolului bolșevic. Președintele Partidului Național-Țărănesc a arătat că impedimentul principal în calea colaborării îl reprezenta rolul jucat de Germania național-socialistă în destrămarea României Mari și a refuzat, totodată, propunerea de a fi pus în contact cu personalități politice germane.

Iuliu Maniu și-a expus opiniile inclusiv într-un memoriu argumentat din 18 iulie 1941, adresat Conducătorului statului, în care atrăgea atenția asupra faptului că lupta dusă de armata română pentru recuperarea celor două provincii anexate de U.R.S.S. în 1940 nu era o agresiune „cu

intenția de cucerire, intenții care trebuie să ne fie străine, ci urmarea unei invazii care trebuia respinsă din primul moment“. În schimb, cântărind riscurile ce rezultau din angajarea României într-un război de cotoșenie alături de Axă, liderul țărănist se considera dator „ca nu cumva mai târziu să fiu făcut vinovat de reticențe, de echivoc sau de lipsă de vigilență, atât de necesare în vremuri de azi“ – să protesteze împotriva participării României la un război de agresiune. „Nu este admisibil să ne prezentăm ca agresori față de Rusia, astăzi aliata Angliei, probabil învingătoare, pentru alt obiectiv decât Bucovina sau Basarabia, în tovarășie de arme cu Ungaria și cu Axa, care ne-au rupt printr-un act arbitrar, neratificat de nimeni, o parte importantă a țării noastre, vătămându-ne teritoriul, mândria și onoarea noastră națională. Chiar și tovarășia de arme de până acum, impusă de împrejurări, este cât se poate de supărătoare, câtă vreme încă nu am primit nicio satisfacție în problema Transilvaniei“. Iuliu Maniu se pronunța ferm împotriva participării în continuare la războiul germano-sovietic și mai ales împotriva prezentării participării armatei române ca o contribuție la „războiul sfânt contra Rusiei“, pe considerentul că toate energiile trebuie canalizate „pentru România Mare, cu toate provinciile sale“, prin urmare în vederea redobândirii Transilvaniei de Nord.

Legăția germană din București a semnalat Auswärtiges Amt criticile formulate

Avocatul senator Mariu Theodorian-Carada, care a participat la ședința Parlamentului din 4 iunie 1918

Prețul plătit a fost ratificarea păcii semnate la București, la 24 aprilie. Pentru aceasta era de preferat un nou parlament, ales în baza vechii legislații electorale. Au existat și voci care vor considera că Marghiloman a greșit atunci când a decis să dizolve cele două Camere, a căror activitate urma a înceta, legal, în iulie 1918.

Potrivit acestora, ar fi fost îndejuns să fie declarate vacante „locurile parlamentarilor fugiți din țară, lăsând majorității ce sprijinise guvernul ce declarase războiul și sarcina de a vota pacea, consecință a aceluia act”.

Marghiloman a optat pentru noi alegeri parlamentare, organizate, în luna mai, în toate județele regatului (mai puțin în Dobrogea, cedată Puterilor Centrale). Tradiția parlamentară din Vechiul Regat este respectată și de această dată: guvernul însărcinat cu organizarea alegerilor nu are niciun fel de greutate în a obține majoritățile necesare. Se votează cu listele din 1916, neactualizate din cauza războiului, ceea ce-l va face pe Nicolae Iorga să exclame că guvernării îi vor face să voteze nu doar pe morți, ci și pe cei absenți.

Ingrințele guvernului au fost neobișnuit de mari, notează candidatul Grigore Trancu-Iași: „N-am avut nici întruniri, nici presă, nimic din mijloacele obișnuite de luptă”. Inevitabilele acuzații de fraudare a alegerilor parlamentare nu vor ocoli nici Cabinetul Marghiloman. Nu puțini sunt candidații independenți care vor reclama votul multiplu, dat fiind faptul că în circumscripția lor numărul celor care au votat a fost cu mult mai

mare decât cel al alegătorilor înscrși pe listele electorale.

Convocat la Iași, noul Parlament își deschide lucrările la 4 iunie. Proaspătul senator Mariu Theodorian-Carada este indignat de condițiile mizerabile în care noii aleși a trebuit să călătorească de la București la Iași: „O lipsă de organizare a trenului parlamentar revoltătoare. Vagoane cu scânduri, fără geamuri și fără lumină”. Alți parlamentari sunt extrem de iritați de prezența în noul Parlament a unor ofițeri acuzați de dezertare. Mai ales cei care au fost răniți pe front sunt extrem de vocali. Prin urmare, este înaintat un protest, considerându-se inadmisibil ca acei vinovați de încălcarea onoarei militare să voteze amnistierea propriilor fapte (conform prevederilor Păcii de la București).

Ionel Brătianu, omul dezastrului

Lucrările noului Parlament sunt deschise de suveranul țării. Martor al acestui moment, Theodorian-Carada observă vocea stinsă a regelui Ferdinand: „Era foarte emoționat, greu ascundea tremuratură mîinilor lui slabe”. Potrivit cutumei, Mesajul Tronului citit de regele Ferdinand conține liniile generale ale viitoarei activități parlamentare a proaspăt-

Prim-ministrul Alexandru Marghiloman semnează Tratatul de pace de la București, prin care România era nevoită să cedeze Dobrogea și să accepte rectificări de frontieră

PARLAMENTUL MARGHILOMAN

DANIEL CAIN

Alexandru Marghiloman (1854 – 1925), omul politic multă vreme socotit „trădător de țară”, pentru semnarea păcii umilitoare cu Puterile Centrale

„Când s-a deschis Parlamentul acesta, o anumită presă l-a salutat cu cuvintele că este lipsit de autoritate morală. Într-o țară ca a noastră unde, din cauza putreziciunii morale așa de întinsă, cuvintele și-au pierdut înțelesul; unde d. Marghiloman, șeful Partidului Conservator și actualul președinte al Consiliului, a fost acuzat de trădător și vândut, o insultă ca cea pomenită nici n-ar fi trebuit să fie menționată. Dacă am vorbit însă despre ea, a fost ca să spun: vedem unde au dus țara aceasta cei care, pe lângă alte monopoluri, au avut și pe acelea ale patriotismului și autorității morale. Să vedem acum dacă noi, cei lipsiți de autoritate morală, vom putea face acestei nenorocite țări un rău mai mare și îi vom putea impune o umilire mai mare decât cea făcută și impusă de cei cu autoritatea morală monopolizată.”

Acest discurs, rostit de dr. Dimitrie D. Niculescu în iunie 1918, în plenul Senatului, își așteaptă și astăzi răspunsul. Într-adevăr, care este legitimitatea și, mai ales, moștenirea ultimului Parlament al Vechiului Regat, ales în mai 1918 pentru a ratifica împovăraătorul Tratat de Pace de la București (prin care cedam Dobrogea, acceptam rectificări de frontieră în Carpați, încheiam înrobitoare convenții economice)? Este un subiect neglijat în istoriografia noastră. Să avem oare de-a face, în vara lui 1918, doar cu un legislativ infam, alcătuit din trădători și oportuniști politici? Cel puțin așa am fi tentați să credem, dacă ne-am limita la decizia liberalilor și a conservator-democraților de a boicota alegerile, organizate într-o țară aflată, în mare parte, sub ocupație străină.

Este o decizie politică care va fi întărită, ulterior, de o premieră în viața parlamentară românească. Ne referim la Decretul regal din 6 noiembrie 1918, prin care „toate lucrările efectuate de Adunările dizolvate în tot timpul

funcționării lor se declară inexistente și lipsite de orice putere legală”. Să fi fost vorba doar despre decizia celor două Camere de a vota, în unanimitate, în favoarea ratificării Păcii de la București? Sau acest decret a fost influențat și de activitatea așa-zisului Comitet de instrucțiune pentru darea în judecată a Ministerelor Brătianu?

Votează și morții, și absenții

Însărcinat cu formarea Cabinetului care să finalizeze negocierile de pace cu Puterile Centrale, conservatorul Alexandru Marghiloman are o sarcină ingrată. Liberalii îi vor reproșa, ulterior, faptul că nu și-a înțeles rolul, cel de a asigura, până la pacea generală, un *modus vivendi* acceptabil cu Puterile Centrale. La rândul său, Marghiloman le va reproșa criticilor săi că au uitat faptul că a reușit, în acest mod, să salveze dinastia și armata, obținând și Basarabia.

pierdut Dobrogea; am pierdut vârfurile Carpaților; am rămas o țară neîmprejmuită, ca o gospodărie devastată [...] Toate aceste ținuturi pe care nu le-am fi dat altădată pentru tot aurul din lume, toate aceste ținuturi le dăm astăzi, plătindu-le tot noi; plătindu-le cu atâtea averi risipite, cu atâtea așezări ruinate, cu atâtea sute de mii de morți, floarea tinereții românești care a pierit făcând să răsară pe plaiurile țării păduri întregi de cimitire, o tristă și macabră înlocuire a codrilor care se duc... Ce grele și amare consecințe! Să ne înclinăm în fața fatalității, dar nu și a oamenilor fatali“. Trimiterea la Ionel Brătianu, considerat omul dezastrului, este cât se poate de directă.

Zece capete de acuzare

La presiunile germanilor, este formată o comisie parlamentară de anchetare a guvernelor conduse de liderul liberal. Mare parte din activitatea Parlamentului Marghiloman este alocată stabilirii vinovăției celor care au decis intrarea țării în Marele Război. Se rostesc discursuri incriminatorii, se fac numeroase interpelări, se caută răspunsuri la întrebările care au frământat societatea românească. În plenul Adunării Deputaților este dezbătută faimoasa listă a lui Gunther, cea cu numele celor care au primit bani de la propaganda germană. Sunt anchetați militari, politicieni, funcționari și chiar cei aflați în serviciul familiei Brătianu pentru a strânge dovezi despre nepregătirea intrării țării în război, precum și despre presupuse abuzuri

În perioada neutralității României, și Antanta și Puterile Centrale au plătit bani buni pentru ca ziariștii, scriitorii, politicienii să îmbrățișeze una dintre tabere (Magazin istoric, nr. 3/2013). Autoritățile au descoperit un recrutor german – un anume Gunther –, pe lista căruia se aflau Constantin Mille (ziarele Adevărul, Dimineața), Ioan Slavici (Minerva), Tudor Arghezi, Gala Galaction, Matei Caragiale și Vasile Zottu, șeful Marelui Stat Major, care ulterior s-a sinucis.

Conacul de la Buzău al lui Alexandru Marghiloman, moștenit de la tatăl său, lăncu, avea o frumoasă grădină, în care proprietarul se odihnea adesea alături de familie

săvârșite în timpul retragerii la Iași. Este percheziționat și domiciliul lui Constantin Brătianu, fratele mai mic al fostului șef de guvern, în căutarea unor acte incriminatorii. Sunt reținuți fostul prefect al Capitalei, George Corbescu, precum și fostul șef al Siguranței Generale, Ion Panaitelescu. Prilej de a afla că printre documentele trimise în Rusia, în perioada refugiului, se afla și întreaga arhivă a Siguranței Generale. Cel puțin aceasta susține Panaitelescu, în momentul în care i se cer informații confidențiale din perioada neutralității.

Ionel Brătianu va fi extrem de iritat de faptul că, prin indiscreția lui Marghiloman, parte din corespondența sa privată, încredințată unui prieten comun, va ajunge la dispoziția acestei comisii parlamentare. De aceea, va lua măsuri pentru a se încredința că corespondența diplomatică secretă este pusă la adăpost de ochii indiscreți ai noilor parlamentari. În scurta sa existență, această comisie parlamentară a decis, în baza legii re-

tului legislativ: „De curând ieșiți din alegeri generale, îmi aduceți sentimentul real al Țării asupra gravelor hotărâri ce se impun chibzuinței noastre cumpătate. Redusă la propriile sale puteri, Țara a jertfit cu generozitate și patriotism înălțător floarea vitejilor ei fii. Prelungirea însă a rezistenței ar fi adus sleirea până la istovire a forțelor ei – și România a încheiat pacea ce i se impunea ca o condițiune de viață pentru dânsa.

Tratatul de pace va fi de îndată supus aprobării Corpurilor Legiuitoare conform prescrierii Constituției. El impune, evident, sacrificii dureroase, dar Poporul Român le va cerceta cu bărbăția ce o dă percepțiunea exactă a interesului obștesc față cu realitatea. Să mulțumim însă Cerului că, tocmai în acele ceasuri grele, simțul superior al Neamului a fost ca frumosul pământ moldovan rupt din ogorul strămoșesc să se reîntoarcă la țara muma și ca Poporul Basarabian să se arunce în brațele ei pentru a-i spori puterea de muncă și încredere în viitor. Buna primire ce au făcut acestui mare eveniment Puterile cu care tratam Pacea a pregătit calea pentru restabilirea prieteniei noastre ca în trecut [...] Îndreptări adânci de adus nu numai de ordin administrativ, dar mai ales de ordin moral, cer o remaniere a așezămintelor noastre în administrație, în justiție, în instrucțiune publică.

Încununarea însă a operei Domniilor voastre va fi să fixați punctele de revizuit din Consti-

tuția noastră, pentru ca, în cel mai scurt timp și înainte de orice altă modificare constituțională, să ajungem la înfăptuirea efectivă a reformei agrare și la chemarea adevărată a păturilor adânci ale țării la viața politică.”

Dezbaterile ulterioare aduc mai multe detalii despre intențiile Parlamentului Marghiloman. Astfel, noua majoritate parlamentară își propunea „temeiuri noi pentru țară”, respectiv deconcentrarea administrativă, vot universal și împrăștierea țărănilor. Această „operă de reconstituire” era condiționată de ratificarea Păcii de la București. Discuțiile pe acest subiect vor fi lipsite de menajamente. Cuvintele doctorului Dimitrie Gerota, rostite în Senat, sunt edificatoare: „Vom fi vinovați, noi aceștia care suntem chemați să ratificăm această pace, dacă o vom ratifica fără să protestăm și dacă vom lăsa ca aceste triste amintiri istorice, pe care le vor citi generațiile viitoare, să fie sigilate, fără ca să scriem alături numele acelor care s-au făcut vinovați de războiul care ne-a

adus această pace și fără să dezvinovățim poporul de această pată.”

Cuvinte asemănătoare sunt auzite și în plenul Adunării Deputaților. Cel care le rostește este filozoful Ion Petrovici: „Această pace pe care trebuie să o votăm consfințește epilogul cel mai groaznic al înfrângerii noastre, amputarea acestei țări. Cât de departe suntem de visurile de mărire cu care am fost împinși în acest război! Cât de departe, ca niciodată de departe, nu au rămas aceste visuri de care ne separă astăzi munții pe care nu-i mai putem sui și o mare pe care nu o mai putem aborda. Am

Avocatul Grigore Trancu-Iași (aici în 1926) a fost nemulțumit de modul cum s-au organizat alegerile parlamentare

„Era foarte emoționat, greu ascundea tremuratură mâinilor lui slabe”, îl descria Theodorian-Carada pe regele Ferdinand în momentul citirii mesajului Tronului

Intelectualii și Marea Unire

LIVIU REBREANU

CRISTINA SIRCUTA

● Unirea se construiește zi de zi
● Creatorul romanului românesc modern ● „Să dea Dumnezeu să ajungi cât Coșbuc de mare!” ● Să înveți româna ca pe o limbă străină ● Refuză să fie spion ● Scaunele din sufragerie, combustibil pentru încălzit ● „Cum să ceri simpatie pentru artă și cultură unor oameni care nu sunt în stare să închege o frază?” ● „Odinioară, barem, nepregătiții nu îndrăzneau să se urce la tribuna Parlamentului”

Liviu Rebreanu (stânga), Ion Petrovici (așezat) și Nichifor Crainic, în costume de academicieni

„În cei 20 de ani de Românie Mare ne-am purtat întocmai ca omul care a dobândit o bogăție nemuncită și neașteptată: am căutat să trăim bine, ușor, am fost mândri și țănoși, ne-am îmbătat de mărimea noastră și n-am muncit, nu ne-am gândit la ziua de mâine, nu ne-am asigurat viitorul”.

Așa gândea Liviu Rebreanu, la 8 iulie 1940, după cum reiese din însemnările făcute în *Jurnalul* tipărit, cum și-a dorit romancierul, la 30 de ani după moarte. În momentul în care lăsa posterității mărturia despre viața trăită în perioada interbelică avusese loc doar primul eveniment istoric (26 – 28 iunie 1940, în urma ultimatumului dat de U.R.S.S., România cedează Basarabia și Bucovina de Nord) dintr-un șir de fapte istorice cu impact negativ major în ceea ce privește edificiul României Mari.

În articolul despre Camil Petrescu și rolul său ca ofițer în Primul Război Mondial, iar, mai apoi, ca intelectual public (*Magazin istoric*, nr. 7/2018), am considerat necesar să explic ceea ce cred eu că înseamnă conceptul de inte-

lectual. Unii cititori ai revistei *Magazin istoric* mi-au semnalat faptul că între titlul articolului respectiv și conținutul său nu ar exista o corespondență perfectă și m-au întrebat de ce am făcut referiri la ceea ce s-a întâmplat în epoca interbelică. Din punctul meu de vedere, Marea Unire nu se limitează strict la ceea ce s-a petrecut în anul 1918, când a avut loc unirea cu Vechiul Regat a trei provincii românești: Basarabia (27 martie/9 aprilie 1918), Bucovina (15/28 noiembrie 1918) și Transilvania (18 noiembrie/1 decembrie 1918). La realizarea Unirii au contribuit, cu mult înainte de împlinirea acestui ideal, personalități marcante (Andrei Șaguna, Gheorghe Lazăr ș.a.), dar și după realizarea ei, căci Unirea nu este doar un act politic. Unirea se construiește zi de zi.

sponsabilității ministeriale, să-l trimită în judecată pe Ionel Brătianu, alături de alți șapte foști miniștri, printre care fratele său, Vintilă, și Take Ionescu.

Iată motivarea demersului: guvernele prezidate de Ion I.C. Brătianu, „care și-au rezervat alegerea momentului intrării în acțiune, n-au fost capabile, din cauza fraudei și a mituirii, să pregătească nici materialicește, nici moralicește țara, ca cel puțin ea să intre în război așa ca să nu fie zdrobită chiar de la ceasul dintâi. Peste această culpă gravă, guvernele Ion I.C. Brătianu au comis, de la declararea războiului, până la retragerea lor, abuzuri de putere care primejduiesc avutul țării și al particularilor și au expus față de acești Statul la cea mai formidabilă răspundere la care un Stat a fost vreodată expus”. În total, împotriva lui Brătianu sunt formulate zece capete de acuzare. În închisoare nu a ajuns însă decât cel mai detestat personaj din cabinetul Brătianu, Alecu Constantinescu-Porcu, fapt care nu a făcut altceva decât să submineze orice autoritate a comisiei parlamentare. Nu doar toți membrii Cabinetelor Brătianu s-au solidarizat cu acesta, ci și mulți șefi ai misiunilor diplomatice refugiate la Iași.

Manevră liberală?

Prioritățile legislative ale acestui Parlament au vizat atât obligații asumate prin Tratatul de Pace de la București (de exemplu, amnistierea celor judecați de Curțile marțiale pentru trădare), cât și rezolvarea unor chestiuni strin-

gente (împământenirea străinilor născuți în țară, obligativitatea autorităților locale de a întreține mormintele eroilor căzuți în luptă, arendarea obligatorie a unei părți din pământurile marii proprietăți).

Precipitarea evenimentelor după prăbușirea frontului de la Salonic pune capăt scurtei existențe a Parlamentului Marghiloman. În după-amiaza zilei de 24 octombrie, în plenul celor două Camere sunt citite decretul regal prin care este anunțată demisia Cabinetului Marghiloman, numirea unui nou guvern și închiderea lucrărilor Parlamentului. Câteva zile mai târziu urmează decretul regal de scoatere în afara legii a activității Parlamentului Marghiloman. În sprijinul acestei decizii se invocă faptul că alegerile din mai 1918 s-au făcut „sub ocupațiune vrăjmașă pentru aproape două treimi din teritoriul Regatului și, prin urmare, voința liberă a alegătorilor din acea parte a țării a fost supusă controlului puterii ocupante și obstacolelor puse de dânsa libertății alegătorilor”.

Opoziția a văzut în invalidarea Parlamentului Marghiloman o manevră a liberalilor de a îngropa subiectul responsabilității pentru modul deficitar în care țara a intrat în război. Lui Alexandru Marghiloman nu-i mai rămâne decât să-și dispute cu detractorii săi paternitatea proiectului România Mare. Cât despre membrii Parlamentului ales în mai 1918, unii dintre ei își vor continua nestingherit activitatea politică, ajungând inclusiv miniștri în cabinetele liberale care au guvernat România în perioada interbelică. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

literatura și cultura română s-a făcut aproape fără să-mi dau seama. A fost poate ceva care n-a întrebat rațiunea. Țin minte o întâmplare de pe atunci, caracteristică și revelatoare. Făcusem în grup școlăresc o excursie la Viena. Când trenul a trecut frontiera Ungariei, elevii s-au sculat în picioare și au cântat un imn patriotic. Eu n-am avut acest îndemn. Am rămas pe locul meu, tăcut. N-am fost bătut, cum ar fi fost firesc, dar am fost boicotat“.

Și alte indicii timpurii i-au arătat scriitorului că acesta e drumul de urmat. Slaba stăpânire a limbii române, incapacitatea de a purta o conversație în limba maternă, este percepută ca o mare lipsă. „Românește știam, dar atât de puțin, încât mi-a fost rușine, când o familie de români din vechiul regat, mi-a ieșit înaintea cu voioșie să-mi vorbească, pe puntea unui vapor, pe Dunăre, în Ungaria, aflând că sunt român“.

La fel ca I. Slavici și alți intelectuali din Transilvania, aflată sub stăpânire austro-ungară, stabiliți în România, L. Rebreanu a învățat românește așa cum ar fi învățat o limbă străină. „Mi-am dat seama că nu voi putea niciodată scrie românește fără o adâncire a limbii noastre, fără o revenire la izvoarele ei cele mai curate. Și am luat pe Creangă. Am înțeles foarte puțin. Am vrut să citesc pe Caragiale dar n-am putut înțelege nimic. Am reînvățat limba românească, așa cum înveți orice altă limbă, vorbind și scriind în caiete cu teme și extrase“.

Odată stabilit în București, în 1908, cu ajutorul lui G. Coșbuc îl va cunoaște pe criticul Mihail Dragomirescu, cel care, la acea vreme, conducea publicația *Convorbiri critice* și de aici pe toți scriitorii din jurul său: Emil Gârleanu, Victor Eftimiu, Mihail Sorbul, viitorul cumnat, Corneliu Moldovanu, Șt.O. Iosif, Dimitrie Anghel ș.a. Devine colaborator

al mai multor publicații, iar împreună cu dramaturgul Mihail Sorbul înființează la Craiova, în 1910, prima revistă de teatru, *Scena*.

Ca mai toți marii scriitori, e un împătimit al cititului. Colindă librăriile și anticariatele bucureștene. E pasionat, muncitor și disciplinat. Și cultivarea acestor însușiri dă rezultate în timp. E de subliniat și viziunea profesională a scriitorului: „E o datorie elementară – avea să i se confeseze lui Felix Aderca –, care ține de moralitatea profesională, să cunoști tot ce se creează în domeniul tău“.

Numai că izbucnește Primul Război

Mondial și în ceea ce privește afirmarea în viața literară românească trebuie să mai aibă răbdare. De altfel, „răbdare și încredere“ era îndemnul său în momente grele.

„Ciudată a fost îndeosebi situația mea de ardelean în Vechiul Regat, după izbucnirea războiului împotriva Austro-Ungariei. Ca fost ofițer în armata ungară, la retragerea trupelor noastre din București, am cerut să fac parte din armata română și să plec și eu. Mi s-a oferit un post la... biroul de informații. Am răspuns că pot fi cel mult militar, că Dumnezeu nu mi-a dat însușiri prea complexe. Și astfel, nevoind să fiu spion, am fost silit să rămân pe loc, în situația grea de a fi oricând acuzat de «trădare»“.

În Transilvania, parte a Monarhiei Austro-Ungare, războiul debutase încă din iulie 1914, dar concentrarea bărbaților apti de luptă

„Promovarea literaturii române în marele mase populare e o muncă de patriotism activ, foarte deosebit de patriotisme verbale“.

Liviu Rebreanu

Refugiați din Basarabia

Că Liviu Rebreanu a fost una dintre personalitățile culturale cele mai reprezentative ale intelectualității române din perioada interbelică este pe deplin acceptat. În privința contribuției lui la desăvârșirea idealului național, păreri sunt împărțite. Nu cu mult timp în urmă, istoricul Lucian Boia, în lucrarea *Germanofilia*, scria că mult mai multe personalități ale vieții noastre politice și intelectuale din acea vreme au avut o atitudine mai favorabilă față de Puterile Centrale decât față de țările Antantei. Printre aceștia, se numără, apreciază istoricul, și Liviu Rebreanu. Aici lucrurile sunt mai complicate și nu ne propunem în acest articol să demontăm această teză. Ceea ce vrem să arătăm este că, deși urmasc școli maghiare și germane, deși nu a luptat pe front în Primul Război Mondial, Liviu Rebreanu are dreptul la „certificatul de patriot” datorită operei, dar și numeroaselor și valoroaselor acțiuni pe care le-a organizat în diferitele posturi pe care le-a ocupat în administrația culturală dintre cele două războaie mondiale.

În timpul conflagrației și mai ales în primii ani după 1918, a predominat ideea că nu sunt demni de respect cei care nu participaseră la Primul Război Mondial sau, și mai rău, cei care rămăseseră în teritoriul ocupat de forțele Puterilor Centrale. În realitate, nu toți cei rămași erau neapărat filogermani. Unii erau prea săraci să-și permită cheltuielile drumului și găsirea unei locuințe, alții indeciși.

Considerat spion sau trădător în Primul Război Mondial, clogiat și atacat în epoca interbelică, Liviu Rebreanu, acel „mare scriitor și pe drept cuvânt creatorul romanului românesc modern”, așa cum avea să-l aprecieze G. Călinescu la sfârșitul celor două decenii

Al doilea din stânga, fratele lui Liviu Rebreanu care avea să moară executat și, în medalion, Victor Rebengiuc, interpretul lui în film

interbelice, a fost un intelectual frământat și introvertit, care merită să fie readus în atenția publică nu doar ca autorul lui *Ion* (1920) sau al *Răscoalei* (1932), ci și pentru felul în care a gândit și s-a raportat la vremurile prin care a trecut. Complexat de originea sa țărănească, pe care însă a reușit să o așeze în mod strălucit în literatura română, stânjenit că a intrat pe ușa din dos „în Țară”, când s-a stabilit în București, în anul 1908, intelectualul ardelen a contribuit în mod substanțial la apropierea sufletească dintre cele patru provincii ale României Mari. Crescut într-un spațiu multicultural, cu respect pentru muncă și seriozitate, în calitate de președinte al Uniunii Scriitorilor Români, L. Rebreanu a pledat atât pentru promovarea literaturii române, cât și pentru acceptarea reciprocă a diferitelor culturi care s-au intersectat în România Mare.

Când tânărul Rebreanu se hotărâște să treacă în „Țară”, tatăl (care fusese coleg cu George Coșbuc la Gimnaziul grăniceresc din Năsăud), învățător, îi urează la despărțire: „Să dea Dumnezeu să ajungi cât Coșbuc de mare!” Poetul se bucura de o faimă imensă în Transilvania începutului de secol XX. Viitorul prozator cunoștea limba română din familie, iar limbile maghiară și germană din școlile pe care le frecventase (Liceul ger-

man din Bistrița și Liceul unguresc „Școala reală superioară de honvezi” din Sopron). Deși își publicase primele nuvele în limba română în revista *Luceafărul* din Sibiu, între anii 1907 – 1908, L.

Rebreanu era departe de a stăpâni limba română literară. După propriile mărturisiri, primele încercări literare au fost în maghiară și germană. Orientarea către literatura și cultura română s-a petrecut în mod firesc, instinctual. „Întoarcerea spre

A nu lăsa ceva scris în fiecare zi era echivalent, pentru Rebreanu, cu o zi pierdută. „Eu cu meseria asta a mea, mereu mă perpelesc“, nota la 23 octombrie 1928. În timpul guvernării Iuliu Maniu, pe când scriitorul ocupa funcția de director la Educația Poporului, fiind subordonat ministrului de la Culte și Arte, Aurel Vlad, și intenționa să lase „roade serioase“, nota în *Jurnal*, la 11 noiembrie 1930: „orice zi de rămânere aici mă scade ca scriitor“.

Portret de Iosif Berman

L Rebreanu nu a fost simpatizant ori membru al unui partid politic. Este adevărat că numirile în posturile de prestigiu pe care le-a ocupat (director al Teatrului Național din București, șef al Direcției Educației Poporului) au avut loc în perioada decembrie 1928 – decembrie 1930, când la putere se aflau țărăniștii, conduși de Iuliu Maniu. Cu toate acestea, scriitorul și-a păstrat libertatea de exprimare și spiritul critic.

Ceea ce puțini au înțeles, și în acele vremuri, dar și astăzi, spiritul critic nu înseamnă ostilitate. Scriitorul s-a făcut auzit în multe probleme ale societății interbelice, nu doar în cele ce țin de literatură. În anul 1922, L. Rebreanu afirma într-un interviu: „Omul politic român este imbecil, barbar și anticultural. Cine ar fi dispus să nu mă creadă să binevoiască a asculta discursurile [parlamentare] sau a citi articolele de gazetă ale oamenilor noștri politici. Cum să ceri simpatie pentru artă și cultură unor oameni care nu sunt în stare să închege o frază, care nu se pot ridica o clipă asupra meschinilor interese și intrigi de culise? Arta și cultura românească nu au să aștepte decât dușmănie de la oamenii politici de azi“.

Tema este reluată și în anul următor, când Rebreanu devine colaborator al cotidianului *România*, organ al Partidului Național Român.

„Ajunge să asculți doi oratori la Cameră ca să simți roadele lipsei de contact cu literatura. Nouăzeci și cinci la sută din reprezentanții națiunii care se perindă la tribună nu sunt capabili să închege măcar o frază corectă, necum una frumoasă... Odinioară barem nepregătiții nu îndrăzneau să se urce la tribuna Parlamentului“, constata cu tristețe L. Rebreanu în 1924. Altă dată îi compara pe contemporani cu înaintașii. „Când vorbeau Maiorescu sau Carp sau Delavrancea, nu era încă o rușine să vorbești frumos, să te preocupe și chestiile sufletești, culturale

și chiar științifice. Parlamentul era privit ca o arenă a civilizației. Celui ce făcea politică nu i se cerea neapărat să fie analfabet. Lipsa de cultură a devenit de abia azi un titlu de onoare pentru anume reprezentanți ai națiunii“.

După apariția romanului *Ion* (1920), L. Rebreanu s-a bucurat de notorietate. De fapt, recunoașterea meritelor sale literare se produce începând cu anul 1921, când Academia Română, la propunerea lui I.A.I. Brătescu-Voinești, îi acordă Premiul Herescu-Năsturel pentru romanul *Ion*.

Intr-o notiță din *Jurnal*, din 19 aprilie 1923, L. Rebreanu notează bucuros că s-a întâlnit pentru prima oară la Cluj cu Al. Vaida-Voevod și cu Iuliu Maniu, că ambii politicieni ardeleni au fost încântați de cunoștință și că citiseră *Ion* și cumpăraseră *Pădurea spânzuraților*, acest din urmă roman apărut cu doar un an în urmă. Își găsiseră timp să o facă la doar două săptămâni după adoptarea Constituției României întregite din 29 martie 1923, în vremuri de mari agitații politice și mari așteptări ale populației mai ales din partea reprezentanților celei mai mari provincii istorice care, la 1 decembrie 1918, se unise cu Regatul României. ■

Cu soția

începuse mult mai devreme. Ca fost ofițer în armata austro-ungară, absent la mobilizare, Liviu Rebreanu nu a putut lua parte nici măcar la ceremonia de înmormântare a tatălui, ce avusese loc la 16 iunie 1914. Abia în 1919 va face o vizită în Transilvania, atunci când nu doar tatăl murise, ci și trei dintre frații săi, trimiși pe front. Dintre aceștia, execuția lui Emil Rebreanu va fi punctul de plecare pentru creionarea temei dramei ardeleanului pus să lupte sub steag străin, înfățișată în romanul *Pădurea spânzuraților* (1922).

Când la 14/27 august 1916, după îndelungate discuții, Consiliul de Coroană hotărăște intrarea Regatului României în război, alături de Antantă, L. Rebreanu se afla în București de aproape șase ani. Trecând în mod ilegal în Vechiul Regat și fiind fost ofițer în armata austro-ungară (L. Rebreanu a absolvit

în anul 1906 Academia Militară „Ludovicum” din Budapesta și a activat ca ofițer la Gyula), este considerat dezertor.

Situația lui L. Rebreanu în anii de neutralitate și de război ai României a fost mult dezbătută în presa interbelică. Fiecare succes obținut în urma apariției și recitării romanelor sale era umbrat de readucerea în discuție a acestei chestiuni. Acest subiect a constituit și motivul pentru care scriitorul a fost ales abia în 25 mai 1939 membru al Academiei Române, după al treilea scrutin, moment în care, notează cititorul romanului românesc modern, „e prea târziu ca să-mi facă vreo plăcere”.

Viața trăită în acei ani era descrisă de soție, Fanny Rebreanu (*Magazin istoric*, nr. 6/2016): „Mă gândeam: ce se va întâmpla cu Liviu când vor începe să fie cercetați ardelenii? Timpul se scurgea. Sosi iarna de neuitat 1916 – 1917. Ce cumplită și lungă a fost! Lemne nu mai aveam. Ne-am adunat cu toții într-o odaie la demisol. Puțina mâncare ne-o fierbea o colegă de la teatru, soția directorului de scenă Paul Gusti. Liviu a început să spargă scaunele din sufragerie, ca să întrețină puținul foc de care aveam cu toții atâta trebuință. El, mai ales, avea nevoie de un strop de căldură, pentru că dorea neapărat să scrie”.

Este evident că întrebarea de ce Liviu Rebreanu nu s-a înrolat, la fel ca atâția voluntari ardeleni, mai ales că fusese ofițer, este legitimă. Răspunsurile au fost date, cu competență, de istoricii și criticii literari. Avem

mai sus și „spovedania” scriitorului. Trebuie luat în considerare și un alt aspect văzut, de regulă, doar din unghiul celor care au lăsat ceva în urma lor, prin scris. În timpul Primului Război Mondial, Liviu Rebreanu lucra la romanul *Ion*. Prima versiune a terminat-o în 1917.

În vizită în Italia, cu un grup de intelectuali români, primiți de Mussolini

știe să se comporte adecvat în societate.

Primul atac din imersiune, pe timp de noapte

După absolvirea Academiei Navale, a fost repartizat pe crucișătorul „Zenta”. În 1902 a trecut examenele finale, devenind ofițer. În 1908, Georg von Trapp se transfera la noua armă, submarinul (*U-boot Waffe*). A primit comanda unui submarin aflat încă în construcție. Botezul navei a avut loc în ziua de 1 iulie 1910 și a fost făcut de Agatha, nepoata (de frate) a inginerului Robert Whitehead, creatorul torpilelor moderne. Era o tânără domnișoară, foarte frumoasă și bogată. Normal că înainte și după ceremonie a conversat cu primul căpitan al submarinului, locotenentul Georg Ludwig Cavaler von Trapp. În timp, Agatha i-a acceptat cererea de a-i deveni soție.

La 17 aprilie 1915, von Trapp primea comanda unui alt submarin, cu care a efectuat nouă croaziere împotriva inamicului. În prima croazieră, la scurt timp după plecarea din port, se întâlnea cu crucișătorul francez „Léon Gambetta”. Folosind doar două torpile, von Trapp îl scufunda în strâmtoarea Otranto, în noaptea de 26 aprilie 1915. Acest atac va intra în istorie fiind primul

Von Trapp cu Agatha

reușit din imersiune pe timp de noapte. Scufundarea nefericitului crucișător a fost posibilă deoarece naviga cu o viteză de croazieră redusă, de doar 6,5 noduri (aproximativ 12 km/h) și nu beneficia de escorta unor distrugătoare, care ar fi îngreunat sau anulat atacul submarinului. Dintre cei 821 de oameni aflați la bord, 684, inclusiv contraamiralul Victor Baptistin Senès și toți ofițerii de la bord, s-au înecat. Doar 137 de oameni au supraviețuit. După ce presa a făcut publică reușita, echipajul, dar mai ales căpitanul au devenit vedete. Lui von Trapp i-au fost trimise multe scrisori de felicitări. Una, de la o elevă de școală generală din Viena, l-a impresionat atât de tare, încât i-a

trimis expeditoarei o prăjitură. Când s-a aflat, mai multe eleve au încercat aceeași manevră, fără succes însă.

Croaziera ce debuta în august 1915 i-a adus cea mai spectaculoasă victimă: submarinul italian „Nereide”. L-a întâlnit în dimineața zilei de 5 august 1915, în jurul orei 05.00, la suprafață în portul Pelagosa, legat de chei. Submarinul comandat de von Trapp intrase în port în imersiune și l-a văzut prea târziu. Apropiindu-se prea mult de submarinul italian, nu își mai putea lansa torpila deoarece explozia l-ar fi distrus și pe el. A fost obligat să facă o rotație, ca să ajungă în poziție de tragere. Dar între timp a fost descoperit, iar căpitanul submarinului „Nereide” a ordonat desfacerea parâmelor și intrarea de urgență în imersiune. Ba chiar a apucat să lanseze și o torpilă. Prin periscop von Trapp a văzut bulele de aer ale lansării, apoi toți cei din submarin au auzit zgomotul elicelor torpilei, care tocău apa venind rapid spre ei. Spre norocul lor, i-a ratat de puțin. Cum submarinul lui von Trapp ajunsese în poziție favorabilă, a lansat și el o torpilă. Distanța dintre submarine era mică și explozia a fost auzită și simțită de tot echipajul. S-au retras de urgență.

Submarinul italian „Nereide”

La sfârșitul războiului, fără slujbă

Ajunși la o distanță suficientă ca să nu mai fie în raza artileriei inamice, au

Istorie
și
film

POVESTEA FAMILIEI VON TRAPP

FLORENTIN STĂNESCU

„DO e-o doamnă
cam voinică/ RE un
rege mustăcios/ MI o
mică turturică/ FA un
falnic chiparos“.

Sunt unele dintre
cele mai cunoscute
versuri ale unui ce-
lebru film muzical,
Suntul muzicii.

Personajele reale (sus) și cele din film

Eroul principal al filmului este capitanul (de marină) von Trapp, pe numele întreg Georg Ludwig Cavalier von Trapp.

Georg s-a născut în orașelul Zara, aflat atunci, 4 aprilie 1880, pe coasta dalmată a Imperiului Austro-Ungar. Azi se numește Zadar și aparține Croației. Era fiul lui August

von Trapp, ofițer în flota austro-ungară, având gradul de *Fregattenkapitän*. Când Georg avea doar patru ani, tatăl se stinge din cauza febrei tifoidice. De educația tânărului se va ocupa mama, Hedwig, care mai avea un băiat, Werner, și o fată, Hedwig. Averele moștenite de văduvă nu era prea mare.

La 14 ani, Georg candidează și este admis la Academia Navală din Fiume, actualul oraș Rijeka din Croația. Timp de patru ani a studiat atât cele necesare purtării războiului pe mare, precum artilerie, meteorologie, tactică etc., cât și dansul, eticheta, conversația, deoarece ofițerii trebuia să

și intrarea în călugărie. Deși era o diferență de 25 de ani între ei, s-au căsătorit. Cuplul a fost binecuvântat cu încă trei copii. Spre deosebire de celebra secvență din film, von Trapp și-a crescut copiii fără să folosească fluierul comandantului din marina militară. Din contra, se juca și cânta alături de ei, oferindu-le o copilărie cât se poate de plăcută.

Dar un erou de război nu e neapărat și un bun investitor financiar. În 1935, von Trapp și-a scos banii moșteniți de la prima soție din banca din Anglia unde îi ținea pentru a ajuta o prietenă austriacă, Auguste Caroline Lammer. Banca acesteia a dat faliment, lăsându-l cu foarte puține resurse financiare. Au fost nevoiți să concedieze dintre servitori și să închirieze etajul casei în care locuiau. Spre norocul lor, un chirieș, preotul catolic Franz Wasner, le-a remarcat

talentul și priceperea muzicală și le-a aranjat câteva audii. Au avut mare succes și au fost invitați la diferite evenimente. Treptat, devenind cunoscuți, au putut cere și bani pentru prestațiile artistice sau pentru aparițiile la radio. Astfel au putut supraviețui mai relaxat financiar.

După ce Germania lui Hitler a anexat Austria, în martie 1938, fostului erou din Primul Război i-a fost făcută oferta să se reîncadreze în Kriegsmarine, pe un extrem de onorant post de conducere, cu un salariu motivant. După ce

a refuzat această ofertă și a ales să nu cânte pentru Hitler și anturajul lui, a trebuit să plece din Austria. Dar nu ca în film, străbătând munții pe jos, cu copiii mici în cărcă, ci mult mai comod, cu trenul. Au ajuns inițial în Italia, apoi în Anglia și de aici în S.U.A. Acolo vor trăi din cântat. Casa lor din Salzburg, abandonată, va fi preluată și folosită de liderul nazist Heinrich Himmler. Spre norocul lor, deși s-au întors în Europa, făcând un turneu prin Scandinavia, apoi chiar în Austria, unde au stat

Colinde în jurul bradului

câteva luni la Salzburg, au fost suficient de inspirați să revină în S.U.A., în septembrie 1939.

Cum atât publicul cât și criticii îi îndrăgeau, câștigurile din concertele și turnee le-au permis să își cumpere o fermă de 270 ha, în statul Vermont. Au continuat să meargă în turnee sub numele „Familia de cântăreți von Trapp”.

La câțiva ani după încheierea războiului, în ianuarie 1947, generalul-maior Harry J. Collins, care văzuse distrugerile din Salzburg, l-a vizitat pe von Trapp și i-a cerut

ajutorul pentru reconstruirea orașului. Foarte impresionat, au întemeiat fundația „Trapp Family Austrian Relief”, cu ajutorul prietenului de dinainte de război, Franz Wasner, rămas în Austria, care va deveni trezorerul ei. În spectacolele lor au cerut ajutorul spectatorilor: „țara care i-a dat lumii pe Haydn, pe Schubert, pe Mozart va pieri dacă nu va fi ajutată”. Din 1946 până în 1950 fundația a colectat și trimis peste 125 t de ajutoare. Activitatea fundației în ajutorul celor din Salzburg va fi apreciată și omagiată public, inclusiv de Papa Pius al XII-lea. Aceștia îi va înmâna Mariei von Trapp în anul 1949, medalia „Bene Merenti”.

Din păcate, Georg Ludwig von Trapp a murit de cancer la plămâni, la 30 mai 1947.

Deși soția lui, Maria, nu credea că

are talent literar, presată de un prieten de familie, se va așeza la masa de scris. Așa s-a născut cartea *Povestea familiei de cântăreți von Trapp*. Va apărea în 1949 și va deveni rapid un best-seller. Și va sta la baza filmului vest-german *Familia von Trapp*, care avea premiera în 1956. Peste trei ani, povestea vedea și lumina scenei pe Broadway: musicalul *Sunetul muzicii*. Care la rândul lui va sta la baza celebrului film cu același nume, realizat în 1965, în care Julie Andrews și Christopher Plummer au creat roluri memorabile. ■

ieșit la suprafață și au pornit un motor. Dar la scurt timp acesta a început să „tușască“, apoi s-a oprit. Mecanicii au descoperit că filtrul de gazolină era plin de reziduurile din tancul de combustibil, care, din cauza exploziei, se desprinseseră și fuseseră absorbite de sistemul de alimentare al motorului, formând un fel de dop. Au pornit celălalt motor, în timp ce curățau filtrul. Dar la scurt timp și motorul al doilea s-a blocat, din același motiv. Acumulatorii se descărcaseră în timpul imersiunii, iar prea scurtul timp de funcționare al motoarelor nu permise încărcarea lor.

Spre norocul lor, marea era goală. Italienii nu se gândiseră să trimită măcar o navă care să răzbuie umiliința. Cum motoarele se tot opreau pe rând, căpitanul von Trapp a fost obligat să își întrerupă croaziera și să revină în portul de unde plecase, târâș grăbiș.

Câteva zile mai târziu, după o binemeritată odihnă, a revenit pe mare. A interceptat cargobotul „Cefalonia“, aflat sub pavilion grec. Conform uzanțelor, au tras cu tunul de bord un foc de avertisment în fața provei navei. Dar aceasta și-a continuat drumul de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Următorul proiectil a fost tras astfel încât să explodeze deasupra navei. De data asta, căpitanul a ordonat oprirea cargoului. La întrebările adresate prin megafon în ger-

Maria Kutschera...

mană, italiană, engleză și croată, se răspundea doar în greacă, pe care nu o înțelegea nimeni. Dialogul a continuat până când tunarului i-a venit ideea să mai bage un proiectil pe țevă, apoi să țintească spre puntea cargobotului. Căpitanul acestuia a descoperit brusc că știa italiana. Escortând cargobotul, au ajuns în portul Rosa din golful Cattaro. Von Trapp a fost decorat cu „Crucea regală a ordinului Maria Theresa“. Executase 19 ieșiri pe mare și scufundase 11 nave, cu un deplasament de 45.669 t.

În luna mai 1918, von Trapp a fost promovat *Korvettenkapitän* și a fost numit coman-

dantul bazei de submarine din Cattaro (azi Kotor). În felul acesta, nu putea fi capturat sau omorât pe mare. Impactul mediatic ar fi fost prea mare.

La sfârșitul războiului, în Austria rămasă fără ieșire la mare, von Trapp s-a trezit fără loc de muncă. Lovitura profesională a fost urmată de o tragedie pe plan personal. În ziua de 3 septembrie 1922, Agatha von Trapp, mama celor șapte copii, pierde bătălia cu scarlatina de care se molipsise când își îngrijise fetița, Agatha. Georg va folosi o parte din moștenirea primită de la soție ca să cumpere o vilă mai mare lângă Salzburg, unde se mută în 1924, dedicându-se creșterii copiilor.

În ziua de 21 aprilie 1924, consiliul monarhic austro-ungar a decis că i se poate acorda titlul ereditar de *Freiherr* (baron) von Trapp, cu care va intra și în istoria cinematografiei.

O carte, două filme și un musical

Una dintre fete, Maria Franziska, care fusese bolnavă, nu mai putea merge la școală. Tatăl a cerut ajutorul mamei stăruie de la Abazia Nonnberg, din apropierea casei în care locuia. Aceasta i-a recomandat-o pe tânăra de 22 ani Maria Kutschera, care era în perioada de noviciat, obligatorie înaintea renunțării la viața profană

... și imagine de la nunta ei cu von Trapp

Jukov cerea în ordin, pe de o parte, să nu se răspundă la acțiunile de provocare, pe de alta, ca unitățile de graniță să fie gata de luptă, „să țină piept unei lovituri neașteptate din partea nemților sau a aliaților lor“.

În context, într-un document semnat de Semion

Timoșenko, comisar al poporului pentru Apărare, de Gheorghi Jukov, șeful Marelui Stat Major, și de Gheorghi Malenkov, membru al Consiliului Militar Principal, se ordona ca „aviația de bombardament și de asalt să distrugă cu lovituri puternice aviația inamicului pe aeroporturi, înaintând în adâncimea teritoriului german până la 100 – 150 km, să fie bombardate Königsbergul și Memelul. Până la noi dispozițiuni, să nu fie executate raiduri în teritoriile Finlandei și României“. Pe marginea filei documentului există și o apostilă ulterioară a lui Jukov „Tovarășului Vatutin. România să fie bombardată“.

Alte documente scot la lumină actele de eroism ale unor oameni, cu nume, prenume, grad și împrejurarea respectivă, puși în situația de a se apăra cu armamentul precar și

Aviația germană a pricinuit imense pagube aviației sovietice, înainte ca aceasta să se ridice de la sol

insuficient din dotare, oameni decorați pentru curaj și vitejie. Luptele pentru apărarea fortăreței Brest din seara de 22 iunie 1941 până la mijlocul zilei următoare, în cursul căreia sovieticii au doborât patru avioane și au distrus 16 tancuri ale Wehrmachtului, reprezintă printre primele episoade dramatice ale

începutului războiului de apărare.

Între documentele recent desecretizate se află și harta etapei inițiale a „Planului Barbarossa“, care indică în amănunt dispunerea grupărilor de trupe germane la granițele U.R.S.S., fiind marcate direcțiile planificate ale principalelor lovituri în primele zile de război. „Orice publicare on-line de documente este deosebit de utilă – comentează dr. în istorie Dmitri Astașkin pentru că nu toți doritorii pot ajunge în arhiva Ministerului Apărării. Iar mulți oameni de știință, scenariști, profesori încă se raportează la această dată tragică, care prezintă interes pentru ei și este crucială pentru istoria țării noastre“.

Florentina DOLGHIN

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 octombrie 2018, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Sub ce nume s-a fabricat în România modelul Renault 12?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna iulie 2018 este:

Iurghici

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Constantin Cilibia**, din **Băile Herculane**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2019.

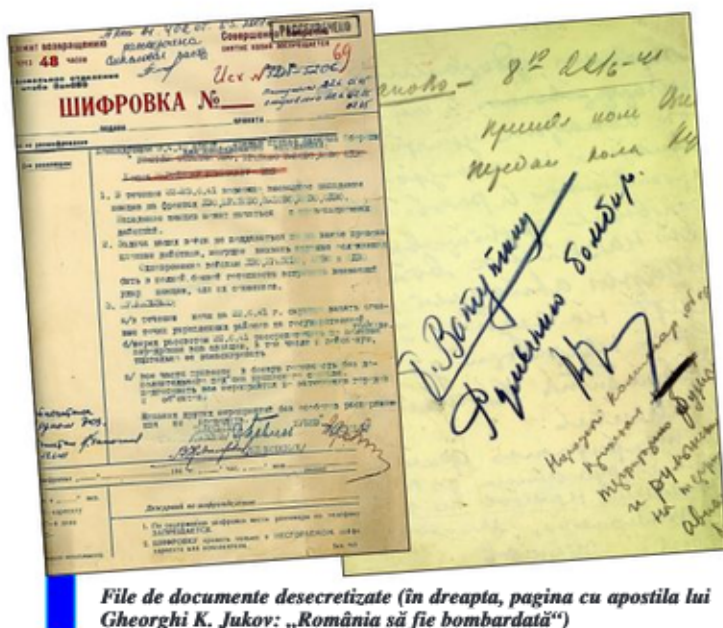
Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

Clio anunță

22 Iunie 1941.

DOCUMENTE NOI DUPĂ 77 DE ANI

Uniunea Sovietică a știut cu două-trei luni înainte de atacarea ei de către Germania, în iunie 1941, iar cu 24 de ore înainte șeful Marelui Stat Major și locțiitor al comisarului poporului pentru Apărare al U.R.S.S., Gheorghi Jukov, a ordonat districtelor militare de graniță să fie pregătite de apărare – așa reiese din acte desecretizate la sfârșitul lunii iunie privind începutul Marelui Război pentru Apărarea Patriei și publicate pe site-ul Ministerului Apărării de la Moscova.

File de documente desecretizate (în dreapta, pagina cu apostila lui Gheorghi K. Jukov: „România să fie bombardată”)

Conform acestor documente, invazia Germaniei a luat prin surprindere numai unele unități și mari unități ale Armatei Roșii. Vizitatorii site-ului june-22.mil.ru pot afla din documentele recent desecretizate care au fost directivele Comisariatului Poporului pentru Apărare al U.R.S.S., ordinele emise, rapoartele comandanților unităților și marilor unități militare intrate primele în contact cu inamicul. Este prezentată copia Ordinului nr. 2, din 22 iunie 1941, olograf, al lui G. Jukov, la trei ore după declanșarea atacului, la ora 07.15.

În 1941 Comandamentul și statul major ale districtului militar baltic au dispus de informații despre atacul din 22 iunie. Stă mărturie o scrisoare, prezentată pe site, a locțiitorului șefului Secției Cercetare din Statul Major al Frontului de Nord-Vest, general-locotenent Kuzma Derevianko. Acesta menționa că statul major al districtului cunoștea destul de bine, chiar în detaliu, dispunerea trupelor germane în regiunea Memel, în Prusia Orientală și în regiunea Suwalk, în ultimele zile de pace.

„Apreciez că este o grupare ofensivă cu o concentrare semnificativă de tancuri și unități motorizate”, scria Derevianko.

S-a raportat că sunt observate unele concentrări de trupe germano-fasciste în zonele de graniță începând de la sfârșitul lui februarie, deplasări de trupe de-a lungul frontierei, executarea de către ofițeri germani a unor recunoașteri de-a lungul graniței, pregătirea unor poziții pentru artilerie, intensificarea lucrărilor pentru amenajări genistice îndelungate pe graniță și pentru adăposturi contra bombardamentelor și gazelor în orașele Prusiei Orientale, scria Derevianko.

Jukov a primit aceste informații despre pregătirea atacului din 22 iunie 1941 și a ordonat ca unitățile de pe graniță să fie gata de apărare. „În intervalul 22 – 23 iunie 1941 este posibil un atac prin surprindere al nemților pe fronturile din districtele militare Leningrad, Baltic, de Vest, Kiev, Odessa. Ofensiva nemților poate începe prin «provocări»”, scria în mesajul cu mențiunea „Strict secret”.

Carol I coboară din tren

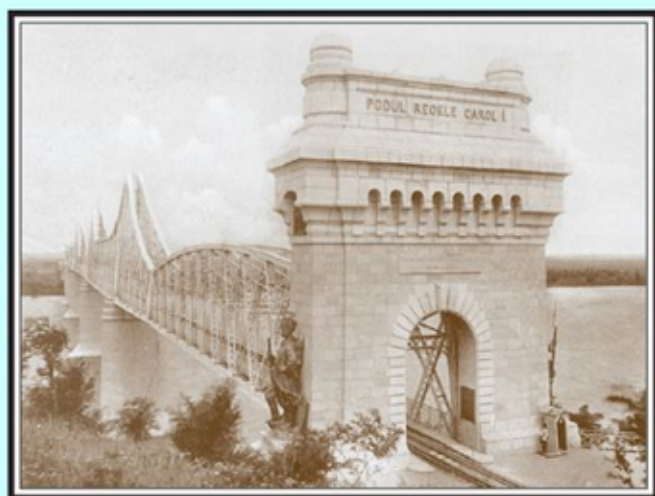
*Regele, regina Elisabeta, principele Ferdinand
și principesa Maria se îndreaptă spre locul ceremoniei*

ALBUM ISTORIC

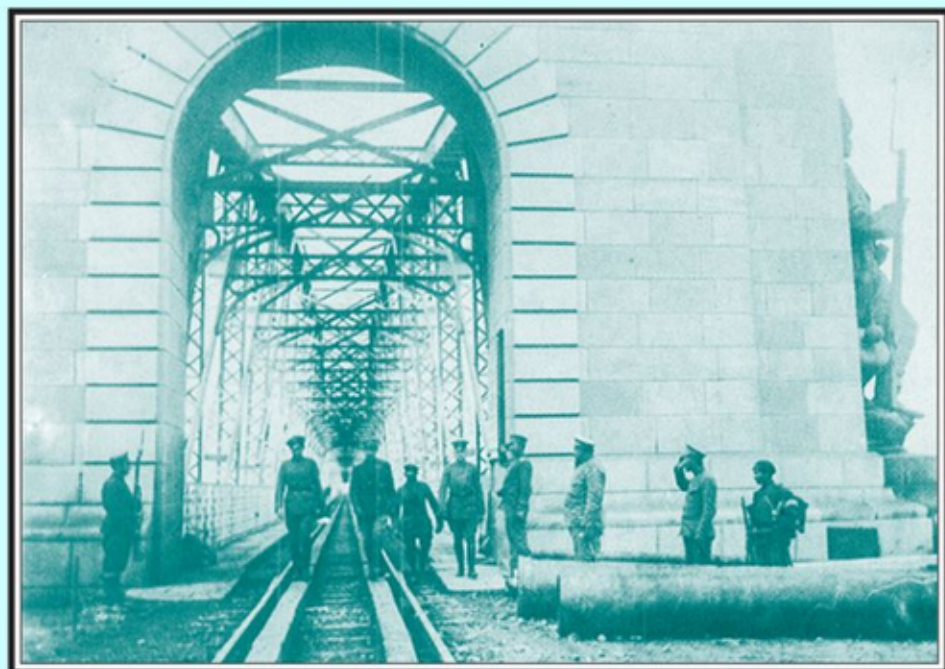
La 15 septembrie 1895 se inaugura cel mai mare complex de poduri din Europa și al treilea ca lungime din lume. Construcția celor două poduri (peste brațul Borcea și peste Dunăre) începuse cu cinci ani înainte.

La ceremonia de inaugurare familia regală a fost salutăată de un mare număr de români care au ținut să fie prezenți.

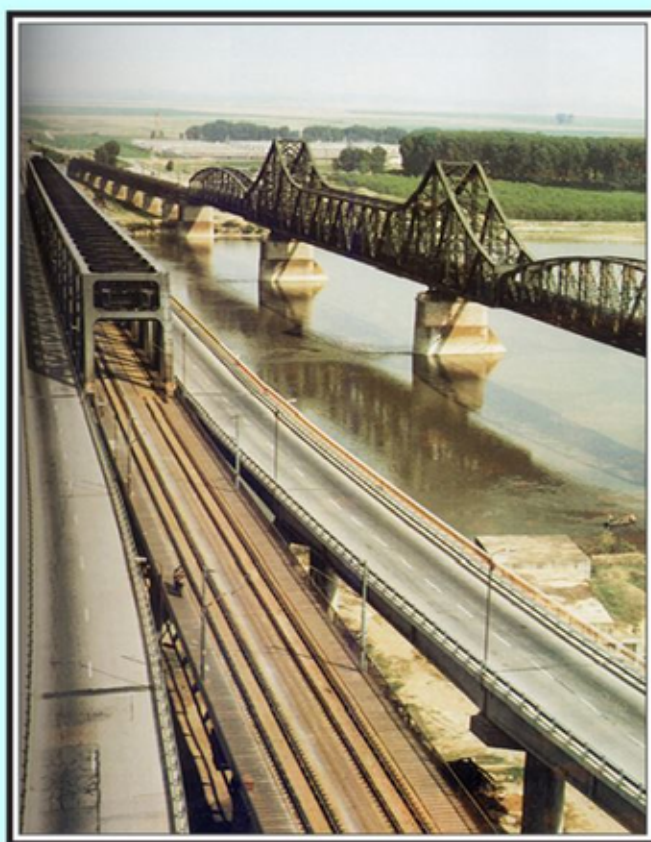
În așteptarea familiei regale

Militari bulgari pe pod, în timpul Primului Război Mondial

*Din 1987, bătrânul pod realizat de Anghel Saligny
a rămas doar un monument istoric*

Momentul discursurilor

Fotografie de grup a celor care au participat

Coadă la ceva, la magazinul „Obor“

lor și pe cale de consecință la scăderea veniturilor reale și a nivelului de trai al populației.

Dincolo însă de aceste considerații, criza anilor 1990 a fost agravată atât de amplitudinea dezechilibrelor moștenite din comunism, cât și de erorile guvernanților de după 1989, în-

**În 1999 România a evitat
în extremis
intrarea în încetare
de plăți**

deosebi de întârzierile în restructurarea economică, de incoerența unora dintre reforme, de tolerarea privatizărilor în favoarea unor grupuri de interese care nu aveau capacitatea de a asigura competitivitatea întreprinderilor privatizate și de reticențele în deschiderea spre investiții străine directe. De aceea, după prăbușirea economică din anii 1990 – 1992 și o redresare parțială în anii 1993 – 1996, România a cunoscut o nouă recesiune în anii 1997 – 1999, agravată de criza piețelor financiare din 1997 – 1998 și de aplicarea abia în această fază a unora dintre măsurile de

restructurare industrială care nu fuseseră efectuate anterior. În aceste condiții, în 1999 România a reușit să evite *in extremis* intrarea în încetare de plăți, iar produsul intern brut pe cap de locuitor la paritatea puterii de cumpărare a co-

borât sub 30% din media europeană. Era un minim istoric, mai grav decât cel din 1947, dar care apoi a fost urmat de o redresare spectaculoasă.

Mai mulți factori au contribuit la această redresare. Se cuvine să menționăm aici efectele restructurării industriale și ale deschiderii din anii 1997 – 1998 spre investițiile străine directe. Încă și mai importantă a fost decizia din 1999 a Uniunii Europene de a accepta cererea de aderare a României și de a începe negocierile de aderare. Deși România era din multe puncte de vedere slab pregătită pentru integrarea în Uniunea Europeană, adoptarea de către guvernul condus de Mugur Isărescu și de către Comisia Europeană în frunte cu Romano Prodi a unui calendar ambițios al aderării până în anul 2007 a transmis un semnal pozitiv pentru potențialii investitori internaționali și a stimulat totodată pe guvernanții români să aplice reformele necesare pentru atingerea acestui obiectiv. Perioada de pre-aderare a fost astfel una de reforme politice și economice, de preluare a controlului asupra unei mari

**Efectul de recuperare a
decalajelor economice
a fost spectaculos**

părți a industriei și serviciilor de către mari companii transnaționale, ca și de creștere economică susținută.

Această evoluție a fost facilitată de conjunctura externă relativ favorabilă, de investițiile străine directe, ca și de politicile guvernamentale axate pe imperativul obținerii calificativului „economie funcțională de piață” din partea organismelor financiare internaționale și a Comisiei Europene. Dezinflația a contribuit la crearea unui cadru mult mai predictibil pentru afaceri, iar liberalizarea circulației cetățenilor români în țările Uniunii Europene prin desființarea obligativității vizelor pe termen scurt pentru Spațiul Schengen, începând cu 1 ianuarie 2002, a îngăduit creșterea exponențială a numărului cetățenilor români plecați la muncă în Occident, sporirea volumului sumelor repatriate de aceștia și diminuarea problemelor sociale din regiunile care în anii 1990 fuseseră afectate de reducerile producției industriale și agricole.

Pe de altă parte, investițiile străine directe, stimulate de existența unei forțe de muncă ieftine și de perspectiva desfacerii produselor la nivelul întregii Uniuni Europene, au fost însoțite, mai ales atunci când au fost realizate de mari companii internaționale, de un transfer de tehnologie și de

Am văzut în episodul anterior care a fost evoluția economiei românești, sub diferite regimuri, până în anii '80 ai secolului trecut. Încheiem în acest număr excursul nostru.

ECONOMIA ROMÂNIEI

BOGDAN MURGESCU

Vitrina unui magazin alimentar de dinaintea 1989 și un hipermarket de azi

Criza anilor 1980 a lovit sever nu doar economia, ci și întregul sistem politic al României socialiste. În conjunctura favorabilă a prăbușirii regimurilor comuniste în cele mai

multe dintre statele socialiste din Europa centrală și răsăriteană, ea a constituit fundalul ridicării la luptă a unei mari părți a societății și al răsturnării de la putere a lui Nicolae Ceaușescu. Pe de altă parte, schimbarea de regim determinată de revoluția din decembrie 1989 a generat destrămarea sistemului de conducere planificată a economiei și destrămarea multor circuite și conexiuni între agenții economici. La rândul lor, relațiile economice externe au fost afectate de revoluțiile care aveau loc în celelalte state socialiste și de destrămarea C.A.E.R. Pe cale de consecință, recesiunea economică s-a accentuat după prăbușirea regimului comunist, concretizându-se în scăderea dramatică a producției (în 1992 PIB pe locuitor a fost sub 71% față de nivelul din 1989), în reducerea severă a numărului de salariați din industrie prin scheme de pensionare anticipată, în dezechilibre ale balanțelor externe și în inflație.

Parte dintre componentele acestei „crize de tranziție” erau inevitabile, fiind elemente de neocolit ale procesului de înlocuire a sistemului vechi cu noile instituții și mecanisme economice. Astfel, s-ar putea

spune că reducerea producției industriale era firească, deoarece multe dintre capacitățile industriale, construite fără o raționalitate economică reală în timpul regimului Ceaușescu, produceau de fapt pierderi și trebuia să-și reducă

activitatea sau chiar să fie închise. La fel, o parte a inflației era „pre-programată” de distorsiunile foarte mari ale sistemului de prețuri moștenit din socialism, astfel încât liberalizarea prețurilor conducea inevitabil la creșterea

rioada post-aderare. Alimentat de polarizarea socială și culturală, acest risc înseamnă că șansele de creștere economică depind nu doar de conectarea la forța de tracțiune economică și politică a marelui capital internațional și a Uniunii Europene, ci

și de capacitatea de a găsi forme prin care grupurile sociale mai tradiționaliste și mai defavorizate economic să fie cooptate la susținerea politicilor axate pe valorile societății democratice și pe integrarea activă în structurile și fluxurile economice internaționale.

Este nevoie de măsuri care să compenseze diminuarea în timp a avantajului unei forțe de muncă ieftine

În fine, dar nu în cele din urmă, două observații specifice cu privire la România.

De-a lungul secolului scurs de la Marea Unire, România a alternat perioadele de pierdere de viteză în raport cu media europeană și chiar cu media mondială (1918 – 1947 și 1980 – 1999) cu perioadele de recuperare parțială (anii 1960 și 1970 și mai ales perioada de după anul 2000). Fazele de creștere economică susținută au fost în mare măsură legate de cooperarea cu Occidentul și, în ultimele două decenii, cu marele capital internațional.

Linie de montaj la Uzina de automobile Ford de la Craiova

Din acest punct de vedere, resurrecția unor forme de naționalism anti-occidentalism subminează direct interesul național al României, iar adevăratul patriotism este acela care pune în centrul său pragmatismul bazat pe aderența la un set comun de valori și pe conștiința faptului că România este un acționar interesat în succesul pe termen lung al proiectului european.

A doua observație privește șansele de creștere economică a României în următoarele decenii. Apartenența la Uniunea Europeană și diferența încă existentă între nivelul mediu al costului forței de muncă din România și cel din majoritatea celorlalte țări membre UE asigură României șansa unei creșteri economice mai rapide decât a mediei europene, ceea ce înseamnă că în mod normal România va recupera și în următorii ani câte 1 – 2 procente din decalajul față de nivelul mediu al produsului intern brut pe cap de locuitor. În același timp, diferența dintre nivelurile medii ale costurilor forței de muncă se reduce și este firesc să fie așa, nu doar pentru că cetățenii României au dreptul să beneficieze și ei de creșteri ale nivelului de trai, ci și

deoarece mecanismele integrării economice conduc la asemenea apropiieri între nivelurile veniturilor.

In mod firesc, diminuarea în timp a forței de tracțiune a avantajului relativ al ieftinătății forței de muncă va

trebui compensată prin ameliorarea cadrului instituțional și a infrastructurii, ca și prin ridicarea nivelului capitalului uman, care să asigure competitivitatea internațională la un nivel mai ridicat decât până acum. Fondurile europene și sprijinul internațional sunt importante în acest sens, chiar și în condițiile în care la nivel european ponderea politicilor de coeziune este în restrângere, dar ele nu pot suplini necesitatea unor eforturi coerente la nivel național. Din acest punct de vedere, fereastra de oportunitate pentru România nu este foarte largă. Dacă nu se vor lua în anii 2020 măsuri coerente de pregătire a economiei și societății pentru a trece la o fază de creștere economică bazată pe activități economice cu valoare adăugată mare, atunci există riscul ca după erodarea avantajului comparativ al forței de muncă ieftine, în condițiile demografice dificile determinate de îmbătrânirea accentuată a societății, în anii 2030, recuperarea decalajelor economice să fie întreruptă și România să divergă din nou în raport cu lumea dezvoltată economic din care dorim să fim parte. ■

know-how, care a condus la eficientizarea activității economice, la creșterea viguroasă a productivității muncii și la relansarea nu doar a producției interne, ci și a exporturilor industriale. Deși finalizarea aderării la Uniunea Europeană a condus la slăbirea disciplinei macro-economice și la asumarea de către guvernanții români a unor politici prociclice de stimulare a consumului, care au provocat dezechilibre financiare și alternanța unor perioade de supraîncălzire a economiei cu altele de ajustare severă, per total economia României a continuat să crească peste media europeană și în perioada de după aderare, cu o excepție temporară în anii 2009 – 2010, explicabilă în contextul crizei economice mondiale. Efectul de recuperare a decalajelor economice a fost spectaculos, produsul intern brut pe cap de locuitor la paritatea puterii de cumpărare crescând de la 26% din media UE în 1999 la 58% în 2016 (pentru 2017 nu au fost publicate încă datele definitive, dar pe baza comunicărilor efectuate de Eurostat și de Institutul Național de Statistică, folosind date nedefinitive, putem conchide că recuperarea a continuat).

La capătul acestei treceri în revistă, credem că se impun câteva concluzii.

Mai întâi, vom observa că dincolo de similitudinea între poziția relativă a economiei României în context european acum 100 de ani și cea de astăzi, în realitate fluctuațiile au fost mari, atât la nivelul performanței macro-

Fazele de creștere economică susținută au fost în mare măsură legate de cooperarea cu Occidentul

economice, cât și la nivelul politicilor economice. Într-o sinteză referitoare la ansamblul istoriei economice a Europei Central-Răsăritene de-a lungul ultimelor trei secole, observăm, împreună cu Jacek Kochanowicz, faptul că această regiune a fost caracterizată de un grad mai ridicat de discontinuitate instituțională decât Europa Apuseană. Cazul României ultimilor 100 de ani confirmă cu prisosință această observație. Reforma agrară și unificarea monetară de la finele Primului Război Mondial, alternanța politicilor „prin noi înșine” și „porți deschise capitalului străin”, constrângerile Marii Crize din 1929 – 1933 și trecerea la dezvoltarea economică autocentrată, dependența economică față de Germania nazistă și apoi față de Uniunea Sovietică, trecerea la economia socialistă (naționalizare, colectivizare, planificare etc.), industrializarea forțată, deschiderea relativă a anilor 1960 și 1970, urmată de trecerea la autarhie din anii 1980, liberalizarea și

privatizarea care au marcat trecerea la economia de piață după 1990, adoptarea *acquis*-ului comunitar și preluarea unei mari părți a economiei României de către marile companii transnaționale, creșterea economică susținută bazată pe avantajul perisabil al ieftinătății relative a forței de muncă, alternanțele tip *stop-and-go* între relaxările bazate pe stimularea consumului și ajustările financiare menite să reechilibreze economia, toate acestea au fost simptome ale unor variații care au îngreunat șansele acumulărilor graduale în rodajul și buna funcționare a instituțiilor.

Ia doua observație pe care o făceam împreună cu regretatul coleg polonez este aceea că modernizarea occidentalizantă a Europei Central-Răsăritene a fost târzie și incompletă, ceea ce a permis persistența unor vestigii ale structurilor sociale tradiționale și a provocat reacții anti-moderne ale unor oameni și/sau grupuri sociale, care sunt nedoritori sau incapabili să se adapteze la o lume deschisă și în schimbare. Acest risc a fost vizibil în destule derivate din perioada interbelică, a marcat național-comunismul și a sporit în pe-

Momentul semnării Tratatului de aderare a României la Uniunea Europeană

plus piesele de schimb necesare. Se aprecia că o cantitate de 10% din producția de autoturisme va fi prevăzută pentru schimb reciproc la export după integrarea fabricației și atingera capacității proiectate. Beneficiarii urmau să fie noua fabrică de autoturisme, uzina bucureștenă „Autobuzul” și uzinele colaboratoare.

După ultimele pregătiri din decembrie 1965 la care au participat M.I.C.M., M.C.E. și Comitetul de Stat al Planificării –, tema tehnică, împreună cu cereri de ofertă s-au difuzat către firmele: Renault, Peugeot, BMC (British Motor Corporation), Volkswagen, Fiat. Delegații români au vizitat primele patru firme în ianuarie 1966. Ulterior, s-au mai primit oferte și din partea Leyland-Triumph, Alfa Romeo și Ford-Werke, subsidiarul Ford din R.F.G., italienii și germanii fiind și ei vizitați de o delegație în iunie, respectiv iulie 1966.

M.I.C.M. a prezentat în 1966 conducerii de partid o analiză comparativă a autoturismelor Peugeot 204, Autobianchi Primula, BMC 1100, Renault R10, Renault R 117 (viitorul Renault 12), Ford Taunus 12 M, Volkswagen 1300, Triumph 1300 și Alfa Romeo Giulia 1300.

Din compararea mașinilor luate în calcul, Alfa Romeo Giulia 1.300 era cea mai sportivă mașină: avea tracțiune spate, era cea mai puternică, 78 CP, avea chiar și cel mai încăpător portbagaj, dar și cea mai mică gardă la sol dintre toate, iar greutatea mare însemna un consum mare de benzină, dar și de metal în construcție. Austin-Morris 1.100, cunoscut ca Mini, propus de BMC, nu corespundea din mai multe puncte de vedere, în special al dimensiunilor, iar documentația în țoli în loc de milimetri era notată ca fiind o problemă. La fel, oferta Volkswagen pentru modelul VW 1.300, cunoscuta „Broscuță”, nu a fost destul de atractivă pentru a fi luată

serios în considerare. Cealaltă ofertă englezescă, pentru Triumph 1300, era prea dificil de asimilat industrial și prea costisitoare. Ford-Werke era interesată să acorde licența pentru Taunus 12 M, care urma să intre în fabricație în acel an, dar condițiile puse erau de neacceptat: ei voiau doar o colaborare de lungă durată, în care asimilarea să nu ajungă la mai mult de 40 – 60%, iar 25 – 30% din mașină să rămână neasimilată pe toată durata contractului.

Fiat a propus inițial licența pentru două modele mai vechi, apoi modelul Primula, fabricat de subsidiarul său, Autobianchi. Spre deosebire în special de Renault, Fiat nu prezentase modelul ce avea să înlocuiască Primula și data intrării în fabricație, decizia finală nefiind, aparent, luată în acel moment. Deoarece modelul era oricum unul de tranziție și pentru că Fiat avea modele licențiate deja în mai multe țări, cel mai notabil exemplu fiind cel al U.R.S.S., chiar din 1966, s-a considerat în studiu că aceasta ar duce la o posibilitate mai redusă de schimb cu acele state. Din aceste motive oferta Fiat a fost abandonată.

Rămăneau ofertele francezilor. Modelul Peugeot 204, fabricat deja în două variante de caroserie, se potrivea foarte bine cu cerințele avute în vedere. În ceea ce privește Renault, modelul R 10, aproape identic cu R 8, a fost exclus din start; deși era robust și consuma puțin; ținuta de drum precară și tracțiunea spate îl predispuneau la accidente, nu urma să mai fie fabricat multă vreme și motorul amplasat în spate împiedica fabricarea de alte variante

*Peugeot 204,
principalul
contracandidat
al prototipului
Renault R 117*

POVESTEA UNUI SUCCES. 50 DE ANI DE LA PRODUCEREA PRIMULUI AUTOTURISM DACIA

Primul automobil Dacia a fost fabricat în urmă cu 50 de ani, în august 1968. Până atunci, în România se mai montaseră automobile în perioada interbelică, dar piesele proveneau aproape în exclusivitate de la firma producătoare, fiind doar asamblate în România.

NICOLAE MACOVEI

Industrializarea și noile posibilități ale României anilor 1960 s-au manifestat și prin intenția de a produce autoturisme. În acest scop s-a procedat similar cu alte eforturi ale statului român, urmărindu-se obținerea unei licențe. Firma care urma să fie aleasă trebuia să asigure licența propriu-zisă, dreptul de fabricație și de vânzare pentru autoturisme și autoutilitare, documentația aferentă automobilelor, uzinelor și îmbunătățirilor aduse pe durata contractului, asistență tehnică, obținerea dreptului de export, asigurarea pieselor conform perioadelor de integrare, utilaje speciale la cerere și asistență pentru obținerea licențelor firmelor colaboratoare. Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini (M.I.C.M.) și Ministerul Comerțului Exterior (M.C.E.) au fost printre principalele instituții implicate în obținerea licenței.

Ofertele primite

Tema tehnică trasată a prevăzut identificarea unei firme care să asigure autoturisme în fabricație curentă cu motoare cuprinse între 1.100-1.300 cm³, cu o capacitate de transport pentru patru – cinci persoane, viteză maximă de 120 km/h și un consum maxim de 9,5 l/100 km. Se dorea fabricarea în totalitate în țară și asigurarea accesului la dezvoltările ulterioare, inclusiv a unui eventual model succesor. Autoutilitara căutată trebuia să aibă motor comun cu autoturismul și o sarcină utilă între 800 kg și o tonă. Altă cerință importantă era existența posibilității de a se fabrica mai multe versiuni ale celor două mașini. Capacitatea de producție anuală urmărită inițial era de 50.000 autovehicule, dintre care 40.000 autoturisme și 10.000 autoutilitare,

ducție, dar care urma să necesite cheltuieli suplimentare pentru creșterea capacității motorului și cu o situație a autoutilitareii încă incertă, și un proiect nou al Renault, atractiv, dar cu riscurile de rigoare. În final, s-a recomandat asimilarea ofertei Renault.

Este plauzibil ca un cuvânt în alegerea finală să-l fi avut de spus experiența colaborărilor externe ale celor două firme, Renault fiind un exemplu în acest sens. Se poate menționa colaborarea foarte productivă din Spania, prin FASA-Renault sau cele din Australia și America de Sud.

Un preț mai mare decât se prevăzuse

Contractul pentru autoturism și autoutilitară a fost semnat cu Renault. Pierre Dreyfus, președintele companiei, a avut o întâlnire la București cu partea română la 31 august și pe 1 septembrie, revenind la 6 septembrie pentru a semna contractul pe zece ani. Se prevedea asimilarea completă a autoturismului R 117, a cărui asamblare trebuia să înceapă la 1 octombrie 1969 cu piese trimise din Franța. Asimilarea trebuia să aibă loc la sfârșitul anului 1972. Școlarizarea personalului român urma să înceapă la Renault din 1967, cu câte 300 persoane pe lună.

La sugestia francezilor, se prevedea că se putea începe și montarea modelului de clasă superioară R 16 din trimestrul I al anului 1969, care putea fi reținut în serie redusă dacă exista interes în acest sens. Această variantă nu a fost pusă în practică, dar alt proiect, al fabricării de cutii de viteze și punți pentru autoutilitara Estafette și exportul lor în Franța, pentru

Renault, a fost dus la bun sfârșit. Autoutilitara a fost și asamblată complet, între anii 1975 – 1978, în 642 de exemplare.

În ceea ce privea exportul, în această primă fază a parteneriatului cu Renault s-a stabilit că acesta se putea face nelimitat către țările socialiste. Prin negocieri, s-ar fi obținut și dreptul de export în Iugoslavia, opțiune inițial neinclusă. În statele capitaliste, cu excepția Franței, vânzările urma să se facă numai prin reprezentanțele Renault, în limita a 10% din producția anului precedent. Service-ul urma să fie asigurat de partea franceză în schimbul unei redevențe de 140 franci pentru fiecare mașină vândută.

Problemele inerente oricărui proiect nou au ținut în general de asigurarea documentației, care a fost de multe ori incompletă sau târziu livrată. De asemenea, s-ar părea că de abia în cadrul unor discuții purtate la sfârșitul anului 1969 s-a aflat ceea ce până atunci se știa doar neoficial, că prețul R 117 era cu 7% mai mare decât se prevăzuse. Chiar și perioada de încercări cu autoturismul Auto R (denumirea folosită pentru proiect până la începerea producției la noi a Daciei 1300) a avut loc cu întârziere, în iulie – octombrie 1969 în loc de decembrie 1968 – aprilie 1969. Ion Dorcioman, unul dintre piloții care a participat la testele cu noua mașină, spunea într-un interviu că mașina adusă la teste nu avea scuturi montate pentru rezervorul de benzină și baia de ulei. El căuta evidențierea cât mai multor

defecte, pentru a se putea negocia mai bine cu producătorul francez, așa că a ales să o conducă și pe un drum parcurs de un greder, spărgând baia și rezervorul, pentru a-i determina pe cei de la Renault să le trimită scuturile, pe care le-au expediat în

Nou înființata Uzină de Autoturisme

de caroserie și era deja, se părea, rău văzut de șoferii români. Totuși, sloganul folosit pentru promovarea R 10 în America, „Renault-ul pentru cei care au jurat că nu vor mai cumpăra unul“, părea că se potrivea noului model aflat în stadiu de dezvoltare la Renault, proiectul R 117, foarte atractiv pentru români încă de la început. Prototipul mașinii cu motor de 1,3 litri, care trebuia să intre în fabricație abia trei ani mai târziu, fusese examinat de o delegație deplasată în Franța în iulie – august 1966. În urma excluderii ofertei incerte a celor de la Fiat, „finala“ se disputa între Peugeot și Renault.

Varianța Renault

Peugeot 204 fusese introdus pe piață în 1965. Mașina era o reușită din punct de vedere tehnic și estetic, designul fiind elaborat în cooperare cu una dintre cele mai apreciate case de design italiene, Pininfarina, cu care a colaborat la multe modele ale mărcii. Costurile mari de dezvoltare au însemnat un start puțin mai lent, cu un preț considerat ceva mai ridicat, însă a reușit să fie cea mai bine vândută mașină în Franța în 1969, 1970 și 1971. Punctele sale negative, puține de altfel, țineau de necunoașterea suficientă a fiabilității, în ciuda soluțiilor tehnice apreciate și inovative, de existența punctelor de gresare și de cheltuielile necesare pentru creșterea capacității motorului la 1,3 litri, el fiind în acel moment de 1,1 litri.

Prototipul Renault numit temporar R 117, sub forma unei machete la scara 1:1 și a unui model funcțional, a fost testat de români la 12 august 1966. S-a efectuat o cercetare tehnică a modelului funcțional și o încercare pe o pistă beto-

nată și pe un câmp învecinat. La alcătuirea raportului au contribuit membri ai mai multor instituții și întreprinderi cu profil de tehnică auto. Prin comparație cu modelul R 10 părea că prezintă numai avantaje, fiind apreciate pozitiv vizibilitatea, spațiul interior, bancheta spate, suspensia, accesul în interior și motorul. Confortul era descris ca fiind comparabil cu cel oferit de Taunus, ușor inferior lui 204 și superior față de Primula. Ținuta de drum și stabilitatea erau comparabile la toate, iar R 117 avea cea mai bună accesibilitate la motor, garda la sol fiind de asemenea adecvată. Greutatea mașinii, la momentul analizei ofertei, indica și un cost de producție mai mic decât pentru Peugeot sau Ford. Pe lângă cele câteva ameliorări care au fost sugerate pe prototip apărea și constatarea că motorul nu prezenta posibilitatea de a mai evolua. Mai rămânea un singur aspect: noutatea, care îl făcea atractiv și interesant, în același timp însă nu garanta cât de durabilă va fi mașina sau dacă proiectul va fi un succes.

Comparația dintre Peugeot și Renault arăta performanțe egale. Diferențele erau între un proiect Peugeot al unei mașini deja în pro-

Nicolae Ceaușescu, la inaugurarea uzinei din Pitești, la volanul unei Dacia 1100

DOUĂ CRIME ÎN PRIMĂVARA ANULUI 1907, ÎN TELEORMAN

STELUȚA CHEFANI-PĂTRAȘCU

Despre răscoala din martie 1907 s-a scris mult. Cauzele mișcării nu trebuie căutate prea departe, în afara granițelor țării, ea fiind provocată de condițiile de trai ale țăranului român. Și în Teleorman, ca și în restul țării, țăranii se aflau într-o stare de subnutriție și de sărăcie extremă! În Teleorman, județul cu cea mai mare productivitate a pământului și cu cei mai săraci țărani, răscoala a avut o intensitate ce i-a îngrozit pe contemporani.

1907, de Octav Băncilă

„Primele luni de primăvară ale anului acesta, vor rămâne ca o aducere aminte tristă pentru dezordinile comise de clasa țărănească în toată țara [...] mișcarea țărănească distrugând aproape toate conacele din județul Teleorman, aduseseră acest frumos și bogat județ, aproape de ruină” (scria în *Actul de acuzare* al Curții cu jurați Teleorman, întocmit la 21 iulie 1907).

Potrivit documentelor Curții, scânteia răscoalei a pornit în momentul când rezerviștii chemați pentru a pleca în Moldova la repriarea răscoalei s-au revoltat și, „refractari ordinelor primite, în loc să se ducă la destinațiile lor, se amestecară prin ceata răzvrătiților, ducând apoi pe la casele lor vestea celor văzute și făcute, așa că țăranii de prin comuncle Fur-

culești, Moșteni și Voievoda, intrând în răzvrătire, săvârșiră o serie de vandalisme demne de sălbăticia barbarilor care odinioară cutreieră țara”.

Nu au fost vizați arendașii străini

Conacele au fost distruse cu „desăvârșire, încât nu rămase în urma lor decât cenușă și ruină”. Furia răsculaților s-a manifestat asupra tuturor lucrurilor și vietăților, „fără-mându-le chiar cotețele păsărilor, a porumbeilor, tăindu-i și pomii de prin curte” etc. Toate lucrurile și bunurile din conace și din magazine au fost furate, iar acolo unde au găsit biblioteci, le-au dat foc. La conacul proprietarului Furculescu, din comuna Furculești, „distruseseră completamente această bogată casă a

proprietarului, căruia îi distruseseră tablouri, obiecte de artă, biblioteca, case, pătule, unelte agricole și tot ceea ce se afla în această veche și bogată gospodărie”. Multe documente au ars și astfel titluri de proprietate, acte de partaj, actele dotale au fost pierdute pentru totdeauna.

Armata, venită după răscoală, a staționat în localitățile devastate și a avut rol de a recupera bunurile sustrate. Metodele au fost departe de a fi creștinești. Pentru anchetarea evenimentelor femei, bătrâni, bărbați au fost închiși în școli și primării, unde au fost bătuți, fără excepție.

O caracteristică aparte a răscoalei din județul Teleorman au fost crimele comise de țărani, fiind vizați arendașii și oamenii de casă ai proprietarilor. Nu erau vizați străinii,

Proiectul R 117 în diferite stadii de dezvoltare

două zile. În opinia lui, voiau să aibă costuri de fabricație cât mai mici.

Cu toate că testele s-au desfășurat în zona Putna, aleasă special pentru că era mai izolată, mașina nu a scăpat de ochii curioșilor. A fost fotografiată de un turist olandez la o benzinărie, dar filmul a fost recuperat de un echipaj al Securității. Cu altă ocazie, mașina a fost fotografiată din mers de niște turiști germani, care s-au întors din concediu doar cu fotografiile de vacanță, cele în care apărea viitoarea Dacia 1300 fiind tăiate din film de către Securitatea din Câmpulung Moldovenesc.

Dacia 1100 și 1300

Prin Hotărârea Consiliului de Miniștri 2.004, din 16 septembrie 1966, s-a aprobat studiul tehnico-economic pentru construirea uzinei de autoturisme. Ca amplasare, s-a ales zona Colibași, din apropiere de Pitești, unde exista deja o uzină de piese auto, integrată ulterior. Președintele francez Charles de Gaulle a vizitat uzina în construcție în luna mai a anului 1968, care a fost finalizată la puțin timp, în vara aceluși an. La 3 august prima mașină a fost asamblată, urmând ca la 20 august Nicolae Ceaușescu să primească în dar una dintre primele mașini fabricate, cu ocazia vizitei în timpul căreia s-a inaugurat producția propriu-zisă la Uzina de Autoturisme Pitești.

Primul model asamblat s-a numit Dacia 1100, echipat cu un motor de 1,1 litri. Mașina era un Renault 8, iar piesele erau trimise din

Franța și doar asamblate în România. Renault se oferise inițial să asigure licența pentru modelul R 10, foarte similar cu R 8. Pe parcursul anilor 1968 – 1972, singura variantă diferită asamblată a fost Dacia 1100 S, în 100 de exemplare, diferențiată, ca și Renault 8 S, prin patru faruri în loc de două și prin motorul mai puternic, 60 față de 48 cai putere, grație unui carburator dublu corp. În total, au fost produse 37.546 Dacia 1100.

Modelul care a consacrat Dacia a urmat în 1969. Proiectul Renault 117 s-a materializat în modelul Renault 12, fabricat în România sub numele de Dacia 1300. Până la ieșirea pe piață, pentru acest model s-a folosit denumirea de „Auto R” de către români. Dacia 1300 a fost expusă la 2 octombrie 1969 la Expoziția Realizărilor Economice Naționale, în aceeași zi în care la Paris începea salonul auto unde Renault 12 era prezentat publicului francez.

Dacia 1300 trebuia integrată în producție în patru etape, până la asimilarea sa definitivă: în prima etapă, a anului 1969, se montau autoturisme exclusiv din subansamble importate din Franța, la U.A.P. fiind doar vopsite, în a doua etapă se montau utilizând și furnizori și colaboratori interni, în următoarea etapă principalele importuri urma să rămână elementele din tablă ambutisată, iar în ultima, corespunzătoare anului 1972, asimilarea trebuia să ajungă la 96,5%, asigurând din acel moment fabricarea de autoturisme la scară largă în România. ■

ajungând Iancu la gară unde a găsit pe d-l Cărpeneanu, punându-i în vedere cele auzite; dar acesta nu a voit a fugi, zicând că dânsul nu a făcut niciun rău la locuitori ca să-l omoare. Dar peste un sfert de oră, după ce a ajuns Iancu la gară, a început a veni peste 300–400 de locuitori care au înconjurat gara,

unde a găsit pe d-l Cărpeneanu și pe Iancu ascunși de șeful stației în podul stației și rezezându-se la dânsii i-au dat jos forțat pe scări, lovindu-i cu săcurile și cu șine de fier în cap, jefuindu-i de bani și de ce mai aveau prin buzunare: i-a lovit de moarte până i-a lăsat în nesimțire. Venind un tren la ora 12 p.m. i-a transportat la spitalul Alexandria, unde pe drum Iancu și-a dat sfârșitul; iar d-l Cărpeneanu a mai pățimit o săptămână în spital suferind de cele mai grozave chinuri, dar fără a putea vorbi cel puțin un cuvânt și a deschide ochii, după o săptămână și-a dat sfârșitul și înmormântarea s-a făcut aici în Alexandria, la care au luat parte tot orașul, fiind curioși de a vedea asemenea lovituri barbare. După săvârșirea acestor barbarii toți acești locuitori au voit a trece ca să dea foc și devasta conacul de pe moșia dumneavoastră și casa mea ce am făcut-o în vara anului 1906 pe moșia dumneavoastră, dar nu au putut trece fiind râul Vede foarte mare, care a ținut 10 zile această apă, dar prăvă-

Țăran din Pârlita, Teleorman, împușcat de o patrulă de jandarmi lângă Roșiorii de Vede (sursa: www.piatra.org)

lia mea ce o aveam în sat au devastat-o cu desăvârșire, aruncându-mi toată marfa și obiectele în apă“.

La dosarul anchetării țăranilor din Țigănești se găsesc cele două autopsii ale cadavrelor lui Iancu Gavrilesco și Ion Cărpeneanu. În cazul lui Iancu Gavrilesco, autopsia a fost efectuată de Mihail Lăzărescu, doctor în medicină de la Facultatea din București, medic al spitalului județean din Alexandria. În final el amintea că moartea „este violentă și ea s-a datorat fracturii oaselor frontale, parietal drept și occipital, cu hemoragie in-

tra-craniană abundentă, consecutivă. Aceste leziuni au fost produse prin corpuri înțepătoare, tăioase și contondente“.

Cea de-a doua autopsie, pe cadavrul lui Ion Cărpeneanu a fost realizată la 17 martie ora 10.30 a.m., după decesul survenit cu o zi înainte la ora 2 a.m., de Toma Căpitano-

vici, medic al orașului Alexandria.

Autopsia lui Ion Cărpeneanu a arătat că moartea „a fost violentă și s-a datorat hemoragiei intra-cranice abundente, consecutive fracturii oaselor craniene și distrugerii parțiale a meningelor și creierului“.

O rivalitate cu final nefericit

Pentru aflarea autorului moral al celor două crime, proprietara Alexandrina Paleologu a trimis o scrisoare procurorului general al Curții de Apel din București, în

O patrulă de cavalerie și un conac incendiat de răsculați lângă Buzău; desen de epocă

nu exista în județul Teleorman niciun arendaș evreu. Singurul arendaș străin era Fotino, pe moșia principelui Ipsilanti de la Zimnicea. Țăranii încercau să elimine arendașii văzuți ca intermediari pentru a arenda ci pământul de la proprietari direct.

În comuna Țigănești, județul Teleorman, exista proprietatea veche a familiei Butculescu stăpânită de cei doi frați: Constantin Butculescu și Alexandrina, căsătorită Paleologu. Moșia era arendată lui Ion Cărpeneanu, din județul Dolj, până în anul 1912. În aceeași perioadă, 1906-1912, și fratele lui, Grigore, arendase moșia Dobrotești de la Ana D. Berindei, proprietară, în suprafață de 575 ha.

Grigore Cărpeneanu era căpitan în Regimentul 3 Olt, Slătina, și se declara în contractul de arendare ca fiind „agricultor domiciliat în Craiova”.

Arendarea moșiei Țigănești era vizată și de un alt arendaș devenit între timp proprietar (avea să ajungă unul dintre cei mai mari proprietari din județul Teleorman), Nicolae Capră. Ion Cărpeneanu era văzut ca un om străin față de Nicolae Capră, care era om al județului.

Despre Nicolae Capră, istoricul Nicolae Iorga oferă detalii interesante. „Câte unul din popor ajunge bogat și am văzut într-unul din satele mărginașe casa săteanului Capră, care a strâns mult cheag din lucrul și din dibăcia sa și a

făcut «domni» și «domnișoare» din odraslele sale. E un bine ca din neamul nostru să se ridice câte unul ca acest gospodăru fruntaș, care ține în arendă trei moșii mari, e un bine fiindcă se împiedică astfel întinderea de pecingine a cutărui grec care din panerul cu covrigi a izbutit, prin prostia și corupția noastră, să se facă stăpânitorul multor sute

Fotografia conacului lui M. Stefanide, devastat de țărani, comuna Măgura, județul Teleorman (sursa: www.piatra.org)

de mii de lei, de care nu s-a arătat niciodată vrednic pentru nimic”.

Două morți violente

În primăvara anului 1907 răscoala avea să scoată la lumină problemele acumulate în timp, dintre N. Capră și proprietarii Butculescu, plătind cu viața arendașul Ion Cărpeneanu și hangiuul Iancu Gavrilescu, oamenii de încredere ai proprietarilor. Cel care va veni după săvârșirea crimelor să restabilească ordinea va fi fratele arendașului, Grigore Cărpeneanu, cu regimentul său. Singurul lucru pe care a mai putut să îl facă a fost să păzească conacul proprietății

Alexandrina Paleologu, unde a pus pază cinci soldați.

Acele doctorilor care au făcut autopsia cadavrelor lui Ion Cărpeneanu, Iancu Gavrilescu, cât și mărturiile proprietății Alexandrina Paleologu, ale soției hangiuului, Linca Gavrilescu, Nicolae Capră și actul de acuzare s-au păstrat la Curtea cu Jurați, fiind singurele documente oficiale păstrate în fondurile arhivelor din Teleorman, toate celelalte mărturii dispărând.

Filmul evenimentelor avea să fie prezentat de Linca Gavrilescu proprietății Alexandrina Paleologu, într-o scrisoare din 17 martie 1907. „În această zi de 10 martie, pe la ora 8 dimineața, au plecat de la conacul moșiei

d-voastră d-l Ion Cărpeneanu împreună cu soțul meu Iancu Gavrilescu, cu trăsura spre gara Țigănești, pentru că d-nul Cărpeneanu avea să scoată un vagon cu boi ce-i cumpărase de la Moldova, pentru a munci mai bine moșia. Domnul Cărpeneanu a mers spre gara Țigănești, iar soțul meu Iancu a rămas la primărie pentru afaceri. Stând la localul primăriei a aflat că locuitorii din această comună, învoiți pe moșia domnului N. Capră, se sfătuiesc să meargă în contra d-lui Cărpeneanu spre gară, unde aflaseră că se dusesse, cu condițiunea de a-l omorî, atunci Iancu aflând acestea, a luat-o prin ascuns spre gară, spre a preveni pe d-l Cărpeneanu despre cele auzite și

menționa: „În privința morții lui Cărpeneanu și Gavrilescu cu nu știu nimic, fiindcă eu în timpul când s-a întâmplat aceste fapte, de frica locuitorilor, mă ascunsesem împreună cu Alexu Mihăilescu, administratorul moșiei Poroschia, într-o sură cu foi de porumb și n-am ieșit d-acolo decât tocmai sâmbătă seara, după ce se petrecuseră faptele de la gară. Când m-am dus la gară împreună cu Mihăilescu, ne-am dus ascunși într-o căruță tot cu coceni de porumb, pentru ca să nu fim văzuți de locuitori. La gară, șeful nu ne-a lăsat să ne urcăm în vagoanele obișnuite, căci ne spunea, după cum auzise și el, că suntem căutați de locuitori. Ne-a pus

într-un vagon de marfă, l-a sigilat și astfel am putut pleca din gara Țigănești. La Roșiori ne-am dat jos din acel vagon și ne-am suit în altul de pasageri, ducându-ne în Pitești”.

În continuarea declarației, Capră recunoaște că a avut un proces cu Gavrilescu pentru proprietatea hanului, pe care l-a câștigat în instanță, și un proces de trei ani de zile cu Al. Paleologu pentru niște pietriș, „pentru care dânsa avea pretenții că l-am ridicat de pe moșie fără drept”.

În ce privește persoana lui Cărpeneanu spune că „nu este adevărat că aş fi ridicat eu sau aş fi revoltat vreodată locuitorii în contra d-lui Cărpe-

neanu, arendașul moșiei d-nei Paleologu, și n-am avut pentru ce. Eu datorez multă recunoștință soțului d-sale, căci m-a înlesnit în primul an de agricultură și mi-a dat moșia, făcându-mi concesia ca să-i plătesc arenda după ce voi ridica recolta”.

Există și depoziția de informator a viitorului arendaș Pe-

La împărțitul porumbului, de Ștefan Luchian; problema țărănească era o preocupare și pentru artiștii vremii

tre D. Iliescu, de 23 de ani, de profesie comerciant și cu domiciliul în orașul Alexandria, din data de 11 aprilie 1907. Susține că moșia a luat-o în arendă în anul 1906 de la proprietara Al. Paleologu cu specificarea faptului că contractul urma a intra în vigoare în anul 1912. Recunoaște: „Doar atât am făcut că într-o zi m-am dus și la propunerea care mi-o făcuse locuitorii, am convenit cu ei ca să le-o dau lor cu un câștig de un leu sau doi la pogon. Pentru aceasta nu am făcut niciun act cu ei, decât am primit câte 14 lei de la fiecare de pogon, pentru care le-am eliberat chitanțe” și faptul că nu a avut nicio ceartă cu arendașul I. Cărpeneanu.

Reiese din filmul evenimentelor că în vârtejul intereselor pecuniare cei care au avut de suferit au fost Ion Cărpeneanu și Iancu Gavrilescu, dar și cei 11 țărani, declarați capii răscoalei din Țigănești, și deferiți justiției, condamnați pentru crimă cu premeditare.

Familia Capră a prosperat. În anul 1918, în pragul celei mai mari reforme agrare din România, aceasta cumula mai multe proprietăți: 12.690 ha în Mavrodin, 4.504 ha la Suhaia, 4.060 ha la Vișoara, 2.300 ha la Adămești și 2.925 ha la Țigănești. În schimb, Butculești – vestiți pentru originea și funcțiile deținute de-a lungul timpului, cât și prin întinderea și valoarea

proprietăților funciare deținute în județul Teleorman și Argeș, puteau merge de la Pitești până în portul Zimnicea numai pe proprietatea personală, mai dețineau în anul 1907 doar trei moșii în județul Teleorman (Țigănești, Butculești și Ciocești-Mândra).

Rămâne peste ani strigătul de disperare al proprietarei Alexandrina Paleologu, din martie 1907: „Vă rog din fundul inimii ajutați-ne, sunt tare nenorocită, ridicați pe asasini și pe Nicolae Capră deîndată, ca să mă pot întoarce și să mai pot călca pe moșia mea părintească, unde a rămas pustiu. Adâncă va fi recunoștința mea”. ■

martie 1907, la care atașează și cele două scrisori primite de la Ion Gavrilescu, pe când era în viață, și de la soția acestuia Linca.

Proprietara consideră că instigatorul revoltelor din Țigănești a fost Nicolae Capră, pe care îl descrie: „un vechi arendaș al meu, devenit mare arendaș prin furturi care se pot proba, veșnic a ridicat, revoltat pe țărani în contra noului meu arendaș Ion Cărpeneanu, nenorocita victimă a dramei din Țigănești, vrând a-l goni ca să-și satisfacă interesul lui și a mă ruina ca proprietară. De multe ori viața mea a fost amenințată de acest bandit de Nicolae Capră,

există acte la Ministerul de Interne, pe când era ministru Vasile Lascăr. Ceream prin depeși oficiale a mi se da ajutor, jandarmi. Acest asasin de N. Capră a voit a asasina și pe fratele meu Constantin Butculescu, proprietar de asemeni cu mine în Țigănești. Există proces în tribunalul Ilfov. Ce nenorocire că astfel de oameni să trăiască în mulțumirea lor nepedepsiți și liberi, pot face mari revolte“.

Alexandrina Palcologu aduce drept argument scrisoarea primită de la Iancu Gavrilescu din februarie 1907. Acesta se declara „comerciant în comuna Țigănești cu un magazin de coloniale și cârciumă de băuturi spirtoase bine asortat și cu Regia Monopolului Statului de tutun“,

având casă construită în anul 1906 pe moșia Alexandrinci Palcologu, fiind omul de încredere al acesteia. Motivul scrisorii era situația moșiei și problemele apărute după încheierea unui nou contract de arendare dintre proprietara Al. Palcologu și Petre Dimitriu Iliescu, ginerele lui N. Capră în anul 1906, iar contractul în

Grup de participanți la răscoală

vigoare cu Ion Cărpeneanu urma a se încheia în toamna anul 1912.

Hangiul povestește cum noul arendaș încuraja țărani din Țigănești să intre să parceleze moșia și să-i plătească în avans bani, care urma a fi garanția pe care Iliescu era dator să o dea proprietarei la intrarea în vigoare a contractului. Acesta le spune „să are fără să țină socoteală de vechiul arendaș, domnul Ion Cărpeneanu, și Capră le spune la țărani: «Măi, voi nu știți că sunt foarte puternici și pe acel oltean am să-l dau peste cap după dealu de unde se află» și toți țărani prin asigurările ce le dă Capră fără nicio teamă dă bani în contul moșiei și Capră în gura mare oriunde se găsește în oraș în sat fără nicio

rezervă spune în gura mare că a pus mâna pe dumnealor [proprietari – n.a.], nu mai are nicio grijă, deși cu către buni și către răi dezminț, sfidează în minciună aceste palavre, ieșite și care ies din gura țăranului de Capră, câine gloatei“.

Interesul lui N. Capră era ca pe moșia Țigănești să facă 10 drumuri pentru căratul produselor agricole de pe moșia vecină Mârzănești, unde era arendaș, și toate acestea, notează destinatarul Iancu Gavrilescu, „să pârlogescă moșia, s-o pustiască, să distrugă producția să se ducă vestea că moșia dumneavoastră nu produce, ca să poată cu timpul să scadă valoarea prețului. Caută pe toți și amenință țărani și caută să-i atragă de la d-l Cărpeneanu, ca să-l sperie să plece mai înainte de expirarea contractului“. Bătrânul hangiului asigură pe proprietară „că voi pune și de data asta piept pentru menținerea intereselor dumneavoastră să fie puse sus și cu vază“. După cele întâmplate la 10 martie, vedem că s-a ținut de cuvânt și a plătit cu viața dorința de a susține interesele proprietarei.

În dosarul aflat la Curtea de Apel este consemnată și depoziția de martor a lui Nicolae Capră, din data de 11 aprilie 1907, de 57 de ani, unde se declară de profesie proprietar, având domiciliul în comuna Țigănești. Cu privire la cele petrecute în comuna Țigănești

din catifea, brodate cu fir de aur –, unde au primit, în aplauzele asistenței, coroanele din mâinile președintelui Senatului și, respectiv, al Adunării Deputaților. Coroana lui Ferdinand era cea de oțel purtată de Carol I, căreia i s-au adăugat trei pietre scumpe – repre-

zentând Transilvania, Basarabia și Bucovina –, în timp ce coroana reginei era din aur și cântărea 1.800 de grame (*Magazin istoric*, nr. 7/2007; 11/2013; 12/2015). Au participat reprezentanți din 13 state, cele două fiice, Marioara regina Regatului Serbici, Croației și Sloveniei –, și Elisabeta regina Grecia –, precum și un numeros public (la încheierea serbărilor s-a oferit un ospăț pentru 30.000 de persoane). Festivitățile au continuat a doua zi în București, unde s-a organizat defilarea „cortegeului istoric”, dar și un prânz pentru cei aproximativ 10.000 de primari din toate județele României.

Regina s-a implicat în activitatea unor societăți caritabile, se informa despre activitatea miniștrilor (cărora le acorda audiențe), se preocupa de imaginea României pe plan internațional. În 1924, regina Maria a făcut, împreună cu regele Ferdinand, vizite oficiale în Franța, Belgia, Anglia, Italia, participând la festivități, recepții, având discuții cu liderii politici din aceste state. De-a lungul timpului, regina a acordat interviuri și a publicat articole în presa occidentală, foarte „gustate” de cititori. De exemplu, în 1925, a publicat 16 articole în presa din Anglia și S.U.A., sub genericul *O regină privește viața*, unul dintre ele intitulându-se

Regele Ferdinand și regina Maria

chiar *Experiența mea în privința bărbaților*.

Pec lângă evenimentele plăcute, regina Maria a avut de făcut față unor grave probleme de familie, generate de prințul Carol. El nu suporta exigențele impuse membrilor familiei regale între

care căsătoria cu persoane aparținând unor familii domnitoare, drept care, în ziua de 31 august/13 septembrie 1918, s-a căsătorit cu o româncă, Zizi Lambrino, renunțând la calitatea de moștenitor al Coroanei. Actul căsătoriei a fost anulat de Tribunalul de Ilfov la 8 ianuarie 1919, dar Carol a continuat să locuiască împreună cu Zizi Lambrino și, la 31 iulie 1919, a decis să renunțe din nou la demnitatea de moștenitor al tronului. Peste un an, la 8 ianuarie 1920, Zizi Lambrino a născut un băiat, pe care Carol l-a recunoscut ca fiind copilul său.

După mari stăruințe din partea reginei Maria, Carol a declarat în scris că revine asupra deciziei, iar la 10 martie 1921 s-a căsătorit cu principesa Elena, fiica regelui Greciei. Peste

La nunta Ilenei

REGINA MARIA ACTIVITATEA POLITICĂ

IOAN SCURTU

● La Paris pentru a pleda cauza României ● Mantii și coroane impresionante pentru încoronarea de la Alba Iulia ● „Creanga putredă” ● Ura „viperei cu părul roșu” ● Primită la New York cu onoruri militare ● Războaiele regelui Carol al II-lea – lovitură după lovitură ● O boală cruntă ● „Te iubesc, iubită Românie”

Într-un episod anterior (Magazin istoric, nr. 8/2018), am încercat să surprindem primii ani ai reginei Maria în România, urmărindu-i suferințele, dar și realizările. Anii ce au urmat încheierii primei conflagrații mondiale aveau să-i schimbe, din nou, destinul...

La Conferința Păcii, care și-a deschis lucrările la Versailles, în ianuarie 1919, delegația condusă de Ion I.C. Brătianu a întâmpinat mari dificultăți, întrucât liderii Marilor Puteri urmăreau să-și asigure pârghii de control asupra politicii interne a României (ca și a celorlalte state succesorale Austro-Ungariei). Regina a obținut acordul guvernului și al regelui Ferdinand să meargă la Paris, pentru a pleda cauza României. Întrebată de ziariștii francezi care îi era obiectivul, Maria a răspuns că România avea „nevoie de o înfățișare, deci am venit să i-o ofer pe a mea”. În martie-aprilie 1919, frumoasa regină a avut discuții cu Georges Clemenceau, Raymond Poincaré, Lloyd George, Woodrow Wilson și cu alte personalități, cerând dreptate pentru România. În semn de apreciere, președintele Poincaré i-a conferit Marele Cordon al Legiunii de Onoare, iar Academia de Belle Arte a primit-o în rândurile sale. Prin acea vizită, regina a contribuit la detensionarea relațiilor dintre

Consiliul Suprem și Ion I.C. Brătianu, dar nu a putut schimba deciziile Marilor Puteri privind România.

După confirmarea prin tratate internaționale a unirii Bucovinei, Transilvaniei și Basarabiei cu România s-a lansat ideea consfințirii, într-un cadru solemn, a acestei mărețe realizări istorice. În semn de omagiu pentru realizatorul primei uniri politice a Țărilor Române, Mihai Viteazul, s-a decis încoronarea regelui Ferdinand și a reginei Maria la Alba Iulia. Festivitățile s-au desfășurat în ziua de 15 octombrie 1922. De la festivități au lipsit liderii principalelor partide din opoziție – Iuliu Maniu și Ion Mihalache –, care au apreciat că manifestările au fost acaparate mediatic de guvernul liberal condus de Ion I.C. Brătianu.

La Alba Iulia, în fața catedralei special construite, regele și regina au urcat pe un baldachin – purtând mantii confecționate

Aflând despre situația grea în care se afla regele, Carol i-a scris mamei, rugându-o să-l „reconcilieze” cu tatăl, dar ea l-a refuzat, deoarece era convinsă că prințul era prins în „capcana viperei cu părul roșu” (Elena Lupescu).

Prin moartea regelui Ferdinand, la 20 iulie 1927, Maria și-a pierdut rolul politic pe care l-a deținut în timpul domniei soțului. Speranțele că va fi aleasă în componența Regenței s-au izbit de atitudinea principalilor lideri politici, care se bazau pe textul Constituției, dar în fond, ei urmăreau să evite o eventuală „dualitate” a puterii. Ca urmare, regina a fost nevoită să se mulțumească cu un rol decorativ la diferite festivități, alături de regele minor și de mama acestuia.

La 6 mai 1928, principele Carol a făcut o tentativă de a reveni în țară, cu un avion care pleca din Londra spre București. Alertate de guvernul român, oficialitățile britanice au constatat că pasagerul se înregistrase sub un nume fals, drept care au interzis decolarea aparatului. Mai mult, i-au cerut să părăsească imediat Anglia. La rândul ei, regina Maria i-a scris regelui George, cerându-și scuze pentru „rușinosul act” al fiului. De asemenea, i-a trimis o scrisoare și lui Carol, prin care-l mustra pentru „gestul nedemn”. Profund revoltat, el i-a răspuns că „va veni timpul” său și atunci cei care-l ponegresc, vor primi ceea ce merită.

Pe fondul frământărilor politice, în țară s-a dezvoltat un – curent „carlist”, în favoarea revenirii principelui Carol pe tronul părintesc. În iulie 1928, principesa Elena a divorțat de soțul care o părăsise. La rândul său, regina Maria i-a scris Elenei Lupescu, „sfătuind-o” să-l convingă pe Carol să o ia pe dânsa de soție. Cei doi au înțeles că, în fond, mama urmărea ca fiul să comită un act ilegal – încălcarea legii privind Statutul familiei regale –, fapt ce i-ar fi barat drumul spre obținerea domniei.

Parada de 10 mai 1929: regina Maria cu viitorul Petru al Iugoslaviei și Mihai (copii)

Sosirea inopinantă a lui Carol în București și proclamarea sa ca rege, la 8 iunie 1930 – act ce marca „restaurația” – a pus-o pe regină într-o situație dificilă. A trebuit să suporte răzbunările lui Carol al II-lea, care, în calitate de șef al Casei Regale, i-a stabilit domiciliul în localitatea Balceac, unde Maria își construise un castel, amenajase o grădină cu flori și ridicase o bisericuță ortodoxă (Stella Maris). De asemenea, i-a îngăduit să utilizeze castelul Bran, nu însă și o reședință din București. A cerut să-i fie ascultat telefonul și să i se „fileze” corespondența. A dispus ca persoanele care doreau să o viziteze să nu i se adreseze direct, ci prin intermediul Casei Regale. Pentru a o despărți de principesa Ileana copilul ei cel mai iubit, regele a fost de acord ca ea să se mărite cu Anton de Habsburg (1901 – 1987), cu condiția ca tânăra pereche să se stabilească în străinătate, putând veni în România doar pentru o lună pe an, și atunci numai cu aprobarea sa.

Pentru a nu-l pune în umbră pe orgoliosul suveran, regina Maria nu era invitată la manifestațiile publice la care participa regele. O singură excepție s-a înregistrat la 1 decembrie 1936, cu prilejul inaugurării Arcului de Triumf din București. Toți cei prezenți au observat că, în discursul său, Carol al II-lea a subliniat importanța momentului, dedicat celor care „prin vitejia și prin jertfa lor de sânge au înfăptuit unitatea națională”, dar nu a menționat numele reginei. Evident, aceasta s-a simțit profund jignită.

șapte luni, la 25 octombrie 1921, Elena a născut un băiat, care a primit numele Mihai. Căsnicia nu a fost una reușită (Carol suferea de priapism, iar Elena nu suporta relațiile sexuale conjugale). În însemnările sale zilnice, Carol nota că, la 13 februarie 1925, a întâlnit-o pe Elena Lupescu: „Din acea zi, s-a schimbat tot cursul vieții mele“. Regina Maria a depus mari eforturi pentru a-l despărți pe Carol de acea femeie, fapt ce i-a atras ura fiului și, mai ales, a Elenei Lupescu.

La 12 decembrie 1925, Carol rămas în străinătate împreună cu Elena Lupescu – a renunțat pentru a treia oară la calitatea de moștenitor al tronului, angajându-se să nu se întoarcă în țară „timp de zece ani, fără a fi chemat de cei în drept și fără autorizația suveranului“. Decizia a fost reconfirmată la 28 decembrie. De această dată, Ferdinand a decis să taie „creanga putredă“ din arborii dinastiei și, la Consiliul de Coroană din 31 decembrie 1925, a propus acceptarea renunțării lui Carol și proclamarea ca succesor la domnie a principelui Mihai. Hotărârea a fost confirmată de Parlament prin legile din 4 ianuarie 1926. S-a declanșat astfel criza dinastică, ale

1926, Regina Maria în fața Primăriei din New York; în spate principesa Ileana și principele Nicolae

cărei consecințe au marcat patru ani și jumătate din istoria României.

Una dintre cele mai puternice dorințe ale reginei a fost aceea de a vizita America. Și-a realizat visul, în zilele de 18 octombrie – 24 noiembrie 1926. Călătoria s-a bucurat de o excepțională mediatizare în presa americană, iar posturile de radio au transmis relatări și interviuri acordate de regina României. La New York a fost primită cu onoruri militare, iar primarul a acordat o recepție în onoarea sa; la Washington s-a întâlnit cu președintele Calvin Coolidge și cu alte personalități

politice. A străbătut mii de kilometri, ajungând în mijlocul diverselor comunități, atât de români, cât și de indieni sau cowboy. A ținut zeci de discursuri și a acordat presei numeroase interviuri prin care a contribuit la popularizarea României

pe continentul american. La 3 noiembrie a participat la inaugurarea Muzeului de Artă din Maryhill (*Magazin istoric*, nr. 10/2001; 12/2010), căruia i-a dăruit un număr important de piese românești. Nu și-a putut încheia programul prevăzut inițial, deoarece a fost chemată în țară din cauza deteriorării stării de sănătate a regelui Ferdinand.

Regina Maria îl ține în brațe pe principele Dușan-Petru al Iugoslaviei, în jurul ei, de la stânga la dreapta: regele Alexandru și regina Elisabeta a Iugoslaviei, Ferdinand al României, ducele și ducesa de York

Exclusivitate

China ocupă un spațiu tot mai amplu în știrile mass-media internațională. Ne bucurăm să putem oferi prin intermediul și cu lărgul concurs al familiei de sinologi Budura un text semnat de un autor deja cunoscut cititorilor noștri (Magazin istoric, nr. 6/2010). Este o explicație venită de la sursă a modului cum concepe China rolul ei în lume și relațiile internaționale.

CONCEPȚIA CULTURALĂ A CHINEZILOR DE LA „O FAMILIE SUB CER“ LA „COMUNITATEA DE DESTINE ALE UMANITĂȚII“

Prof. univ. SHI PING,
Directorul Institutului de Studii Culturale Maritime
al Universității Maritime din Shanghai

Împăratul Taizong (626 – 649), a cărui domnie este asociată cu o perioadă de prosperitate și securitate, primește pe ambasadorul regatului tibetan (pictură din anul 641, de Yan Liben)

● Unitatea dintre Cer și Om – un tot pe deplin armonios ● Zece mii de seminții = o familie sub Cer ● O societate a concordiei pe termen lung ● Soarele, venerat acum 34.000 de ani ● Voința împăratului este voința Cerului

În lumea de astăzi, tot mai multe țări, personalități politice și oameni simpli urmăresc cu atenție crescândă evoluția Chinei și proiectele sale. Interesul nu se rezumă doar la cele patru decenii de reforme și deschidere prin care China a atins o dezvoltare socială rapidă și prosperitatea într-o perioadă scurtă, ci include și rolul tot mai mare pe care îl are în soluționarea diferitelor aspecte ale economiei mondiale, ale ordinii internaționale și problemelor comune cu care se confruntă întreaga omenire. În acest context, China a așezat în fața lumii două proiecte constructive: inițiativa „Un traseu, un drum“ și principiul „Comunitatea de destine ale umanității“.

Maria i-a scris fiului: „M-ai urât și m-ai tratat ca pe un dușman [...] Ai dorit toate onorurile, toate drepturile în exclusivitate pentru tine“. Îi reproșă că a fost retrogradată la calitatea de regină-mamă, deși titlul de regină i-a fost recunoscut de Ferdinand și de Parlamentul României. Îi solicita: „Dă-mi mâna ta, fiule, și hai să trăim în pace și mulțumire“. Încheia cu precizarea: „Eu sunt o ființă pașnică, dar nu sunt un sclav și nu voi consimți niciodată să fiu“. Regele nu i-a răspuns.

În acci ani, Maria a scris și publicat *The Story of My Life* (Povestea vieții mele), care a apărut în trei ediții, a colaborat la prestigioase ziare din S.U.A. și Marea Britanie, a călătorit prin mai multe state din Europa, le-a vizitat, de repetate ori, pe fiicele Marioara la Belgrad și Ileana la Viena.

Tensiunea în care trăia a contribuit la deteriorarea stării de sănătate. Din martie 1937 regina a început să se simtă tot mai rău. Suferea de flebită, dar și de anemie, avea amețeli și a început să verse sânge.

În martie 1938 s-a internat într-un sanatoriu din Italia, apoi, în luna mai a fost transferată la o clinică din Dresda, unde a fost diagnosticată cu o boală cruntă – tumoare canceroasă la ficat în stadiul de metastază. Știind că i se apropia sfârșitul, regina Maria a decis să se întoarcă în țară și, cu un ultim efort de voință, a ajuns la Sinaia în ziua de 17 iulie. A doua zi, 18 iulie 1938, a încetat din viață în castelul Pelișor. În ziua de 24 iulie a fost înmormântată în biserica Mănăstirii Curtea de Argeș, alături de regele Ferdinand. Conform dorinței sale, inima a fost depusă în biserica Stella Maris din Balcic.

Rămășițele sale pământești nu au avut parte de liniște. Ca urmare a cedării Cadrilaterului către Bulgaria, în septembrie 1940, inima i-a

fost dusă la Bran și, de acolo, la Muzeul Național de Istorie a României, pentru ca, în final, caseta să fie depusă la Muzeul Pelișor în camera în care a murit regina României Mari. După 1989, lăspedea de pe mormântul de la Curtea de Argeș a fost înlocuită cu una nouă, pe care s-a gravat un text cu mențiunea: „Această piatră funerară s-a așezat din dorința Maicii Alexandra, fiica reginei Maria, cu cheltuiala Mănăstirii Argeșului, în anul 1998“. Se cuvine precizat faptul că Maica Alexandra, numele adoptat de principesa Ileana când s-a călugărit a murit în 1991.

Maria a avut o viață complexă, dar niciodată nu a trecut problemele sale personale înaintea îndatoririlor publice. A adus o contribuție importantă la realizarea idealului național al românilor și a fost cu adevărat iubită de aceștia.

15 martie 1937: una dintre ultimele apariții publice ale reginei Maria

In scrisoarea adresată țării și poporului român cu puțin timp înainte de a muri, regina Maria își sintetiza viața. „Eu am ajuns la capătul drumului meu. Dar înainte

de a tăcea pentru veșnicie vreau să-mi ridic pentru ultima dată mâinile pentru o binecuvântare. Te iubesc, iubită Românie, țara bucuriilor și durerilor mele, frumoasă țară care ai trăit în inima mea și ale cărei cărări le-am cunoscut toate. Frumoasă țară pe care eu am văzut-o întreagă, a cărei soartă am împărtășit-o atâția ani, al cărei vis strămoșesc l-am visat și eu și mi-a fost îngăduit să-l văd împlinit. Fii veșnic îmbelșugată, fii tu mare și plină de cinste, să stai veșnic falnică printre alte națiuni, fii cinstită, iubită și pricepută. Și acum vă zic rămas bun pe veci, de acum înainte nu vă voi putea trimite niciun semn, dar mai presus de toate amintește-ți poporul meu, că te-am iubit și că te binecuvântează cu ultima mea suflare“. ■

Sima Qian, considerat părintele istoriografiei chineze, care a trăit în veacul I î.H.

bilității, viziunii pe termen lung, păcii și cântării fără părtinire a faptelor, ca metode de soluționare a diferendelor? Răspunsul este direct legat de felul în care chinezii și-au format concepția față de lume. Spațiul geografic în care cultura chineză s-a născut și s-a definit este răsăritul continentului eurasiatic, fiind delimitat la nord de imensele deșerturi, la est de nemărginitul Ocean Pacific, la nord-vest de piscuri ce urcă spre înaltele podișuri din provinciile Qinghai, Xizang – Tibet, Yunnan și Guizhou din sud-vest, iar la sud, de imense mări și oceane. La răsărit se aștern câmpii întinse, tocmai potrivite pentru agricultură. În acest spațiu s-au creat condițiile propice nașterii și hrănirii civilizației chineze, cu trăsături distincte.

Concepția față de lume constituie unul dintre cele mai importante izvoare care au alimentat cultura tradițională chineză, constituie un mod de gândire consecvent și neîntrerupt, ce a pornit din punctul de origine al culturii chineze și a ajuns până în zilele noastre, întrupat în concepții precum „Un traseu, un drum” și „Comunitatea de destine ale umanității”, în principii precum incluziunea și interesul față de ansamblu.

„Cultul Cerului” a apărut foarte devreme pe teritoriul Chinei, sub forma credinței născute firesc în relația omului cu natura. Soarele, Luna, păsările și toate fenomenele naturale au intrat în spațiul sacru al animismului. Cerul hotărăște soarta tuturor viitoarelor, naște ziua și noaptea, aduce căldura și frigul, ploaia și zăpada, fulgerele și vântul. Natura întregă este supusă voinței Cerului. Așa s-a conturat prima religie primitivă a oamenilor din vechime. Arheologii au descoperit că membrii culturii Shandindong, de lângă Beijing, venerau Soarele acum 27.000 – 34.000 de ani și că membrii culturii Kuahuqiao, din zona Hangzhou, venerau păsările acum 8.000 de ani. Mărturii materiale ale unor credințe asemănătoare au fost găsite în numeroase situri arheologice atât de-a lungul coastelor și în regiunile interioare din vestul Chinei, cât și în sudul și nordul țării.

Cerul constituie un concept unitar și atotcuprinzător, fiind considerat o zeitate și, prin urmare, obiectul venerării, după cum o demonstrează însemnările făcute în cea mai veche scriere chineză, *jiaguwen*, scrierea pe carapace de broască țestoasă. Cu 4.000 – 5.000 de ani în urmă, în vremurile mitologice ale triburilor Celor Trei Regi și Cinci Împărați, în spațiul civilizației chineze s-a conturat deja conceptul de Tianxia „Lumea Subcerească”. În *Însemnările istorice – Biografiile Celor Cinci Împărați*, istoricul Sima Qian (*Magazin istoric*, nr. 10/1976) consem-

nează că Tianxia, „Lumea Subcerească”, era un concept ce acoperea întreg spațiul de activitate al societății tribale, concept ce includea și relațiile pe verticală, de interacțiune, dintre societatea celestă și cea pământeană. Concepția „Lumea Subcerească” reprezintă forma incipientă și izvorul „Concepției despre stat” și „Concepției despre lume” din cultura chineză, fără a avea încă foarte clar definite contururile și delimitările. În timpul dinastiilor Shang (secolele XVI – XI î.H.) și

Examenе studențești în timpul dinastiei Han (221 î.H. – 8 d.H.); ele asigurau promovarea prin meritocrație pe treptele ierarhiei funcționarești

Zhou (secolele XI – 771 î.H.), acum peste 3.000 de ani, puterea regală și puterea celestă se confundau, stare ce a dat naștere la conceptul de Tianming – „Voință a Cerului”.

În *Culegerea de documente* și în *Cartea Poemelor*, „Cerul” reprezintă forța tainică și autoritatea supremă, care răsplătește binele și pedepsește răul. Pentru regele stăpânitor și împărat, venerarea Cerului și ceremoniile de aducere de ofrande Cerului constituiau împlinirea „Voinței Cerului”, suveranul devenind astfel „Fiul Cerului”, ceea ce a condus la confundarea puterii regale cu însăși Voința Cerului. În timp, această stare a

Raportul aprobat de Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist Chinez trasează cu claritate planul de dezvoltare și modernizare a Chinei pentru a deveni o țară puternică și prosperă. Nu începe nicio îndoială că națiunea chineză întâmpină cu bucurie marea sa renaștere istorică. China pășește în centrul scenei internaționale și dezvoltarea mondială este tot mai strâns legată de China. Prin urmare, modul de abordare al diferitelor țări față de China, ca și înțelegerea justă a propunerilor și inițiativelor ei au devenit subiecte dezbătute la nivel mondial. Ca cercetător al istoriei și culturii chineze, sunt deosebit de bucuros să prezint pe scurt concepția chinezilor despre lume și despre valorile culturale, din perspectiva paradigmei culturale chineze, aceasta reprezentând premisa aprecierii poziției Chinei și a direcției evoluției sale, ceea ce va facilita înțelegerea de către cititori a felului în care chinezii privesc și își reprezintă vremurile actuale.

Recipient de vin cu capac în formă de bufnă, din timpul dinastiei Shang (secolele XVI – XI î.H.)

Timp de peste două decenii, conducătorii Chinei au declarat în repetate rânduri că dezvoltarea Chinei este una pașnică, că țara lor nu va fi niciodată o putere hegemonă, că națiunea chineză este o națiune a păcii. Au propus instaurarea unei „lumi a concordiei”, au avansat proiectul mondial „Un traseu, un drum” și principiul „Comunitatea de destine ale umanității”, au subliniat că nu vor exporta „modelul chinez” și susțin ideea soluționării problemelor dezvoltării mondiale de către toate națiunile lumii, prin consultări directe, printr-o construc-

ție comună și prin obținerea de beneficii comune.

Conducătorii Chinei au prezentat aceste puncte de vedere și propuneri în repetate rânduri și cu diferite ocazii, în mod sincer și deschis. Inițiativele și propunerile reflectă concepția culturală tradițională, concepția față de valori și față de lumea înconjurătoare, modelate în cei peste 5.000 de ani de experiență istorică a chinezilor. Ele pun accentul pe concepte culturale precum „ansamblu”, „pace”, „incluziune” și „beneficiu comun”, drept principii de bază pentru rezolvarea problemelor mondiale actuale. Aceste principii izvorăsc din însăși chintesenta multimilenareii culturii chineze, care promovează ca țel suprem „Unitatea dintre Cer și Om”. Conceptul se referă la relația dintre om și eul său interior, dintre indivizi diferiți, ca și la relația dintre om și natură; iar „unitatea” se referă la necesitatea firească și inevitabilă ca societatea umană și cosmosul să se dezvolte armonios, ca un tot; el subliniază relația reciprocă dintre pace și conviețuirea în societate.

Elementul definitoriu al culturii chineze este triada valorilor reprezentate de ansamblu,

stabilitate și viziune pe termen lung. Aceasta este esența culturii tradiționale chineze. Antichitatea chineză pune accentul în mod consecvent pe prioritatea interesului față de ansamblu, promovând valori culturale precum „Concordia între zece mii de seminții” și „O familie sub Cer”, pune accentul pe importanța stabilității și a echilibrului, reflectată în principiile culturale ale incluziunii, precum „Cântărirea fără părtinire a faptelor” și „Prețuirea bunei înțelegeri este calea nobilă”, principii promovate și consolidate timp de mii de ani, pune accentul pe interesele pe termen lung, reflectate în aspirații precum „Societatea traiului decent”, „Societatea concordiei” și „Fericirea împărțirii păcii comune”.

Ne putem întreba: de ce cultura chineză acordă atâta importanță ansamblului, sta-

Săpături arheologice pe un șantier al culturii Kuahuqiao

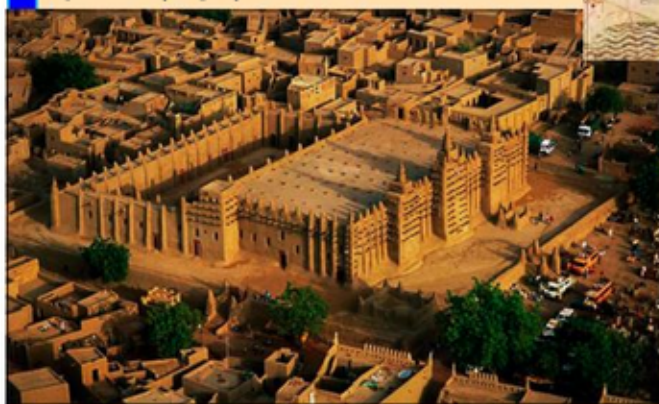

CALIFORNIA AFRICANĂ A FRANȚEI

FLORENTINA DOLGHIN

Mali, republica din Africa Occidentală din care astăzi curg refugiați spre Europa, a fost cândva mai prosperă decât Franța. La acest început de mileniu țara – ca nivel al sărăciei printre primele șase din lume – suferind o islamizare accentuată, fanatică, traversează o perioadă dificilă, cu violențe care îngrijorează

Djenné, oraș bogat și celebru...

... și regele din Mali, reprezentat în 1375 precum un monarh occidental, cu coroană de aur și sceptru împodobit cu o floare de crin

permanent comunitatea internațională. Nu de mult, în luna iulie, când în Mali a avut loc primul tur al alegerilor prezidențiale, presa internațională a anunțat noi tensiuni între grupurile etnice rivale și militanții jihadiști.

În urmă cu 700 de ani, Mali era un Eldorado, un posibil loc de emigrare pentru europeni, fascinați pe atunci – pe drept sau nu – de bogăția Indiilor, ce le părea inepuizabilă, și de aurul Africii, continent-tentație pentru locuitorii unei Europe mult mai sărace. „Dumnezeu a atras în această cetate fericită – scria poetul persan Saadi (mort în 1291) despre orașul Djenné (*Magazin istoric*, nr. 10/1998), unde a lucrat o vreme ca notar un număr de oameni învățați și cucernici, străini de această țară, care au venit să trăiască aici. Ei aparțin diferitelor popoare și țări“. Încă din veacul al XII-lea, Tombuktu și Djenné, două orașe bogate, erau celebre în lumea

islamică drept centre religioase, comerciale și științifice.

O Declarație a drepturilor omului în avans și...

După un șir de călătorii în Arabia, India și China, exploratorul arab Ibn Battuta (*Magazin istoric*, nr. 12/1981), în veacul al XIV-lea, străbătând Africa, scria cu admirație despre regatul Mali. Negrii din această țară „sunt rareori nedreptiți și au o aversiune mai mare decât oricare alt popor față de nedreptate. Sultanul lor este neîndurător față de oricine s-a făcut vinovat de vreo nedreptate. În oraș secu-

ritatea este absolută. Niciun călător, niciun locuitor al acestei țări n-au a se teme de tâlhari sau răufăcători. Ei nu confiscă proprietatea niciunui om alb – adică a niciunui arab care moare în țara aceasta, chiar dacă este vorba despre o bogăție nemaipomenită. Dimpotrivă, ei o încredințează grijii unei persoane de încredere, aleasă dintre albi, până când moștenitorul legal intră în posesiunea ei“. Occidentul creștin al vremii riscă să pară ignorant, necioplit și barbar față de o asemenea lume bine rânduită. „La Tombuktu, nota același Ibn Battuta, erau numeroși judecători, medici și preoți care primeau cu toții salarii bune de la rege. Acesta îi onorează pe oamenii învățați“.

Împăratul Qin Shihuang străbate țara, pe care o unifică în 221 î.H., instaurând un sistem centralizat de guvernare (pictură de secol XVIII)

impus transformarea suveranului din simplu muritor în zeitate întrupată, stăpân absolut asupra a tot ce este sub Cer. „Voința Cerului”, „Fiul Cerului” și „Lumea Subcerească” alcătuiesc structura de funcționare a societății chineze. „Voința Cerului” este „Voința Divină”, „Fiul Cerului” duce la îndeplinire „Voința Cerului”, iar „Lumea Subcerească” este alcătuită din organizarea socială și oamenii de rând, toate dinastiile folosind „Împlinirea Voinței Cerului” drept argument fundamental pentru existența lor.

Capitala regală unde trăia Fiul Cerului reprezenta reperul central al întregii societăți, iar regatul central în care trăia Fiul Cerului era Regatul de Mijloc. Regiunile înconjurătoare erau împărțite vasalilor și locuite de alte seminții; aceste regiuni împreună cu Regatul de Mijloc alcătuiau „Lumea Subcerească”. După cum scrie în *Cartea Poemelor* din timpul Dinastiei Zhou de Vest, „nu este pământ sub Cer care să nu fie al Regelui, nu este țară între Cele Patru Mări care să nu fie al Domnitorului.” Aceste versuri descriu carac-

terul unitar și indivizibil al „Lumii Subcerești”, aici fiind relevată importanța spațiului geografic, a societății și a tuturor supușilor peste care domnește Regele. În viziunea

Caravană pe Drumul Mătăsii

suveranului, „Lumea Subcerească” constituie o familie, prin urmare suveranul este chemat să asigure „Concordia între cele zecii mii de seminții”. „Fiul Cerului” se sprijină pe și face uz de „Voința Cerului”, de linia de descendență și de sistemul ceremonial pentru stabilirea ritualurilor și a etichetei oficiale, hotărâște cadrul de desfășurare a relațiilor „chaogong” (sistem tributar specific chinezesc, care oferă avantaje celor închinați – *Magazin istoric*, nr. 10/2008) dintre Curtea regală centrală, statele vasale și regiunile locuite de alte naționalități, atingând astfel obiec-

tivul dorit, anume guvernarea „Lumii Subcerești”.

În anul 221 î.H. împăratul Qin Shihuang unifică China și instaurează sistemul centralizat de guvernare a țării, fapt ce a dus la modificarea substanțială a concepției despre „Lumea Subcerească”. Autoritatea regală a devenit autoritate imperială, împăratul a devenit „Fiul Cerului”, care guvernează cu drept divin, sistemul administrativ central a înlocuit fiefurile princiare cu comitate și județe. „Lumea Subcerească” a devenit un stat, cu o autoritate unificată, cu teritoriu unificat, cu sistem unificat, cu o cultură unificată și cu o singură divinitate. Astfel, autoritatea centralizată și unificarea teritorială au devenit cel mai înalt principiu politic și suprema valoare culturală în menținerea continuității gu-

vernării, a stabilității și a perenității „Lumii Subcerești”.

Dinastia Han (221 î.H. – 8 d.H.) a moștenit sistemul de guvernare al Dinastiei Qin, consolidând valorile culturale și unitatea spirituală și instituind gândirea confucianistă ca principiu de guvernare al statului. Astfel a fost realizată cu adevărat „Marca Unificare” a „Lumii Subcerești”, aceasta constituind fundamentul concepției chineze despre lume, păstrată și continuată timp de peste 2.000 de ani.

(Va urma)

**În românește de
Ioan BUDURA**

Astronomie și matematică în manuscrise din Tombuktu

fra de afaceri. Convertirea unui rege negru din Sahel comporta și un mesaj subtil: „Țara era bună pentru comerț”. Lumea islamică și nou-convertiții aveau acum un limbaj comun, cadrul moral și juridic, referințele spirituale. Limba arabă, vorbită de elitele saheliene, apropia cele două entități. Dar versiunea maliană a islamului acorda mai multă libertate femeilor, tolera perpetuitatea vechilor rituri păgâne.

Ibn Battuta s-a amuzat chiar să constate, în timpul călătoriei lui în Mali – aflăm de la Basil Davidson, în *Redescoperirea Africii vechi* – frumusețea femeilor din Mali, „neîntrecută”, notând chiar că lor, femeilor, „li se arăta mai mult respect decât bărbaților” și că ele puteau să aibă „prietenii”, bărbați din afara familiilor proprii. „De ce pleci? Dânsa este prietena mea”, i-a răspuns senin cadiul exploratorului arab, care îl surprinsese cu o frumusețe locală în propria reședință.

Regele mecena

Așadar, în vreme ce Franța era sfâșiată de bătăliile Războiului de 100 de ani (1337 –

altor răscoale contra fiscalității excesive, imperiul din Mali făcea lumea să viseze. Așa cum astăzi Europa face lumea africană să viseze la mai bine.

În iulie 1324 Mansa Mussa întreprindea o lungă călătorie la Mecca, în timpul căreia, îmbrăcat în veșminte strălucitoare și cu baston de aur, s-a oprit la Cairo. „Era un bărbat tânăr, de culoare neagră, cu un chip agreabil și o siluetă frumoasă – se extazia un autor egiptean contemporan. Suita lui era compusă din peste 10.000 de oameni”. Mansa Mussa s-a întrecut în a oferi cadouri: „Acest om a revărsat peste Cairo valuri ale generozității sale: n-a lăsat emir, apropiat al sultanului sau titular al unei instituții a sultanului fără să-i ofere o sumă în aur. Oamenii aceștia au cheltuit fără măsură atât de mult aur, încât au făcut să se deprecieze valoarea aurului la Cairo”, se plângea dregătorul mame-luc care l-a escortat pe african. Se spunea

1453), de înfruntările cu englezii, la Crécy, în 1346, zece ani mai târziu, la Poitiers, la Azincourt, în 1415, își șlefua mitul Ioanei d'Arc sau suferea ravagiile ciumei, ale jacqueriei și

că regele ar fi luat cu el 500 de sclavi, fiecare cărând un lingou de aur ce cântărea aproximativ șase livre. Cămilele din caravană, care duceau bagajele, au cărat și ele 80 – 100 saci cu aur, fiecare cam de 300 de livre.

Mansa Mussa se voia și un rege mecena. El a profitat de pelerinajul la Mecca, pentru a-și constitui o Curte de erudiți pe care a instalat-o la Tombuktu, pe atunci un orașel oarecare, situat într-o câmpie aridă. Între ei, andaluzul Abu Ishaq al-Sahili (1290 – 1346) care va construi acolo, în 1327, moscheea Djingareyber, reputată pentru arhitectura ei. Puteau încăpea în ea 10.000 de credincioși, de aceea a atras mulți pelerini, studenți, așa încât Tombuktu avea să devină curând capitala intelectuală a islamului african. La apogeul lui orașul adăpostea 20.000 de studenți (la 80.000 de locuitori!) și avea, între veacurile XIV și XVI, foarte multe moschei care găzduiau universități reputate în lumea întreagă.

Dar mai nimic nu va supraviețui după ieșirea din scenă a lui Mussa, în 1337. Succesorii au preferat comerțului

Muzicanți și dansatori din împrejurimile orașului Djenné

Un puternic imperiu se întindea din Senegal până în actualul Niger, aflat sub stăpânirea lui Mansa Mussa (1307 sau 1312 – 1337), căpetenie admirată și la Curtea Franței. „Acest rege este cel mai nobil senior din toată această parte prin abundența aurului care se strânge pe pământurile lui“, se poate citi în *Atlasul catalan*, atribuit cartografului evreu Abraham Cresques, o hartă ilustrată, capodoperă a cartografiei secolului al XIV-lea (păstrată astăzi la Biblioteca Națională a Franței), oferită de regele Aragonului lui Carol al V-lea, înainte de anul 1380.

Tot acolo, în 1375, regele din Mali este reprezentat precum un suveran occidental, cu o coroană de aur și un sceptru în formă de floare de crin, dovadă a admirației pe care i-o purta Europa. Judecând după întinderea și bogăția sa, dacă nu după populație, Mali a fost, la vremea lui, unul dintre cele mai importante state din lume.

În *Charte du Mandé* un fel de Declarație a drepturilor omului stătea scris: „Nimeni nu trebuie să-și facă să sufere aproapele; Foamea nu este un lucru bun, sclavia nici atât; Fiecare este răspunzător pentru faptele sale“. Conform tradiției, Carta coboară până la fondarea imperiului de către Sundiata Keita, în 1236. Transmisă pe cale orală de generații de grioti (poetici-cântăreți ambulanți, cărora li se atribuia

O capodoperă a cartografiei secolului al XIV-lea, *Atlasul catalan*, atribuit lui Abraham Cresques

adesca puteri supranaturale) este astăzi clasată în patrimoniul cultural imaterial al umanității.

... femei cu dreptul de a avea prieteni

Dar de unde provenea incredibila opulență a imperiului malian, pe care mulți călători scriau că nu se așteptau să o afle acolo? Înainte de toate din taxele percepute pe comerțul cu aur. Situat în Sahel, vechiul Mali era locul de întâlnire, an de an, al caravanelor venite din Maghreb, în nord, cu comercianții africani veniți din sud. Se schimba sarea cu

aurul, provenit din interiorul Africii. „De cum se schimbă mărfuri, scrie Braudel în *Structurile cotidianului*, se improvizează un fel de bălbâială monetară. O marfă mai dorită sau mai abundentă joacă rolul de monedă, de etalon al schimburilor sau se străduiește să-l joace. Sarea a fost, astfel, o monedă în regatele din interiorul Senegalului și Nigerului [...], unde cuburi de sare, tăiate, după cum spune un autor francez din 1620, în felul cristalelor de stâncă, de

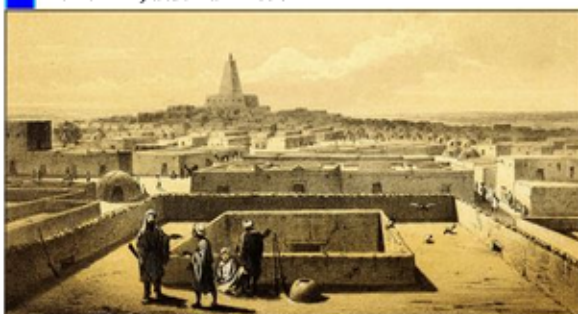
lungimea unui deget, servesc fără deosebire, și ca monedă, și ca hrană, așa încât despre ei se poate spune, cu bun temei, că își mănâncă de fapt banii“.

Mali nu producea nimic, era doar o gigantică piață comercială. Mansa Mussa nu făcea altceva decât să preleveze taxe pentru vânzările care se așteptau pe teritoriul său și să-și umple casele de bani și vistieria. În 2012 site-ul *CelebrityNetWorth.com* îi convertea bogăția în monedă actuală: cu 400 miliarde de dolari regele din Mali ar fi fost azi mai bogat decât Bill Gates.

Un alt pilon al prosperității maliene era islamul. Caravanele din secolul al XI-lea au

adus cu ele în regiune cultura și religia musulmană. Sedusă, elita maliană s-a convertit în masă. Și nu atât de dragul noutății, cât din considerente strategice. A fi fost musulman însemna a-ți apropia negustorii arabi și a-ți spori ci-

Tombuktu, desen din 1858

apariția în nordul Africii. Poate că Algeria nu avea încă prestigiul Rivierei franceze sau al Egiptului în materie de turism, dar concurența le făcea deja. Iar după Primul Război Mondial întregul Maghreb. În Maroc, devenit protectorat francez în 1912, generalul Hubert Lyautey, rezident general, a investit personal în activitățile de turism. Mai bine de 50.000 de turiști au vizitat Algeria în sezonul 1926 – 1927 și aproape 40.000 au debarcat pe continent în croazierele lor pe Mediterana. 43 de pacheturi au acostat la Alger în sezonul 1925 – 1926 și 79 în 1928.

În timp, turismul a avansat în Sahara, în adâncul Africii, vis de nerealizat pentru mulți europeni. Biskra a devenit încet-încet banală pentru turiștii pasionați de continentul

Biskra îi așteaptă pe turiștii îndrăgostiți de sporturile de iarnă

negru. Ei voiau să meargă tot mai departe de Mediterana, să vadă deșertul. Al Doilea Război Mondial va întrerupe însă fluxul de turiști, care vor reveni abia după încheierea conflictului, și nu atât în Al-

geria, cât în Tunisia și Maroc. Dar Algeria își păstra toate atuurile pentru a fi considerată un fel de Californie a Franței, cu climatul ei favorabil turismului balnear, dar și cu orașele dezvoltate și cu peisajele neîntrecute.

A urmat un boom turistic în anii 1950, când numărul vizitatorilor Algerului a crescut cu 25%, țara fiind considerată o destinație la modă pentru mulți europeni. Iernile blânde, plajele în timpul verii, accesul la dunele sahariene, munții pentru schiori, siturile naturale și de o mare frumusețe, orașele pitorești, ruinele antice, toate la un loc au făcut ca și în anii războiului de independență al Algeriei (1954 – 1962), plajele să fie pline cu turiști. Mirajul Africii a existat și va exista, în ciuda valurilor de migrații care iau cu asalt Europa. ■

IULIU MANIU ÎN RAPOARTE GERMANE

(Urmare din p. 16)

Legatia germană din București semnală faptul că propaganda regimului antonescian a acordat o importanță redusă „sarcinilor ce revin României în cadrul noilor teritorii din est”. În opinia Legăției, această constatare se explica prin influența exercitată de „propaganda inamică, care, prin utilizarea grupului extrem Maniu, a încercat să creeze un curent potrivit atribuirii acestor noi teritorii”. Mai mult, adversarii regimului antonescian – care

se „ascund în spatele lui Maniu” – afirmau totodată că „la indicația Germaniei, România urmează să piardă toată Transilvania și să se retragă în Ucraina, respectiv în teritoriile din sudul Rusiei”.

Ca urmare, la începutul anului 1942, inclusiv reprezentanții celui de Al III-lea Reich din România erau nevoiți să admită faptul că, departe de a fi „epuizat” din punct de vedere politic, Iuliu Maniu devenise porttindardul opoziției față de regimul antonescian și continuarea

războiului alături de Germania național-socialistă. „Maniu și partizanii săi – arăta ministrul plenipotențiar german Manfred von Killinger într-un raport înaintat Auswärtiges Amt la 22 martie 1942 – evrei, agenți inamici, elemente comuniste, au instigat poporul cu lozinca: este fals să lupti dincolo de Nistru, întrucât în spatele tău stau la pândă maghiarii, care nu se implică în războiul împotriva Rusiei. Propaganda a pătruns adânc în cadrul populației și în mare parte și-a atins scopul”. ■

desfrâul. Unul dintre ei, Mari Djata (mort în 1374), „a mers atât de departe, încât a vândut o pepită de aur din tezaurul regal. Această pepită cântărea 20 quintar (1.000 kg!) și a vândut-o pentru dezmăturile lui, pentru capriciile lui“, menționa istoricul maghrebian Ibn Khaldun, în veacul al XIV-lea. La sfârșitul veacului al XVI-lea Tombuktu avea să fie devastat de spanioli. Imperiul din Mali dispărea și se năștea mitul unei revolte epoci de aur.

Algeria, întâi ca gust...

Pentru europeni și mai ales pentru francezii colonizatori, interesați în a-și apropria teritoriile nou cucerite, mirajul Africii avea să funcționeze încă multe secole. Algeria, de pildă, colonie franceză din 1830, învecinată cu Mali, a fost o destinație turistică foarte râvnită, și nu numai pentru nisipul plajelor, ci și pentru drumetii și schiat. Turismul a început să fie practicat chiar înainte ca structurile politice implementate de metropolă să fie bine consolidate. Și asta tocmai pentru că în imaginarul europeanului exista o fascinație a Africii.

1905. O caravană de călători fotografiați în drum spre stațiunea algeriană Chréa

Pictori ca Eugène Delacroix (1798 – 1863) sau Eugène Fromentin (1820 – 1876), cu povestirile lor de călătorie, au propagat „gustul Algeriei“, vorbind despre „caracterul straniu al locului, nou-tatea perspectivelor, amintiri ce țin de domeniul minunilor“. Lor le-au urmat funcționari, notari, militari în retragere, industriași, scriitori, burghezii pariziană sau provincială, oameni destul de înstăriți, încât să poată întreprinde o asemenea călătorie îndepărtată și destul de cultivată, încât să aprecieze peisajele și populațiile locale, prin prisma lecturilor lor anterioare.

Cu ghidul în mână, primele datând din 1836, iar celebrul *Guide Hachette* din 1862, turiștii parcurgeau în câteva săptămâni întreaga țară, cu trenul, diligența, calul sau piciorul. „Iernatici“ erau îndeosebi englezi, veniți încă din anii 1870 pe înălțimile Algerului, unde și-au construit vile luxoase și biserici protestante. Iubi-

torii de croaziere străbăteau Mediterana pe pacheboturi britanice și germane și se opreau o zi două și în Alger. În anii 1890 Biskra, un alt oraș al

Femei din Alger, în viziunea pictorului Eugène Delacroix

Algeriei, la 400 km de Alger, a devenit o stațiune de iarnă la modă, cu hoteluri de lux și cazino. Bogații Europei, britanici, germani, ruși și, în mai mică măsură, francezi, veneau să admire oazele cu plantațiile de sute de mii de palmieri. Dansatoarele din cafenele și cazinouri reprezentau și ele o altă atracție.

Dar și elitele locale ale țării, musulmane, evreiești sau creștine, au început să descopere frumusețea peisajului. Clubul Alpin francez inaugura în 1880 o filială algeriană. Membrii ei erau profesori de liceu din Alger, interesați să cucerească înălțimile masivului Djurdjura și tot mai conștienți de patrimoniul natural și istoric al Algeriei.

... apoi ca boom

Odată cu debutul veacului XX, turismul, inițial individual, devenea o afacere de grup. Chréa, așezare situată la mai puțin de o oră distanță de Alger, era locul favorit de promenadă al locuitorilor Capitalei. În 1907 se va fonda și un Ski-Club, deci sporturile de iarnă își făceau și ele

Gravura lui Lucas Cranach...

... și cea semnată de Jacques Callot

pentru o confruntare menită să-i aducă glorie.

O altă mărturie datează din secolul următor: stampla florentină din secolul al XVII-lea, pe tema miracolelor Bunei Vestiri, gravată de Jacques Callot după un model de Antonio Tempesta. Ambele imagini prezintă scenele respective într-un decor diferit de supliciul decapitării din reprezentările biblice și realitățile lumii antice, punând în prim-plan mecanismele de execuție contemporane desenatorilor: mecanisme apropiate de forma ghilotinei, cunoscute sub numele de „mannaia” în statele italiene și de „maiden” în lumea anglo-saxonă. Imaginile sunt ecoul unui motiv destul de întâlnit în iconografia europeană a timpului, ca în gravura realizată în 1539 de Lucas Cranach.

Dar adevărata patrie a teribilei mașinării a morții este Scoția, unde folosirea ei a dat loc la 150 de execuții publice între 1564 și 1716, înainte ca ea să-și găsească locul în Muzeul de istorie. Existența acestor utilaje macabre era în consecință bine cunoscută în Secolul Luminilor pentru

reputația lor de a oferi condamnaților la moarte un sfârșit rapid și mai puțin teribil, rezervat însă doar aristocrației. Spânzurătoarea, securca gâdelui, zdrobirea cu roata etc. erau doar pentru muritorii de rând.

Dominicanul Jean-Baptiste Labat, călător pasionat și autor al unor observații de voiaj, descria cu lux de detalii în 1730 o asemenea mașină de tăiat capul, reputată de a fi „foarte sigură”. Notele sale au fost de altfel bine studiate de doctorul Antoine Louis, secretarul perpetuu al Academiei de chirurgie, căruia i-a revenit rolul de a construi în 1792 mașina dorită de Guillotin, care i-a dat numele împotriva dorinței sale.

Noutatea acestuia față de exemplele precedente nu constă doar în perfecțiunea tehnică a instalației. Marca mutație adusă de ghilotină este mai ales că aplica același sfârșit condamnaților la moarte, indiferent de crimele comise și de statutul lor social. Principiile sacre ale egalității se vedeau astfel înscrise până și pe lama de fier a satărului! ■

**Istoria
prin
detalii**

GHILOTINA ÎNAINTE DE GHILOTINĂ

ȘTEFAN LEMNY

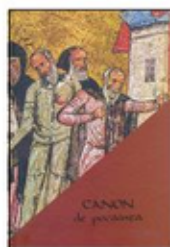
Gravura germană din secolul al XVI-lea ce ilustrează povestirea lui Titus Livius

Ghiotina s-a instalat definitiv în imaginarul colectiv ca simbolul sângeros al Revoluției franceze. Numele ei vine de la doctorul Guillotin, cel care propunea Adunării Naționale în anul 1789 ca decapitarea să fie singurul supliciu utilizat pentru pedeapsa cu moartea, recomandând „să fie căutată o mașină care să se substituie mâinii călăului”. Dar acest mod de execuție nu este monopolul Revoluției, care i-a asigurat perfecțiunea și l-a făcut celebru. Și nici monopolul Franței, unde ghiotina a constituit mult timp (până în 1977, patru ani înaintea abolirii pedepsei cu moartea!) instituția oficială a pedepsei supreme. O călătorie în biblioteca virtuală „Gallica” sugerează că istoria ghiotinei a început înainte ca ea să fi fost botezată ca atare!

Una dintre primele mărturii ale acestei istorii sinistre este o stampă germană din secolul al XVI-lea ce reprezintă o cunoscută scenă din Antichita-

tea romană povestită de Titus Livius: supliciuul fiului lui Titus Manlius, decapitat din ordinul tatălui său, căci nu a respectat disciplina militară și și-a părăsit postul

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

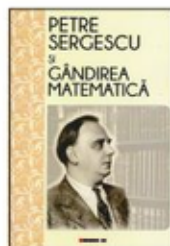
● **CANON DE POCĂINȚĂ** CUPRINZÂND POVEȘTEA SFÎNȚILOR OSÂNDIȚI AI SCĂRII (Ediție facsimilată după manuscrisul grec 1294 al Bibliotecii Academiei Române însoțită de prezentarea manuscrisului în limbile română și engleză; coordonator Gabriela Dumitrescu)

Editura Excelență prin Cultură, București, 2018, 123 pp.

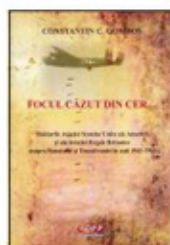
● **Petre Opreș – ROMÂNIA ÎN ORGANIZAȚIA TRATATULUI DE LA VARȘOVIA (1955 - 1991)**

Editura Militară, București, 2018, 456 pp.

● **PETRE SERGESCU ȘI GÂNDIREA MATEMATICĂ** (ediție îngrijită de Magda Stavinschi)

Editura Eikon, București, 2018, 356 pp.

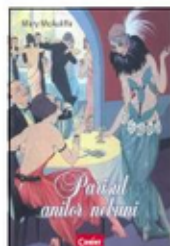
● **Constantin C. Gomboș – FOCUL CĂZUT DIN CER. RAIDURILE AVIAȚIEI STATELOR UNITE ALE AMERICII ȘI ALE AVIAȚIEI REGALE BRITANICE ASUPRA BANATULUI ȘI TRANSILVÂNIEI ÎN ANII 1943 - 1944**

Editura David Press Print, Timișoara, 2018, 226 pp.

● **Gheorghe Drăgulin – DE LA DIONISIE EXIGULUL LA DIONISIE PSEUDO-AEROPAGITUL. DEZLEGAREA CREȘTIN-ORTODOXĂ A ENIGMEI „GENIALULUI AUTOR AL CELEI MAI FRUMOASE PLĂSMUIRI LITERARE DIN TOATE TIMPURILE” (J. Paramelle)**

Editura Stefadina, București, 2018, 425 pp.

● **Mary McAuliffe – PARISUL ANILOR NEBUNI** (traducere din limba engleză de Adriana Decu; prefată de Alina Pavelescu)

Editura Corint, București, 2018, 334 pp.

● **Călin Hentea – MEREU NEROSTITA ISTORIE A LUPTELOR ROMÂNILOR ÎN ANTICHITATE PÂNĂ ÎN ZILELE NOASTRE**

Editura Cartier, Chișinău, 2018, 729 pp.

● **Susan Ronald – HOȚUL DE ARTĂ AL LUI HITLER. HILDEBRAND GURLITT, NAZIȘTI ȘI FURTUL COMORILOR DE ARTĂ EUROPENE** (traducere din limba engleză de Ioana Bârzanu)

Editura Meteor Publishing, București, 2018, 432 pp.

● **Gheorghe Sbărnă, Ioan Opreș – ROMÂNIA ÎN ANII PREMERGĂTORI MARI UNIRI. 1916 - 1917** (proiect - culegere de studii)

Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2017, 450 pp.

● **Olga Andrici – DOMNIȚA RUXANDRA ȘI TIMUȘ. O POVEȘTE DE IUBIRE PE VALURILE ISTORIEI** (ediția a 2-a revizuită și adăugită)

București, 2018, 345 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**

Anul XXI, nr. 2(80)/2018, 100 pp.

● **STUDII ȘI ARTICOLE DE ISTORIE (LXXXV)**

Societatea de științe istorice din România, 2018, 255 pp.

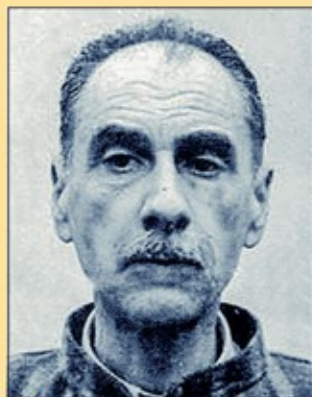
De data aceasta aveți dreptate

O POTRIVIRE DE NUME

Istoricul Gheorghe I. Brătianu...

După apariția articolului Azi sublocotenenți și locotenenți, mâine..., semnat de domnul Traian Lazăr (Magazin istoric, nr. 4/2018), domnul MARIN GHINOIU ne-a trimis un e-mail în care ne scria: „Citesc revista Magazin istoric de la apariție, când eram elev la Liceul «Dimitrie Cantemir», din Breaza.” În continuare, domnia sa ne semnală o eroare din articolul respectiv: locotenentul Gheorghe Brătianu din Regimentul 3 Călărași decorat pentru bravură nu era viitorul mare istoric (artilerist), ci un ofițer cu același nume.

... și deținutul Gheorghe I. Brătianu

L-am rugat pe domnul colonel (r.) Petre Otu să facă, pentru cititorii noștri, precizările ce urmează.

In timpul războiului de întregire națională au existat doi ofițeri cu numele de Gheorghe Brătianu.

Primul dintre ei, Gheorghe I. Brătianu, s-a născut la 28 ianuarie/10 februarie 1898 la Ruginoasa. Este fiul lui Ion I.C. Brătianu (1864 – 1927), președinte al Partidului Național Liberal și prim-ministru în mai multe rânduri, și al Marici Moruzzi (34 de ani), văduva lui Alexandru Al. Cuza, fiul cel mare al domnitorului Alexandru Ioan Cuza. După intrarea României în război (15/28 august 1916), tânărul Gheorghe I. Brătianu a obținut acordul scris al tatălui de a se înrola voluntar în Regimentul 2 Artilerie București pentru a pleca pe front. Dar cum nu avea pregătirea militară adecvată a urmat timp de șase luni Școala de ofițeri de rezervă, arma Artilerie. În urma absolvirii școlii la 31 martie 1917, prin Înaltul Decret Regal nr. 631 din 1 iunie 1917, este avansat sublocotenent. A luat parte la luptele din vara anului 1917, unde a fost rănit, experiența sa de război fiind evocată în lucrarea *File rupte din cartea războiului*.

În prima parte a anului 1918 se află pe frontul din Bucovina, unde este rănit a doua oară. A rămas în cadrele de rezervă ale armatei

române până la sfârșitul celei de-a doua conflagrații mondiale. A fost avansat locotenent, la 23 iulie 1921; căpitan – 10 mai 1934; maior – 8 martie 1942. De la 5 septembrie 1941 a fost trecut în arma Cavaleriei.

Al doilea Gheorghe Brătianu a fost ofițer activ. S-a născut la 6 mai 1892, a intrat în Școala Militară de Cavalerie la 1 octombrie 1912, pe care a urmat-o timp de aproape doi ani. La 1 iulie 1914 a fost avansat sublocotenent și repartizat la Regimentul 6 Roșiori. El a fost cel decorat cu Ordinul „Coroana României” cu spade în grad de cavaler pentru participarea în bătălia de la București. A fost avansat locotenent la 1 noiembrie 1916 și căpitan în octombrie 1917.

Si-a continuat cariera militară în perioada interbelică în unitățile de cavalerie, între ele figurând Centrul de instrucție al armeei și Regimentul 8 Roșiori. A fost avansat maior la 28 octombrie 1926 și numit comandant al Școlii de ofițeri de Cavalerie. Nu a urmat Școala Superioară de Război.

Petre OTU

Dictionar istoric

În perioada interbelică, Europa Centrală – concept geopolitic a cărui istorie am început să o prezentăm în numărul anterior al revistei – a fost dominată de Germania.

EUROPA CENTRALĂ

ADRIAN POP

Ideea unei Europe Centrale coagulate în jurul Germaniei apare încă de la Congresul de la Viena, din 1814 – 1815

Conceptul economic și geopolitic de Mitteleuropa exprimă ideea unei Europe Centrale ce are ca axă coagulantă Germania și reprezintă însăși „matricea culturală a Europei Centrale” (Jacques Le Rider). Prezentă în contextul Congresului de Pace de la Viena (1815) în gândirea politică a cancelarului Metternich, ideea o regăsim, la jumătatea secolului al XIX-lea, în lucrările economistului german Friedrich List, ce viza crearea unei arii economice protecționiste între Marea Adriatică și Marea Neagră.

În contextul revoluțiilor pașoptiste, Ion Maiorescu, în calitate de reprezentant diplomatic al guvernului revoluționar provizoriu din Țara Românească, înainta Parlamentului de la Frankfurt un memoriu prin care susținea necesitatea creării unei federații dunărene sub egidă germană, care să bareze calea constituirii unei federații slave.

După victoria Prusiei împotriva Austriei la Sadowa (1866) și întemeierea Imperiului German (1871), conceptul de *Mitteleuropa* a fost puternic impregnat de ideile mesianismului poporului german, superiorității Germaniei și dreptului acesteia la hegemonie regională.

În forma sa modernă, conceptul de *Mitteleuropa* avea să

fie dezvoltat la 1904 de Josef Partsch și, mai ales, de parlamentar și geopoliticianul german Friedrich Naumann, în lucrarea cu același titlu scrisă în 1915. Făcând apel la lecția istorică a fondării Imperiului German „în timpul, și nu după războiul din 1870”, Naumann făcea un apel la unirea popoarelor Imperiului German și ale Monarhiei Austro-Ungare într-o federație, după modelul Sfântului Imperiu Romano-German, ca răspuns la presiunea geopolitică și blocada cu care se confruntau Reichul german în timpul Primului Război Mondial.

Federația preconizată de Naumann acoperea o vastă arie geografică în cuprinsul căreia se regăseau teritoriile de

la Marea Baltică la Alpi, dintre Marea Adriatică și extremitatea de sud a Câmpiei Dunării, cele dintre Vistula și Munții Vosgi, dintre Galiția și lacul Konstanz, dar și cele ce „înconjoară traiectul liniei Balcanilor”. Dacă la vest, *Mitteleuropa* lui Naumann era clar delimitată de Franța pe linia Rinului, la est delimitarea era mai degrabă oscilantă: în 1915, linia trecea „pe la dreapta sau stânga României”, pentru că în anul următor, după ce România a ales tabăra Antantei, iar Bulgaria pe cea a Puterilor Centrale, Bulgaria să fie cea asociată proiectului german.

În esență, proiectul lui Naumann viza constituirea unui vast patrat teri-

RĂPCTURE

15

1808. La Erfurt are loc ultima întâlnire „prietenească” între Alexandru I și Napoleon, în care cei doi împărați sunt practic nedespărțiți. Își petrec zilele fie în întrevederi particulare, în doi, fie în ceremonii publice. „Dacă era femeie, probabil m-aș fi îndrăgostit de el”, îi scrie Napoleon Josephinei despre interlocutorul lui. La una dintre întâlniri Alexandru observă că și-a uitat sabia. Napoleon i-o propune pe a lui. Cu ochii strălucind de bucurie Alexandru, recunoscător, exclamă: „O primesc, ca semn al prieteniei noastre... Niciodată nu o voi ridica împotriva Înălțimii Voastre”.

Efuziunile de la Erfurt sunt mincinoase. Părăsind împreună Erfurtul, cei doi împărați se vor despărți pentru totdeauna. Patru ani mai târziu va începe invazia mării armate franceze în Rusia, iar în septembrie 1812 Napoleon va intra în Moscova.

20

622. Din cauza unor diferențe avute cu autoritățile de la Mecca, Muhammad – un arab născut în 570, orfan, crescut de unchiul lui, care predica tovarășilor săi de trib o nouă religie, ce avea să fie desemnată ca islam, supunere față de un Dumnezeu unic, pe nume Allah – și adepții noii credințe, numiți și musulmani, se expatriază, căutând adăpost printre locuitorii oazei Yathrib, situată la vreo 100 km spre nord de Mecca. Oaza devine orașul (madîna) Profetului sau Medina. Acest exod (hegira, în terminologia islamică) marchează începutul erei musulmane, anul 622 reprezentând, în calendarul musulman, punctul de plecare al islamului. Muhammad a reușit să se întoarcă învingător la Mecca, dar nu înainte de a organiza la Medina o nouă comunitate, formată din primii musulmani originari din Mecca.

27

1896. Jakob Pazeller, un tânăr ofițer vienez de 27 de ani, dirijor al orchestrei Regimentului 33 Infanterie din Arad, are șansa să participe la un eveniment marcant din viața stațiunii Herkulesbad (Herculane): întâlnirea împăratului Franz Joseph cu regele României, Carol I, și cu regele Serbiei, Alexandru I, cu ocazia ceremoniilor de la Salonul de cură, desfășurate în urma inaugurării Canalului navigabil Porțile de Fier. Pazeller îi delectează pe înalții oaspeți pe durata sosirii acestora și în timpul mesei festive cu muzica cea mai potrivită. Regina Elisabeta îl remarcă și îi solicită să compună muzică pentru poeziile ei. Se nasc atunci mai multe piese muzicale dedicate scrierilor lui Carmen Sylva. Șapte ani mai târziu, în iunie 1903, pe terasa Cazinoului din Herculane, compozitorul cade pradă amintirilor din acea zi de septembrie și, intempestiv, fredonează niște acorduri care îl vor face să țâșnească de pe scaun, să se îndrepte precipitat spre pianul din salon, unde va compune un vals memorabil pentru băile de pe Valea Cernei, intitulat *Souvenir de Herkulesbad*, interpretat apoi, cu mare succes, la Viena, Leipzig, în SUA și chiar Japonia.

29

1902. Până la ora 9 în această dimineață Emile Zola, un matinal de felul lui, nu iese din casă, situată pe Rue de Bruxelles din Paris. Obişnuit să-l vadă coborând din apartament, valetul lui se îngrijorează, intră în casă și îl găsește pe scriitorul francez inert, prăbușit pe parchet. Autorul romanelor *Germinal* și *Thérèse Raquin* a murit asfixiat cu monoxid de carbon, degajat de un coș de fum blocat. Ancheta va stabili că este un deces survenit în urma unui accident. Numai că... în ziua precedentă dramei, un anume Henri Buronfosse, un vehement naționalist, a efectuat o operație de curățare a hornurilor în imediata apropiere a locuinței lui Zola. El ar fi profitat de moment și ar fi înfundat hornul șemineului scriitorului, pe care îl detesta pentru vederile lui, ceea ce ar explica și marea concentrație de monoxid de carbon din cameră. Dar „hoțul neprins e negustor cinstit”. Ulterior, înainte să moară, în 1926, Buronfosse a mărturisit unui prieten ce făcuse exact în acea zi, scenariul asasinării lui Zola seducând pe mulți istorici literari, însă rămânând imposibil de probat.

denți central-europeni, conceptul de *Mitteleuropa*, care timp de decenii, după 1945, devenise tabu, a reintrat în limbajul politic și academic al germanilor. Acțiunea coordonată a triumfului Bonn – Viena – Budapesta pe parcursul crizei refugiaților est-germani din vara și toamna anului 1989, care nu doar a facilitat călătoria a circa 40.000 de refugiați est-germani către R.F.G. prin Austria, dar a și precipitat evenimentele ce vor conduce în cele din urmă la căderea Zidului Berlinului în noiembrie 1989, a reprezentat deopotrivă o primă dovadă a depășirii inhibițiilor legate de conotațiile acestui concept în cancelariile occidentale central-europene și o prefigurare timpurie a reimplimentării sale în perioada post-Război Rece.

După reunificarea Germaniei și reinnodarea firului cultivării geopoliticii în spațiul german – în 1995, de pildă, la Garmish-Partenkirchen, era organizată prima conferință de geopolitică pe tărâm german, după Al Doilea Război Mondial, – dimensiunea geopolitică a conceptului de *Mitteleuropa*, care fusese oarecum ocultată la finele anilor '80, din cauza constrângerilor proprii ordinii bipolare, a ieșit din nou la iveală, stârnind o anume îngrijorare în unele cancelarii occidentale. În condițiile privatizărilor

František Palacký

postcomuniste masive din Polonia, Republica Cehă, Slovacia și Ungaria și a investițiilor Germaniei în industrii strategice cheie din aceste țări, dimensiunea sa geoeconomică s-a manifestat și ea plenar și fără opreliști. Drept urmare, noua *Mitteleuropa* de după Războiul Rece, reconstituită pe cale exclusiv economică în condițiile ancorării ferme a Germaniei în proiectul construcției europene, a început să fie din nou privită drept ceea ce fusese ea dintotdeauna: o arie a influenței germane în spațiul central-european.

Ideea Europei Centrale ca zonă mediană între Germania și Rusia își are propria istorie. Rădăcinile sale conceptuale le regăsim manifestate pentru întâia oară cu claritate în contextul revoluțiilor pașoptiste. Semnalul de alarmă pe care unul dintre părinții națiunii ceh, istoricul și omul

politic ceh František Palacký, îl trăgea referitor la planurile expansioniste ale Imperiului Rus, în faimoasa scrisoare din aprilie 1848, este ilustrativ din acest punct de vedere. În viziunea sa, pentru micile națiuni cuprinse între Germania și Rusia singura soluție ca să reziste în fața tendințelor expansioniste ale celor două puteri era un Imperiu Habsburgic reformat pe baze federale, în care „centralismul trebuia să cedeze în fața federației naționalităților“. În 1849, în vâltoarea evenimentelor revoluționare ce cuprinseseră și Imperiul Habsburgic, ca reprezentant al austroslavismului, Palacký s-a pronunțat în favoarea unui imperiu austriac puternic, care trebuia să fie organizat ca o federație a opt entități politice naționale, în care să se asigure egalitatea reală în drepturi a tuturor naționalităților.

Instituirea dualismului austro-ungar, la 1867, departe de a soluționa contradicțiile ce măcinau din interior imperiul multinațional, n-a făcut decât să le accentueze. În acest context, la începutul secolului XX, s-a afirmat o puternică mișcare doctrinară la nivel european, ai cărei promotori propuneau restructurarea pe baze federale a monarhiei habsburgice, ca soluție la preservarea sa, socotită esențială pentru echilibrul european. În acest context

Hitler a fost salutat cu bucurie și în Austria (în 1938), și în Danzig, în 1939

torial dominat de germani, limitat la nord de Marca Baltică și Marca Nordului, la sud de Marea Adriatică și Marca Neagră, la vest de Rin și la est de Rusia, altfel spus crearea unei Europe Centrale germanice, în care rolul coagulator asupra etniilor negermane ar fi urmat să fie îndeplinit de Berlin și Viena. Această *Mittleeuropa* deschisă către patru mări ar fi urmat să se extindă către Africa și Orientul Apropiat, conducând în timp la formarea unei axe geopolitice Berlin – Bagdad, suficient de puternică politic și economic pentru a rezista presiunii exterioare a unei alianțe franco-rusești.

Demne de reținut sunt cel puțin trei aspecte. În primul rând, conceptul de *Mittleeuropa*, cu variantele sale *Zwischeneuropa* și *Zentraleuropa*, a inaugurat o lungă tradiție conceptuală ce identifică Europa Centrală cu *treimea de mijloc a continentului european*. În al doilea rând, deși prin pierderea războiului de către Germania, proiectul lui Naumann a fost temporar blocat, simpla sa evocare stârnind emoții vecine cu fobia în rândurile celor ce îl câștigaseră, odată cu dezvoltarea școlii germane de geopolitică patronate de Karl Haushofer și instaurarea celui de Al Treilea Reich, el a revenit în actualitate. *Mittleeuropa* a devenit cuvântul de ordine pentru expansionismul geoeconomic și geopolitic al celui de Al Treilea Reich în perioada interbelică. El a născut mitul înaintării spre est (*Drang nach Osten*),

Friedrich Naumann

care a fost nu doar un mit al expansiunii, ci și unul al continuității. El postula în fapt existența unei tradiții neîntrerupte, din secolul al XII-lea până în secolul al XX-lea, pe parcursul căreia poporul german și-a urmat predestinarea geopolitică a căutării unui spațiu vital (*Lebensraum*). Tentativele eșuate din toamna lui 1918 și primăvara și vara lui 1919 de atașare a Austriei la Germania au marcat debutul efectiv al politicii de implementare al *Mittleuropei* lui Naumann, al cărei apogeu a fost atins în

1938 – 1939 prin Anschluss-ul de această dată reușit – al Austriei (12 martie 1938) și Acordul de la München (30 septembrie 1938), ce a deschis calea dezmembrării Cehoslovaciei inițial prin ocuparea regiunii sudete, iar ulterior, la 15 martie 1939, și a Boemiei și Moraviei. Dacă existența minorității sudete la granița dintre Germania și Cehoslovacia a constituit justificarea anexiunilor ce au urmat Acordului de la München din 1938, puternica minoritate germană din Polonia, din zona Danzig (Gdansk), a furnizat justificarea pentru anexarea coridorului către Prusia Orientală în 1939, moment ce a coincis cu declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial.

Practic, prin anexări teritoriale, subordonări politice și tratate economice, în momentul declanșării celui de Al Doilea Război Mondial, influența germană se extindea deja de la Rin la Dunăre, astfel încât pe parcursul conflagrației mondiale spațiul central-european a fost ferm dominat de Al Treilea Reich.

În al treilea, dar nu ultimul rând, conceptul de *Mittleeuropa* a inspirat o serie de proiecte interbelice de reconstrucție pe baze federale a spațiului Europei Centrale și de Est, al căror numitor comun l-a constituit federalismul ofensiv.

Ulterior, către finele Războiului Rece, sub impulsul dezbaterei privind identitatea spațiului central-european în sfera de hegemonie sovietică, lansată către mijlocul anilor '80 ai secolului trecut de foștii disi-

Karl Haushofer și Rudolf Hess, omul de încredere al lui Hitler, care s-a urcat, în 1941, într-un avion și a zburat în Marea Britanie, într-o misiune ale cărei rosturi n-au fost clar deslușite până astăzi

Legenda și temeiul ei istoric

REGELE ARTHUR

MIHAI MANEA

Istoria este plină de mituri și legende. Acestea dau culoare, conferă farmec epocilor istorice, îi ajută pe cei din zilele noastre să înțeleagă mai bine trecutul. Una dintre legendele care s-au bucurat de o uriașă popularitate este cea privind pe regele Arthur și Cavalerii Mesei Rotunde. Faptele sale legendare au fost descrise în versuri și proză, o sursă de inspirație pentru scriitori, poeți, artiști plastici, dar și pentru cineaști, oameni de televiziune.

De ce oare atât interes? Pentru că Arthur a reprezentat foarte bine idealul cavaleresc. De-a lungul timpului, popularitatea poveștilor și legendelor despre regele Arthur a sporit, depășind cu mult granițele insulelor britanice.

A existat cu adevărat un rege Arthur?

Totul este controversat, căci ne aflăm la granița dintre adevăr și legendă. Deopotrivă specialiști și amatori au încercat să dea răspuns la această întrebare. După unii a fost o fantezie, o pură legendă; după alții, Arthur a fost un personaj în carne și oase.

Mulți au spus că Arthur a fost eroul și conducătorul rezistenței triburilor celtice din Britannia în fața invaziei saxonilor din secolele V – VI. Unul dintre primii cronicari care îl amintește a fost Nennius, care ne-a lăsat o listă

cu 12 bătălii la care ar fi luat parte Arthur. Este însă foarte greu de precizat câtă legendă și cât adevăr e în această listă, ce cuprinde locuri și date atât de diferite, încât era foarte greu ca un singur personaj să fie prezent în toate. Cel care a consacrat definitiv personalitatea lui Arthur a fost cronicarul Geoffrey de Monmouth, care, în 1138, a finalizat lucrarea *Historia Regum Britanniae* (Istoria regilor din Britannia), unde pomeneste despre eroul care s-a opus saxonilor, probabil inspirându-se din legende și folclorul epocii.

Care este povestea lui Arthur, așa cum apare din cronicile medievale? Arthur s-a născut într-o epocă în care magia și comploturile erau la ordinea zilei. Se pare că era fiul lui Uther Pendragon, regele Angliei, și al lui Ygraine. La nașterea sa a contribuit, spun cronicile, cel care avea să devină o figură emblematică a legendei, vrăjitorul Merlin. Când Uther a murit, nobilii s-au strâns și au încercat să scoată din piatra magică legendara sabie Excalibur. Merlin a prevestit că acel care reușea urma să devină rege. Acesta avea să fie Arthur. I s-a oferit mâna lui Morgause și cei doi au avut împreună un copil, pe nume Mordred, despre care Merlin a prezis că va aduce sfârșitul regatului. De fapt, Morgause era sora lui Arthur.

Cavalerii Mesei Rotunde

Aurel C. Popovici (stânga) i-a expus într-o audiență arhiducelui Franz Ferdinand (dreapta, alături de regina Maria în timpul vizitei efectuate în România) proiectul său de federalizare

se înscrie și proiectul bănașeanului Aurel C. Popovici, prezentat într-o formă încheiată în volumul *Statele Unite ale Austriei Mari* (1906), ce propunea constituirea unui stat federal cu o autoritate centrală puternică, compus din 15 entități statale, delimitate pe principiul naționalităților, în care egalitatea popoarelor urma să fie garantată constituțional. Proiectul miza pe sprijinul unor fruntași politici ardeleni (Alexandru Vaida-Voevod, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Teodor Mihali, etc.), al căror obiectiv politic ideal era obținerea autonomiei politice și culturale a Transilvaniei în baza unei puternice legături cu Austria, al unor lideri politici slovaci, ce frecventau cercurile imperiale vieneze (între care se detașa Milan Hodza, introdus în aceste cercuri de Vaida-Voevod), dar și al unor personalități politice din Regatul României (între care Nicolae Filipescu), interesate de o eventuală federalizare a

României cu Austria. Mai presus de toate însă, se sconta pe acceptarea sa de către arhiducele Franz Ferdinand, moștenitorul tronului.

In urma audienței pe care a obținut-o din partea arhiducelui în martie 1907 (facilitată de Alexandru Vaida-Voevod), se pare că Popovici a reușit, cel puțin parțial, nu doar să-l câștige pe acesta de partea proiectului său, dar a primit și acceptul arhiducelui de a efectua o vizită la Sinaia. Cu prilejul acestei vizite, moștenitorul tronului va primi și o delegație a transilvănenilor trăitori peste munți. Important

de subliniat este că varianta finală a programului de accedere la tron a lui Franz Ferdinand din august 1911 era pătrunsă de idealul Austriei Mari. Este posibil ca prezența acestui ideal să-i fi determinat pe Hodza și Maniu, pe lângă convingerile lor democratice autentice, să-i adreseze arhiducelui un memorandum, la 25 decembrie 1911, în care argumentau necesitatea introducerii sufragiului universal, drept condiție necesară pentru transformarea imperiului.

Cu toate că prin asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand la Sarajevo (1914), proiectul lui Popovici a fost

pus temporar între paranteze, el va influența proiectul de federalizare propus de ultimul împărat al Austro-Ungariei, Carol de Habsburg, în septembrie – octombrie 1918 – într-o versiune deplin încheiată la 16 octombrie 1918 într-un moment în care Popovici însuși, retras în țara cantoadnelor, renunțase deja la el.

(Va urma)

Coloană de mașini cu cetățeni est-germani care tranzitează, în 1989, Ungaria în drum spre Germania Federală

La moartea lui Arthur, Excalibur este aruncată în lac, spune o versiune a legendei

Maximus, lideri ai triburilor britonilor, precum: Ambrosius Aurelianus, Owain Ddantgwyn, Riothamus.

Legenda și ecoul său în istorie. Legenda regelui Arthur s-a răspândit cu repeziciune încă din Evul Mediu. Poetul francez Chrétien de Troyes a alcătuit la finele secolului al XII-lea cinci romane în versuri despre Arthur, a cărui personalitate suferă modificări în comparație cu imaginea sa propagată în Anglia. În secolul al XIII-lea sunt elaborate cinci romane, cunoscute sub numele de *Ciclul Lancelot-Graal*, în care rolul lui Merlin este foarte important, odată cu afirmarea unui nou personaj, cavalerul Galahad. În perioada anilor 1230 – 1240 apar unele povestiri în care accentul cade pe căutarea Sfântului Graal. În secolul al XV-lea brita-

nicul Thomas Malory scrie romanul *Moartea lui Arthur*.

Curentul romantismului a redescoperit legenda regelui Arthur. Au contribuit la aceasta poeți britanici de excepție, precum William Wordsworth și Alfred Lord Tennyson. În secolul al XIX-lea interesul pentru personajul principal al legendei a înflorit în S.U.A., prin Sidney Lanier și, mai ales, Mark Twain, autorul binecunoscutului roman *Un Yankee La Curtea Regelui Arthur* (1889). Nu au lipsit lucrările muzicale, precum cele ale lui Richard Wagner. În secolul al XX-lea, muzica, cinematografia, animația, literatura au perpetuat amintirea regelui curajos, model al cavalerismului.

La granița dintre legendă și adevăr, continuă să persiste întrebări precum: cât de importantă este legenda lui Arthur în istoria britanică?; care dintre teoriile privind originea numelui lui Arthur este reală?; unde se afla legendarul Camelot?; ce simbolizează, de fapt, sabia Excalibur?; unde este înhumat Arthur?

Indiferent cât de repede și de complet se va putea răspunde la aceste întrebări și la multe altele încă, legenda continuă să fascineze și să atragă interesul deopotrivă al specialiștilor, dar și al marelui public. ■

Alfred Lord Tennyson întruchipându-l pe Arthur

ÎN TIMP DE RĂZBOI (Criptografie: 3, 5, 6, 2, 5)

IA RA_(U) ST

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului IOAN VODĂ CEL VITEAZ din nr. 8/2018

CONSTANTIN – LIR – AT –
ROSCANI – HOTIN – ET – C –
UMEB – A – CIA – LAPUSNEANU
– N – TEA – NAT – CAT – L – PIR –
O – AGITA – MA – MAXIMILIAN
– OTET – ZLOTI.

Soluția jocului DOMN, din nr.
8/2018

PETRU CAZACUL
(PE – T – R / – U – CA – Z / – A –
CU – L)

În final, Arthur s-a recăsătorit cu Guinevere și s-a stabilit în Camelot, țară mitică, pentru care s-a căutat localizarea în diferite părți. Legenda menționează și Masa Rotundă cu cei 12 cavaleri, model al cavalerismului medieval, care pune accent pe egalitate și întruitorare. La masă a existat un loc liber, destinat celui care ar fi regăsit Sf. Graal, care, conform tradiției creștine, era pocalul din care a băut Hristos la Cina cea de Taină și care fusese adus în Insulele Britanice de Iosif din Arimatea.

Soția regelui, Guinevere, se îndrăgostește de cavalerul Lancelot, iar Mordred o acuză în public de infidelitate. Urmăriți de Arthur, cei doi fug în Franța. Între timp, Mordred preia puterea în Camelot. Arthur și Mordred se confruntă în lupta de la Camlann, unde regele își află sfârșitul, fiind apoi dus pe insula mitică Avalon.

Cronicile ni-l arată pe regele Arthur ca un personaj neînfricat și înțelept. Imaginea regelui popular, care reface regatul apelând la ajutorul magiei, dar și al divinității, a avut un impact deosebit asupra ideii de centralizare politică în Anglia medievală, asigurând monarhiei respectul supușilor.

Ce consemnează istoria? La sfârșitul secolului al IV-lea și începutul celui următor, provincia romană Britannia a traversat o perioadă de decădere, fapt atestat de reducerea urbanizării și a circulației monetare. Aceasta ca urmare a atacurilor populațiilor migratoare, dar și a răscoalelor trupelor romane. În 407 a avut loc o astfel de răscoală, care l-a proclamat drept împărat pe Flavius Claudius Constantinus, care și-a luat numele de Constantin al III-lea. El a pătruns în Galia, dar a fost înfrânt de împăratul Honorius. Britannia a rămas fără apărare, iar locuitorii săi a trebuit să se apere și să se administreze singuri.

În secolul al V-lea, tradiția consemnează că saxonii au pătruns în Insulele Britanice pentru a sprijini pe localnici în lupta împotriva pictilor, o confederație de triburi din Scoția. Unii erau deja prezenți în zonă fiind mercenari în trupele

Merlin îl povăluiește pe regele Arthur

auxiliare romane. Astfel, Britannia a devenit scena unor crâncene războaie locale.

Pornind de la acest context istoric, unii autori, invocând informațiile din *Historia Brittonum* și *Annales Cambriae*, îl plasează pe Arthur ca fiind un conducător de sorghinte romano-britonă, care a luptat împotriva saxonilor invadatori. Alți istorici, dimpotrivă, resping teza autenticității și insistă asupra faptului că Arthur nu a fost un personaj real, ci o zeitate pe jumătate uitată, care a evoluat într-un personaj istoric.

Numele regelui legendar constituie până în prezent un obiect de dispută. Sunt unii care apreciază că originea numelui provine din vechea limbă galeză, adică *arth* (mai înainte *art*), o posibilă traducere fiind „urs”. Alții, sunt de părere că numele provine din numele latin Artorius, însemnând „plugar”. Un istoric din S.U.A. a legat numele lui Arthur de Arcturus, cea mai strălucitoare stea din constelația Bootes, în apropiere de Ursa Mare. În 1998 s-a descoperit la Castelul Tintagel din Cornwall (Țara Galilor) așa-zisa Piatră a lui Arthur, care s-a dovedit, mai apoi, că nu are nimic de a face cu regele nostru.

Au existat istorici care s-au preocupat să identifice posibile personaje reale cu regele Arthur. Printre aceste personaje se pot aminti: centurionul roman Lucius Artorius Castus, uzurpatorul tronului imperial roman Magnus

Guinevere și Lancelot

Dacă în cazul unui intelectual se poate vorbi de conștiința valorii proprii, în cazul său, poate, despre „trezvia duhovnicească” – conștiință a faptului că în el a fost depusă o comoară: „Domnul s-a grăbit să mă răsplătească nu numai cu o stare materială bună, dar, pe căi necunoscute de lume, ba nici chiar de cele mai alese minți omenești, să mă aducă la acele izvoare de unde din belșug se revarsă harul Său și se adună într-o singură încăpere a inimii mele tinere”.

În acest context el își enumeră îndrumătorii. Vorbește de marele stareț Parthenie de la Pecerska din Kiev și despre fiul său duhovnicesc Alexie Șepelov, duhovnicul Lavrei, de a căror bunătate se învrednicise încă de la 18 ani, înainte de exercitarea serviciului militar – nefăcând încă armata, fusese temporizat, atât de părintele Ioan din Kronstadt cât și de stareții de la Optina. Ulterior, constată că cel mai însemnat sprijin l-a primit „de la stareții din Optina, ur-

mași ai marelui stareț Paisie Velicikovski, ce au continuat lucrarea lui duhovnicescă, care, prin mila lui Dumnezeu, a ajuns și până la mine, netrebnicul”. Astfel, părintele Ioan vorbește cu adâncă recunoștință despre alți mari oameni pe care i-a întâlnit în viață, printre care, spre pildă, Teodot, eclesiarul mănăstirii, cel care era „un nevoitor iscusit în lucrarea rugăciunii în minte și în inimă sub toate formele”, și despre mulți alții, știindu-se că la Mănăstirea Optina era în acea vreme o adevărată constelație de rugători îmbunătățiți.

Pentru a putea vorbi despre „rugăciunea minții în inimă”, aceasta impune existența unui îndrumător care știe din practică toate cele

necesare. Ioan cel Străin ajunsese un „expert”, un trăitor, căci ucenicise la rândul său lângă alți cunoscători, practicanți ai isihasmului. Experiența aceasta a fost adunată și în culegeri dedicate exclusiv rugăciunii isihaste, precum *Sbornicul*, carte care a fost adusă de altfel chiar de părintele Ioan cel Străin și în România (a circulat zeci de ani, în traducere, foarte discret, apoi a fost tipărită în mai multe ediții după 1989).

În acest sens, aprecierea precum cea făcută de ÎPS Antonie Plămădeală referitoare la părintele Ioan Kulîghin, ca ultim reprezentant/stareț al generației post-paisiene, pare inadecvată. „A găsit audiență pe lângă câțiva monahi intelectuali ca Daniil (Sandu Tudor), Benedict, Antonie etc., dar ca și Paisie Velicikovski, părintele Ioan Kulîghin n-a reușit să creeze o tradiție. Părintele Daniil însuși, după tentative de izolare în pădurile de la Neamț, s-a înscris în-

cetul cu înțetul în tradiția românească autohtonă, acceptând să fie stareț la Schitul Rarău. El s-a legat astfel de curentul tradițional, prin relațiile sale strânse cu părintele Cleopa, cu părintele Paisie Pustnicul și cu alții”.

Căci există și autori, precum părintele Andrei Scrima, care consideră că în realitate rolul său a fost cu totul altul: „funcția” lui Ioan cel Străin este aceea de moștenitor și transmîțător al unor filoane, poate unicat, ce aparțin Tradiției isihaste. Iată încă una dintre „straniile” afirmații autobiografice ale părintelui Ivan Strannik: „Scriu, spre întărirea credinței voastre, nu cuvintele mele, ci cele spuse mie, la timpul lor, de către îndrumătorii mei, care nu o dată au discutat despre mine și

Capela cimitirului de la Cernica
în care slujeau refugiații din Rusia

PĂRINTELE IOAN CEL STRĂIN ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Dacă discuțiile, conferințele, faptul de a fi fost împreună, meditațiile, ruga ori slujbele în jurul cărora stăruiau participanții la Mișcarea Rugul Aprins (Mănăstirea Antim, București) ar fi fost totul, încă ar fi însemnat enorm pentru acel metabolism nevăzut al unei societăți aflate în chinurile intrării în apriga boală a comunismului. Dar Rugul Aprins a mai însemnat ceva: prezența vizibilă, pentru câțiva ani, a părintelui Ioan Kulighin, cel care prefera să fie numit Ivan Strannik, „Ioan cel Străin” – unul dintre cuvioșii necunoscuți care au trecut pe la Mănăstirea Antim.

Ioan Kulighin s-a născut la 24 februarie 1885 la Eleț (Oriol) în Rusia. După stagiul militar devine frate la celebra Mănăstire Optina. Este mobilizat în Primul Război Mondial, apoi slujește ca preot la Rostov (1919 – 1930), este închis între 1930 și 1937 de puterea bolșevică, iar după eliberare devine protoiereul și duhovnicul eparhiei Rostovului. Fugind de bolșevici, se refugiază în România în noiembrie 1943 împreună cu Mitropolitul Nicolae al Rostovului, căruia îi este duhovnic, și va fi găzduit până la finele lui 1946 la Mănăstirea Cernica (între timp mitropolitul moare și este îngropat în cimitirul mănăstirii).

În acești ani, părintele Ioan cel Străin va participa activ la întâlnirile Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim. Nu avea cum să fie fondatorul Rugului Aprins – cum greșit susțin unii autori – căci întâlnirile se desfășurau deja, fiind organizate de Sandu Tudor și de prietenii săi cu ceva timp înainte de întâlnirea cu părintele Ioan cel Străin, dar aportul duhovnicesc al călugărului rus a fost, neîndoielnic, prețios, pe linia isihastă, venită tocmai de la Sf. Paisie Velicikovski. Descoperit de

sovietici, în decembrie 1946 este arestat, anchetat și condamnat la zece ani muncă silnică, fiind trimis la începutul lui 1947 în U.R.S.S., unde i s-a pierdut urma.

Cu rugăciunea minții în inimă

În puținele scrieri rămase de la părintele Ioan cel Străin se regăsesc și amintiri ale traseului său duhovnicesc (vezi volumul *Cuviosul Ioan cel Străin*, Editura Anastasia, 1999). Fiind angajatul unui magazin, după terminarea școlii, este pentru prima oară atras de un gând cu privire la drumul său în viață trecând prin fața unei biserici, dar neavând timp să intre: „decât să fii rob oamenilor, mai bine să fii rob lui Dumnezeu”. De o nezdruccinată credință la doar 16 – 17 ani, reușește să-l contacteze pe celebrul părinte Ioan din Kronstadt și ajunge repede la concluzia că „desăvârșirea poate fi atinsă numai în mănăstire”.

Recunoscător Proniei divine, părintele Ioan cel Străin realizează că drumul său este aparte.

multe lucruri, în amănunt și cu claritate, nu le-am înțeles decât după un oarecare timp, cum era și normal. De altfel, în repetate rânduri l-am supus, între noi, unei analize critice foarte severe și nu mai știu de câte ori am confruntat impresiile noastre, ca nu cumva să alunecăm în vreo eroare, știind că doar Adevărul va rezista unor asemenea confruntări. N-a lipsit nici răspărul, când unul dintre noi a socotit, pe bună dreptate, că ceva se cere reexaminat cu o atenție sporită și că dialogul controversat este necesar. Vreau să spun prin aceasta că raporturile dintre noi n-au fost nicio singură clipă acelea ale vreunui entuziasm facil sau ale vreunei naive subalternanțe, cu toată impresia puternică pe care ne-a produs-o și care nu numai că nu s-a dezmințit, dar a crescut mereu" (*Calea inimii. Eseuri în duhul Rugului Aprins*, p. 33).

Cu privire la viața întru căutarea *isihiei*, la care i-a chemat cuviosul părinte de la Mănăstirea Optina, concluzia omului de știință Alexandru Mironescu, el însuși foarte riguros, dar în același timp din ce în ce mai apropiat de cele duhovnicești, pe măsură ce acumula experiența rugăciunii, a fost aceasta: „Treptat-treptat, apele viiturii și-au intrat în albia lor normală; și am înțeles că părintele Ioan este o personalitate care slujește o veche și autentică tradiție, pe care a învățat-o și a practicat-o într-o mănăstire cu viață duhovnicească, așa cum mulți dintre noi nici nu ne putem închipui exact. Nimic din ceea ce am auzit și am învățat de la părintele Ioan n-am găsit mai târziu dezmințit de scrierile Sfinților Părinți pe care îi cercetez mereu. Dimpotrivă, ei nu au făcut decât să confirme valoarea învățăturii vii pe care ne-a trecut-o părintele Ioan“.

Mitropolitul Nicolai al Rostovului a fost arestat de bolșevici

Într-adevăr, povestea este binecunoscută, părintele Ioan cel Străin a dat binecuvântarea spre a fi practică ruga isihastă câtorva personalități emblematice ale grupului aflat în căutarea misticii creștine, coagulat la Mănăstirea Antim, dar și unor tineri studenți (precum Șerban Mironescu, Leonida Plămădeală, Nicolae Bordașiu, Roma Braga etc), care aveau să ducă mai departe duhul Rugului Aprins.

Părintele Ioan cel Străin face parte din acel iconostas al sfinților care au trăit discret în această lume și care, poate, cel

puțin până la sfârșitul acestor vremi, vor rămâne necunoscuți. ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

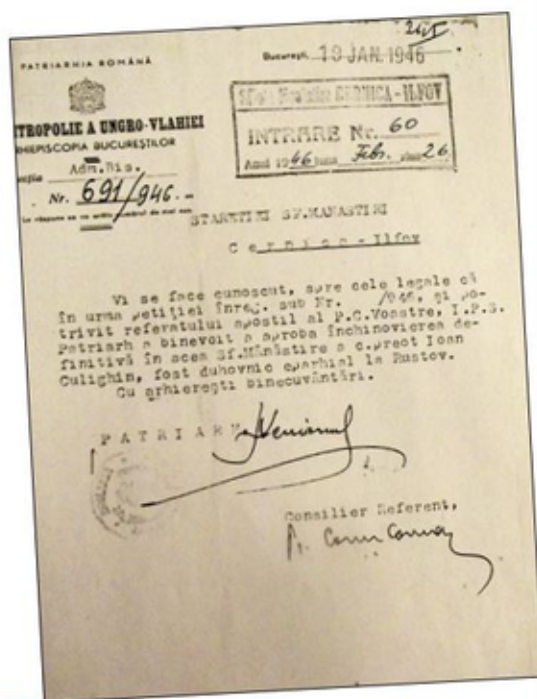

Carte dedicată părintelui Ioan

despre ceea ce li s-a descoperit lor, în clipele de extaz, anume că asupra mea a fost degetul lui Dumnezeu, căci unii dintre cei ce au locuit aici, în Mănăstirea Optina, între 20 și 60 de ani, sfârșindu-și viața la adânci bătrâneți, n-au fost învredniciți de Dumnezeu cu ceea ce El a turnat asupra inimii mele. Afară de acestea, după spusele lor, curente de putere harică și din alte locuri s-au unit asupra mea”.

O mare personalitate duhovnicească

Acesta este personajul de-a dreptul uimitor pe care l-au întâlnit părintele Benedict Ghiuș, profesorul Alexandru Mironescu și scriitorul Sandu Tudor la câteva luni după constituirea grupului Rugul Aprins de la Mănăstirea Antim. Cei trei erau acolo într-una dintre vizitele obișnuite pe care le făceau împreună în locurile sfinte. Tocmai intenționau să se retragă, când la insistențele părintelui Nicodim Bujor au bătut pentru prima oară și la ușa părintelui rus Ioan cel Străin, interpret fiindu-le un ucenic basarabean de-al acestuia numit Leontie. Iată

Părintele Ioan cel Străin (Ioan Kulighin) a primit aprobarea de a fi închinoviat definitiv la Mănăstirea Cernica la câteva zile după ce a fost deportat în U.R.S.S.

și descrierea, memorabilă, făcută de profesorul Alexandru Mironescu: „Părintele Ioan era o personalitate, o mare personalitate duhovnicească. Avea un contur ferm, o identitate inconfundabilă, un puternic sigiliu spiritual, un stil adecvat împărtășirii unor experiențe alese și pentru noi necunoscute. Aceste însușiri deosebite puteau fi desluite în toate amănuntele felului său de a fi: în vorbă, în mers, în maniera de a sta, de a asculta. Totul vorbea despre o prezență cu totul deosebită. Stilul era complet articulat, fără să fie însă artificios sau căutat. Forma aceasta era mănua potrivită unui fond de o imensă bogăție și rigoare. Se cunoștea că venea dintr-o casă mare” (vezi volumul *Calea inimii. Eseuri în duhul Rugului Aprins*, Editura Anastasia, 1998, p. 32).

Tinerii ucenici l-au supus ulterior unui tir de întrebări, nemiloase, astfel încât întrecerăm în continuarea mărturisirii lui Al. Mironescu și prezența, uneori înclinată spre polemică, a lui Sandu Tudor, viitorul părinte Daniil de la Rarău: „Desigur, întâlnirea era, pentru mine, cu totul nouă; am realizat această noutate, dar

poziției, dominând talazurile fluviului, în spatele său sunt dăltuite, în relief înalt, 33 de personaje reprezentative pentru mara epocă a descoperirilor, câte 16 pe fiecare latură, cea de est și cea de vest. Au fost alese figuri emblematice dintre navigatori, piloți, suverani ce au susținut și armat caravelele descoperitorilor, oșteni, matematicieni, plasticieni, cronicari, poeți și misionari care au dus Cuvântul Domnului printre păgâni, toți contribuind la gloria și puterea imperiului portughez de peste mări. Compoziția este montantă, conferind avânt și viteză personajelor care par pornite într-un cortegiu glorios. Toți sunt surprinși în atitudini ce variază între încredere și speranță, siguranță de sine, hotărâre, forță, efort și o absolută pioșenie, mulți fiind figurați proster-nându-se și mulțumind Atotputernicului pentru minunea ce le-a fost relevată prin descoperirea ținuturilor noi. Spada și crucea se contopeau în acea vreme!

Pentru că în revistă a fost publicată o vedere dinspre vest a monumentului – cea mai des reprodușă în ghiduri și reviste de turism –, îmi permit să vă trimit o vedere dinspre est, luată chiar de mine. Acolo apar, de la stânga la dreapta, din spatele Infanteriei Dom Henrique, regele Afonso al V-lea, Vasco da Gama, Afonso Gonçalves Baldaia, Pedro Alvares Cabral (descoperitorul Braziliei),

Luis de Camões

Fernando Magellan (sau, mai corect, în portugheză, Fernão de Magalhães), Nicolau Coelho, Gaspar Corte-Real, Martin Afonso de Sousa, João de Barros (scriitor), Estêvão da Gama, Bartolomeo Dias (primul navigator care

a trecut pe la Capul Bunei Speranțe), Diogo Cão (primul care a atins cursul Fluviului Congo din Africa), António de Abreu, Afonso de Albuquerque cu barba sa impunătoare (guvernatorul Indiilor portugheze), Sfântul Francisc Xavier (misionar în Goa și China) și Cristóvão da Gama.

Dom Henrique, Afonso al V-lea, Vasco da Gama

De pe latura vestică nu menționăm decât pe marele poet – dar și ostaș și aventurier în ținuturile nou descoperite – Luís de Camões, autorul celebrului poem național *Lusiada*, ce este figurat printre alți căpitani de vas, piloți, exploratori și călugări franciscani sau domonicieni.

Monumentul merită

cu prisosință să fie vizitat atât pentru măreția și eleganța sa exterioară, cât și pentru oportunitatea de a face o ascensiune din fericire cu liftul până pe platforma de la cei 52 m înălțime ce oferă o admirabilă vedere de ansamblu asupra împrejurimilor și până în depărtări, ca și când te-ai afla în postul de observație pe un catarg de caravelă. De acolo poate fi văzută și o mare roză a vânturilor împreună cu o hartă a lumii, desenate cu mozaic pe esplanada din preajma monumentului, cadou făcut Portugaliei de Africa de Sud.

Aspirația spre cunoaștere, spre descoperiri de lumi noi, spre contactul cu alte popoare este cioplită în piatră, pentru eternitate, la Lisabona, pe malul lui Tejo, nu departe de vărsarea acestuia în Oceanul Atlantic, poarta de pornire în marile călătorii. ■

Mozaicul

Addenda et corrigenda

MONUMENTUL DESCOPERIRILOR
DIN LISABONA

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Deși nu sunt un „vânător de greșeli“, totuși îmi pare onest, în calitate de veteran cititor și colaborator al revistei dumneavoastră, să atrag atenția asupra unei inadvertențe strecurată în explicația unei fotografii ce ilustra articolul Despre lingua franca în epoca globalizării, din nr. 4/2018.

Între ilustrațiile articolului se numără și magnificul Monument al Descoperirilor, ridicat în 1940, de arhitectul José Angelo Cottinelli Telmo și de sculptorul Leopoldo de Almeida, cu ocazia Expoziției Universale Portugheze. Legenda ilustrației sună astfel: „Monumentul lui Cristofor Columb“. Aici s-a strecurat o eroare pentru că genovezul Columb nu avea ce căuta acolo, chiar dacă prima tentativă de a obține caravele și echipaje pentru explorările sale peste mări a făcut-o la Curtea Portugaliei, unde a fost refuzat, și atunci s-a adresat reginei Isabella de Castilia, care a răspuns solicitării și i-a acordat încrederea sa.

Această scăpare oferă, totuși, ocazia să dăm mai multe detalii despre această memorabilă lucrare de for public și despre mesajul ei peste timp.

Impunătorul complex sculptural de pe malul nordic al Fluviului Tagus (Tejo pentru portughezi) din cartierul Belem – numit de localnici „Padrão dos Descobrimentos“ –, ce figurează o caravelă cu trei pânze ridicate în vânt, îl are la proră pe principele Henric Navigatorul, care ține într-o mână o machetă de corabie iar în cealaltă o hartă. Chiar dacă Infante Dom Henrique, o Navegador nu a urcat vreodată pe o punte de navă spre a naviga efectiv, el a încurajat, cu entuziasm, călătoriile

Latura de est a monumentului
(fotografiile au fost realizate de autor)

de descoperire și i-a susținut pe cei care se încumetau a porni în necunoscut, în marea aventură. El a comandat o ambarcațiune mai ușoară și mai fiabilă, caravela, care să înfrunte mările. Tot el a dat imbold cartografici. Totuși, în epocă nu i se adăugase la nume apelativul de Navigator, acesta apărând mult mai târziu, în secolul al XIX-lea, conferit de romancieri și monografiști britanici.

Monumentul inițial, făcut din materiale perisabile, a fost demolat în 1943, dar proiectul a fost reluat și transpus în material definitiv în 1960, la împlinirea jumătății de mileniu de la moartea infantului D. Henrique. Lucrarea are o înălțime de 52 m, o lungime de 46 m și o lățime de 20 m. Pe lângă Henric Navigatorul, aflat în axul com-

Pedagogul slovac Martin Hattala, profesor de slavistică la Universitatea din Praga, implicat și el în „disputa manuscriselor“ falsificate

Manu- scrisele false

„Ofițerul m-a sfătuit să mă duc la hotelul «Metropol». Mă duc în fața mea mergă un om care a luat-o la fugă și s-a strecurat pe ușile mari, pe care i le-a întredeschis cineva. Era hotelul „Metropol“. Mă reped și eu după

el, dar mi-au trântit ușa în nas. Bat la ușă și strig:

– Ce faceți, deschideți!

– Sunteți oaspetele nostru? strigă portarul la mine. Altfel nu putem să vă dăm drumul, totul este ocupat.

N-am vrut să mint, așa că am strigat la el:

– Nu te mai prosti și dă-mi drumul!

Omul s-a speriat și m-a lăsat să intru.

Întrebat de Čapek de ce nu spusese că este oaspetele hotelului, căci ar fi fost imediat primit înăuntru, Masaryk răspunde simplu: „N-am vrut să mint.“

Nu a acceptat niciodată decât **adevărul și dreptatea**, pentru el minciuna nu putea avea nicio justificare, iar această atitudine i-a adus de multe ori adversitate și chiar ură din partea conaționalilor. Câteva dintre aceste momente sunt prezentate și din punctul lui de vedere în *Convorbiri*.

Primul a fost așa-numita „Dispută a manuscriselor“, în care Masaryk s-a implicat cu toată convingerea. Aceasta a tulburat profund lumea științifică cehă din secolul al XIX-lea și ecourile ei nu s-au stins nici până astăzi. În anul 1817, fuseseră descoperite așa-zisele manuscrise cehi vechi de la Dvur

Králové și Zelená Hora, despre care s-a afirmat că proveneau din perioada medievală timpurie (secolul al IX-lea, respectiv al XIII-lea), din dorința de a se demonstra astfel că literatura și cultura cehă dispuneau de documente foarte vechi. În realitate, descoperitorii manuscriselor erau și autorii lor, iar documentele „vechi“ erau niște falsuri extrem de reușite.

Probitatea științifică nu i-a permis lui Masaryk să accepte un fals, dar prin aceasta și-a ridicat împotriva lui întreaga opinie publică cehă, care l-a acuzat de trădare și de lipsă de patriotism, în special pentru că permisesse publicarea în revista *Athenaeum*, pe care o înființase chiar el, a articolului lui J. Gebauer, prin care era dovedită cu argumente științifice falsitatea manuscriselor.

„Mie nu mi-ar fi dat prin minte să intervin în aceste controverse, dar a venit la mine Gebauer – până atunci nu avusesem prea multe contacte cu el – și m-a rugat să-i public în *Athenaeum* un articol în care demonstra că așa-numitele *Manuscrise de la Dvur Králové și Zelená Hora* sunt falsuri din secolul nostru. Cred că a fost cam așa: Gebauer își exprimase în nu știu ce publicație științifică obiecțiile împotriva *Manuscri-*

O filă a manuscriselor cehi vechi de la Dvur Králové, de fapt, falsuri

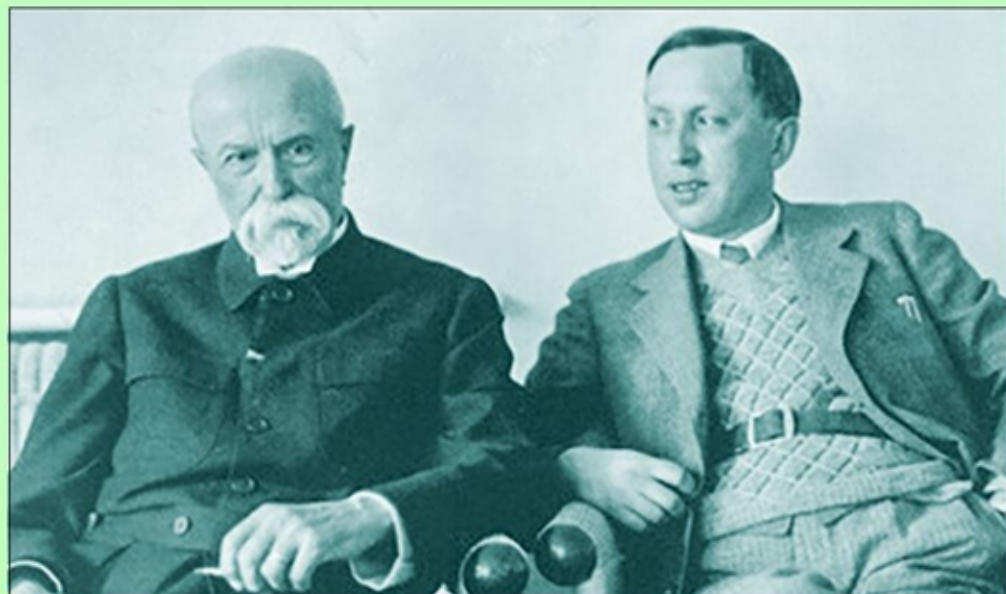
selor, iar Martin Hattala îl atacase în presă din acest motiv. Gebauer dorea să se apere. Și ci, adică Kvěčala și Gebauer, își aveau revista lor, *Listy filologické* (Scrieri filologice), dar Kvěčala nu voia să-l publice acolo, ca să nu-și enerveze colabo-

Scriitorul rus Lev Tolstoi (aici în 1907, cu trei ani înainte de a muri) i s-a părut lui Masaryk nesincer

Editura Vremea a publicat recent traducerea din limba cehă semnată de doamna Anca Irina Ionescu a volumului lui Karel Čapek *Convorbiri cu Masaryk* (Introducere de Jan Zouhar, Bibliografie română de Marin Diaconu).

Oferim cititorilor posibilitatea de a cunoaște mai bine unul dintre cele două personaje aflate în dialog.

Filosoful și scriitorul, adică Masaryk și Čapek

CONVORBIRI CU MASARYK

ANCA IRINA IONESCU

Rareori s-a întâmplat în istoria literaturii să existe o colaborare atât de fascinantă între două personalități de frunte ale scenei mondiale: Tomáš Garrigue Masaryk (1850 – 1937; Magazin istoric, nr. 12/1995, 1/2007), filosoful președinte (1918 – 1935) al primului stat cehoslovac, și scriitorul Karel Čapek (1890 – 1938), cel mai important exponent al vieții literare cehe de la vremea respectivă. Iar cartea pe care au elaborat-o împreună poartă pecetea celor două personalități – sinceritatea totală a președintelui și subtilitatea magică a discursului scriitorului. Rezultatul a fost o lucrare biografică unică, atât prin formă, cât și prin conținut.

Una dintre trăsăturile de caracter fundamentale a lui Masaryk a fost cinstea, de la care nu a făcut niciodată concesii. Acesta a fost, printre altele, unul dintre imboldurile principale care l-au făcut pe Karel Čapek să scrie *Convorbirile*. O editură din Germania îi ceruse o biografie a președintelui, pe care scriitorul nu se încumeta s-o elaboreze, deoa-

rece nu avea suficiente informații, mai ales pentru perioada anterioară datei la care se cunoscuseră. Dar Masaryk îi povestește la un moment dat cumplita aventură pe care o avusese la Moscova, în fața hotelului „Metropol“, în care dorise să se refugieze din piața în care bolșevicii trăgeau în soldații guvernului și invers.

mult curaj civic este așa-numita *Hilsneriadă*. Așa cum mărturisește Masaryk, „o campanie rea a fost aceea *hilsneriadă*, când a trebuit să mă lupt cu superstiția despre omorul ritual.” *Hilsneriada* este denumirea procesului intentat în 1899 evreului Leopold Hilsner, acuzat de asasinarea tinerei în vârstă de 19 ani Anezka Kruzová, în cadrul unui omor ritual, în localitatea Polná. Masaryk a intervenit în apărarea acuzatului, susținând că este vorba despre o manifestare de antisemitism pe un fundal de superstiții. În urma intervenției lui Masaryk, Hilsner a fost achitat, deși prima sentință fusese de condamnare la moarte.

„La început, procesul lui Hilsner nu m-a interesat, dar a venit la mine fostul meu student de la Viena, scriitorul Sigmund Münz, originar din Moravia, și m-a rugat să iau atitudine.”

În această situație, nu poate rămâne pasiv. „Și m-am trezit implicat în scandal. Antisemiții vienezi au instigat presa națională și clericală cehă, toți au început să dea în mine – ci! trebuia să mă apăr. Dacă ai intrat în horă, trebuie să joci. A trebuit să studiez criminalistica și fiziologia, dar despre aceasta am vorbit la vremea respectivă. M-am dus la Polná, ca să examinez locul faptei și împrejurimile lui.”

Intervenția fermă și munca de detectiv pe care o desfășoară Masaryk duc la redeschiderea procesului și rejudecarea cazului și achitarea lui Leopold Hilsner. Ferm convins de dreptul tuturor popoarelor de a avea o patrie a lor, după ce a devenit președinte, Masaryk a sprijinit deschis sionismul, al cărui obiectiv era întărirea unui stat al evreilor. Dar gestul lui a trezit revolta unora dintre conaționali. „După aceea s-a spus că sunt plătit de evrei. La cursurile mele de la universitate au venit studenți și ne-studenți ca să mă huiduiască. În timp ce vociferau, am scris cu creta pe tablă un protest împotriva calomniilor protestești și i-

am invitat pe studenți să-mi prezinte motivele și dovezile demonstrației lor; [...] iar universitatea nu s-a oboșit să intervină și să restabilească ordinea, ci a suspendat cursurile mele pentru două săptămâni.”

Dar, cum în orice rău este și un bine, Masaryk conchide: „Campania aceea mi-a făcut silă, nu atât pentru mine, dar îmi era penibil nivelul scăzut la care se desfășura. În timpul războiului am înțeles la ce îmi folosește: presa mondială este parțial condusă sau finanțată de evrei. Mă cunoșteau din cazul Hilsner, iar acum s-au revanșat, scriind despre cauza noastră cu simpatie sau cel puțin corect. Asta ne-a ajutat mult în plan politic.”

Un singur bărbat și o singură femeie, cuplul Masaryk la senectute

Un al treilea moment revelator pentru integritatea morală a lui Masaryk sunt două procese consecutive, *procesul de la Zagreb* și *procesul lui Friedjung*. În anul 1909 a demasc

documentele false fabricate din ordinul ministrului de Externe al Austriei, von Aehrenthal, referitoare la presupusa înaltă trădare a croaților, cu ajutorul cărora acesta dorea, de fapt, să justifice anexarea Bosniei și a Herțegovinei. Fuseseră acuzați de înaltă trădare 53 de croați. „Iată cum a fost: Agenții maghiari au falsificat documente împotriva lor. Era vorba de spânzurătoare. Aveam cunoștințe în Bosnia și în Croația, destui foști studenți acolo. Au venit să mă roage să mă duc la Zagreb. Nu prea aveam chef să mă duc, mă temeam că o să-mi ia prea mult timp – ci! dar în cele din urmă m-am dus la Zagreb, am fost la proces și după aceea am prezentat tot cazul în Parlament. Sentința a fost anulată.”

Un caz similar este cel al lui Friedjung, prin care Austria dorea să găsească un pretext pentru o agresiune împotriva Serbiei. „Un alt caz a fost cu Friedjung. Acesta publicase un document fals, care trebuia să dovedească atacurile sârbilor împotriva Austriei. Eu am văzut de la prima privire că documentul este

ratorii. Firește că am primit articolul; pe de o parte, știam ce fel de savant este Gebauer, pe de altă parte, nici eu nu credeam în autenticitatea *Manuscriselor*“.

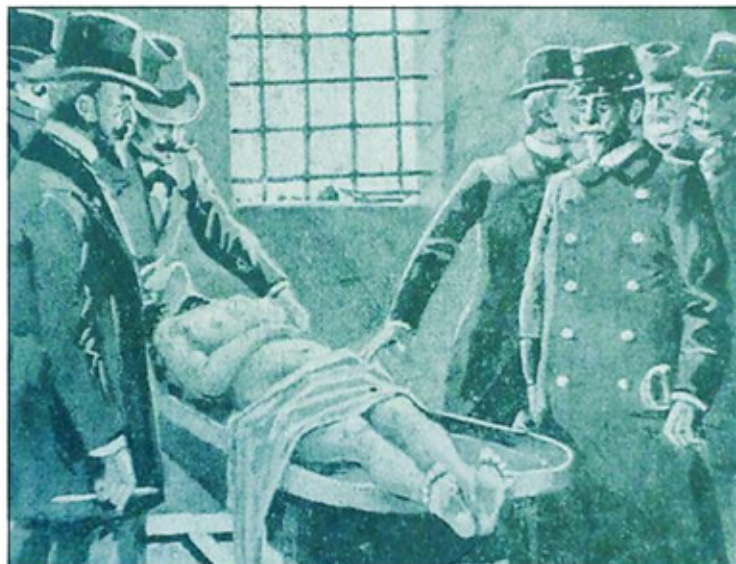
Așadar, îi scrie acestuia: „Nu înțeleg cum poate afirma cineva că onoarea poporului cere apărarea *Manuscriselor*. Onoarea poporului cere apărarea, respectiv, descoperirea adevărului, nimic altceva, și este mai mare moralitatea și îndrăzneala de a recunoaște o greșală, decât de a apăra o eroare pe care o împărtășește tot poporul.“

Nu poate fi de acord cu o istorie a poporului său care să se întemeieze pe neadevăr,

posibilitatea de a contacta pe unul dintre cei mai respectați scriitori ai vremii, Jan Neruda (*Magazin istoric*, nr. 9/2016): „Mă interesa, îl respectam, dar nu am intrat în legătură cu el“; apoi, întrucât lupta pentru manuscrise se dădea în special în paginile revistei *Athenaeum*, editorul acestuia a refuzat s-o mai tipărească, astfel că a fost nevoit s-o scoată pe speze proprii. Pe lângă aceasta, a fost obligat să se retragă din colectivul de redactare al *Dicționarului enciclopedic*, proiect pe care chiar el îl inițiasse, pentru a nu compromite prin numele lui reușita acestuia. Masaryk nu s-a lăsat intimidat și falsitatea manuscriselor a fost ulterior demonstrată științific.

Cazurile Leopold Hilsner și Friedjung

Un al doilea moment în care Masaryk dă dovadă de o excepțională integritate și de

Astfel prezenta presa vremii Hilsneriada, campania nedreaptă, din 1899 – 1900, împotriva...

indiferent din ce motive. „Pentru mine, problema *Manuscriselor* era în primul rând o chestiune de morală – dacă sunt false, trebuie să recunoaștem acest lucru în fața lumii. Mândria noastră, educația noastră nu trebuie să se întemeieze pe minciună. Și apoi, nu ne vom putea cunoaște corect istoria, dacă ne vom împiedica de un trecut inventat. Pentru mine asta se înțelegea de la sine.“

Consecințele au fost neplăcute și numeroase pentru Masaryk: numirea ca profesor la Universitate a fost amânată, deoarece „o parte dintre profesori era împotriva mea din cauza discuțiilor despre *Manuscrise*, astfel că la vot au fost 11 voturi pentru și 11 contra“; pierde

... evreului Leopold Hilsner (1876 – 1928), căruia Masaryk i-a obținut achitarea

DESTINUL PRIMULUI TABLOID DIN MAREA BRITANIE

THEO STĂNESCU-STANCIU

1 octombrie 1843: John Browne Bell scotea de la tipar primul număr al publicației The News of the World (Știrile lumii) – „o noutate absolută pentru națiuni și o adevărată minune a lumii”. Cu doar o monetă de trei pence recent lansată pe piață, purtând chipul tinerei regine Victoria li se promitea tuturor o lectură pasionantă.

● „Doctorul Zvon” și „Doctorul Viperă” ● Reclame la ceasuri de argint și ulei de ficat de cod ● „Femeia a fost creată să fie de ajutor bărbatului... Aceasta este poziția corectă!” ● „O duminică fără The News of the World e ca și cum nu ar bate clopotul de la biserică” ● Iunie 1950 – 8.659.000 de exemplare ● Aventuri regale: Andrew, duce de York, și Marie Christine de Kent

„Motto-ul nostru este adevărul, în toate acțiunile ne vom transforma în apărători neînfricați ai acestuia”. Cuvinte mari, pe care Bell le-a tipărit pe prima pagină cu majuscule. Și publicul țintă a fost gândit în aceeași idee de superlativ: „să oferim celor mai săraci un ziar care să li se potrivească dorințelor și care, prin imensa sa circulație, să le atragă atenția atât celor din clasa de mijloc, cât și celor bogați”.

Dar cine s-a aflat în spatele ambițiosului proiect?! Cine a fost John Browne Bell?!

Născut la 12 ianuarie 1779, John Browne a crescut printre cărți, tiparnițe, librării, scriitori și librari. Părintele, John Bell (1745 – 1831), devenise deja un nume important printre pasionații de cărți. Inițial, în 1768, își deschisese o mică prăvălie într-un cartier londonez renumit pentru cafele și băcănii. Chiar dacă 14 ani avea să rămână la aceeași adresă, afacerea i s-a

extins încetul cu încetul. Un an mai târziu s-a înscris și în breasla editorilor, ca, din 1770, alături de un vechi prieten, să tipărească și un săptămânal de critică teatrală destul de influent în epocă.

În 1772, împreună cu alte 11 proeminente personalități londoneze printre care s-au numărat John Christie (1730 – 1803), proprietarul cunoscutei case de licitații (Magazin istoric, nr. 12/2016); reverendul excentric John

fals; îi cunoșteam pe oamenii accia din Serbia și din Croația și vedeam pentru ce se străduiesc și ce doresc. A venit la mine deputatul croat Supilo și mi-a spus că are dovezi că în spatele celui fals sunt agenții ministrului de Externe și trimisul special Forgách. Dar mic asta nu-mi era suficient, voiam să am toate detaliile și să constat la fața locului; m-am dus de câteva ori la Belgrad – am găsit acolo și găurile în ușa pe care fusese prins acel document când l-au fotografiat. L-am dat de gol și pe Vasić, cel care fabricase documentul – pe scurt, Friedjung a pierdut procesul, iar eu am continuat lupta împotriva lui Achrenthal. De atunci mi-am făcut prieteni în Serbia și în Croația și am lucrat cu ei și în timpul războiului. La aceste procese m-am împrietenit și cu domnul Steed, corespondentul de la Viena al ziarului *Times* pentru Balcani și Europa Centrală, care în timpul războiului ne-a deschis coloanele ziarului *Times*.”

Tolstoi? Un nesincer

În perioada 1887 – 1888, Masaryk a întreprins o călătorie în Rusia, ocazie cu care l-a cunoscut personal pe Lev Tolstoi. Nu se lasă intimidat de reputația titanului literaturii ruse și dragostea de adevăr îl face să vadă o lipsă de sinceritate în faptul că Tolstoi umbla îmbrăcat țărănește, își cosea singur cizmele, dar locuia într-un palat, în timp ce sătenii lui erau bolnavi de sifilis, abia aveau ce mânca și nu se spălau aproape niciodată. „Dar cum rămâne cu casa și salonul dumneavoastră, cu fotoliile și canapelele? Dar viața mizeră a țăranilor dumneavoastră? Asta e viață simplă? Dumneavoastră nu beți, dar fumați țigară de la țigară; dacă e vorba de asceză, atunci trebuie să fie consecventă. Mujicul trăiește în sărăcie pentru că este sărac, nu pentru că este ascet. Și

i-am spus ce văzusem în satul lui, dezordinea, murdăria, boala și toate celelalte.”

Din același simț al corectitudinii decurge și atitudinea lui extrem de înaintată pentru acea vreme față de femei, pe care le respectă și le consideră întru totul egale cu bărbații. „Cum se pot întreba oamenii dacă femeia este egală cu bărbatul? Ca și când mama care naște copilul nu ar fi egală cu tata! [...] Iar când bărbatul stă la birou, nu se gândește că nevasta lui trebuie să aibă grijă toată ziua de copii, să se ducă la cumpărături, să gătească, să facă curat, să coasă și să exercite acasă vreo nouă meserie. Tare aș vrea să știu care din cei doi muncește mai mult!” Nu vedea nicio deosebire

Filosoful președinte al primului stat cehoslovac

între talentele bărbaților și ale femeilor, iar când un profesor și medic afirmă că femeile nu sunt potrivite pentru medicină pentru că sunt slabe, ripostează: „Dar ca surori nu sunt slabe? O soră medicală trebuie să îngrijească pa-

cientul zi și noapte, să-l ridice și să-l ajute în toate felurile – trebuie să aibă pentru asta mai multă putere decât voi, care operați cel mult o oră!”

Opiniile președintelui Masaryk s-au reflectat și în Constituția Cehoslovacică din 1920, în care femeilor li se consfințește egalitatea deplină cu bărbații în toate privințele și li se acordă dreptul de a vota și de a fi alese, în timp ce în alte țări europene acest drept a venit mult mai târziu, de exemplu în Marea Britanie în 1928, în Franța abia după cel de-al doilea Război Mondial etc.

Remarcabil filosof și om de stat, Masaryk a fost și un mare susținător al familiei întemeiate pe iubire, căci „iubirea mare, iubirea fără rezerve, iubirea unui om integru pentru un alt om integru nu se stinge odată cu trecerea anilor și nici odată cu moartea. Un singur bărbat și o singură femeie – și să rămâi credincios până la moarte. Fericit este acela care a reușit să trăiască strict monogamic sau monogin.” ■

Sediu ziarului în perioada interbelică, camera știrilor într-o zi de sâmbătă (1953) și rotativa unde se tipărea

micuțul, dar foarte agilul Daniel Mendoza, un evreu naturalizat, și Richard Humphries, „băiatul de aur al epocii”, „gentleman-ul boxer”. În ochii multora, a devenit „partida secolului” al XVIII-lea și a marcat transformarea lui Mendoza într-un adevărat superstar.

Cheia succesului pare să fi fost descoperită în perioada anilor 1854 – 1855, când, bazându-se pe o mixtură de crime, știri de ultimă oră despre Războiul Crimeii (martie 1853 – martie 1856), din sport sau scandaluri din viața mondenă londoneză, avea să aibă un tiraj de 200.000 de exemplare pe săptămână, o cifră neatinsă de nicio publicație până atunci.

Spre 1850 a crescut simțitor și numărul reclamelor pentru diverse bunuri. De pildă, în numărul din 23 decembrie 1856, perioada de vârf a cadourilor, apăreau reclame la cutii de bijuterii, ceasuri de argint, dar și ulei din ficat de cod...

Din nefericire, 1855 a adus, de asemenea, și o grea pier-

dere în viața lui *The News of the World*: John Browne Bell s-a stins din viață. Afacerea a rămas însă în familie, fiind preluată de fiu, John William.

Dar ceea ce se pornise atât de promițător avea deodată să se clatine din temelii. Noua politică de taxe și, în special, eliminarea celei de timbru (1861) aveau să dea o lovitură aproape mortală presei din regat. Competiția devenea din ce în ce mai acerbă. Prima reacție a noului editor șef, John William Bell, a fost reducerea prețului de vânzare

la numai două pence. Rivalii au reacționat pe măsură: multe alte publicații similare au coborât la doar o pence!

Se cereau noi măsuri. Până la urmă, John William a găsit și o altă soluție, mai mult tehnică: alocarea unui spațiu mult mai mare reclamelor și deci atragerea de fonduri din alte sectoare, nu numai de la cititorii sau partenerii obișnuiți.

A avut loc și o revizuire a politicii editoriale. Se schimbase oarecum epoca și, în special, se acorda o mai mare atenție educării femeii, a comportamentului său în societate. Ceea ce a condus, destul de vizibil, la pierderea unui important segment din publicul cititor feminin, faptul fiind vizibil la nivelul cifrelor anii '70 ai secolului al XIX-lea aducând o scădere la aproximativ 30.000 de exemplare. Și aceasta a reprezentat o pierdere uriașă, luând în calcul că proporția femeilor în populația Angliei crescuse în acea perioadă, de la 1.036 la 1.000 bărbați în 1821, la 1.054 la 1.000 în 1871. Iar, din 1860, scăzuse la doar 40% rata analfabetismului în rândul lor.

Momentul 23 iunie 1874, când conservatorul William

Două pagini unu, cu titluri de scandal

John Browne William Bell

Trusler (1735 – 1820); sir Henry Bate Dudley (1745 – 1824); predicatorul irlandez și scriitorul radical William Jackson (1737 – 1795) –, au scos *The Morning Post*, o publicație extrem de acidă, cunoscută în epocă mai ales prin comentariile și știrile sale, ultimele, în marea lor majoritate, false! Principalii editori și-au și primit porecle pe măsură: „Doctorul Zvon” sau „Bătăiosul” – Henry Bate; „Doctorul Viperă” – William Jackson.

La 1 iunie 1788, apărea și primul număr al *Fashionable Gazette* (Gazeta modei), la care Bell deținea o treime dintre acțiuni, majoritatea aparținându-i unui alt personaj carismatic al vremii, elegantul și bogatul căpitan Edward Topham (1751 – 1820).

Și, într-un astfel de mediu, tânărului John nu i-a fost deloc greu să își găsească menirea. În 1843, avea să lege numele familiei de *The News of the World*, ce se dorea, încă de la primul număr, să fie „de negalat atât în ceea ce privește știrile, cât și prețul redus”; un adevărat deschizător de

drumuri și în materie tehnică, „fiind tipărită cu un format nou, distinct și elegant.” În primele luni, publicația avea să atingă 13.000 de exemplare, iar un an mai târziu spre 18.000, pentru ca, în 1851, să se vândă puțin sub 50.000.

În realitate, *The News of the World* a reprezentat o combinație între știri serioase și reportaje senzaționale: crimele, sexul și viciile devenind cuvintele cheie.

După cum a scris un jurnalist de la *London Journal*, într-unul dintre primele sale numere din 1845, ziarul ar fi avut tendința și „de a-și crea singur cititorii”.

Edward Topham

De asemenea, editorii au văzut în femei segmentul perfect căruia să i se adreseze. Și au început să publice editoriale centrate pe subiecte îndrăgite de partea feminină, precum căsătoria, familia sau problemele domestice; și să includă reclame la mobilier sau diverse obiecte casnice.

Încă din primul număr, John Browne Bell a anunțat intenția de a avea o rubrică permanentă dedicată modei, poziționată în partea de mijloc a publicației (paginile 5 – 8). În realizarea ei se putea baza

pe experiența acumulată de părintele său, prin de-acum cunoscuta *Fashionable Gazette*, cea care reușise să „devină autoritatea numărul unu în domeniul modei și al gustului”. Și, pentru ca publicul feminin să fie pe deplin satisfăcut, au apărut și articole conținând sfaturi de tot felul, caricaturi, glume și poezie siropoasă.

Strategia de câștigare a cititorilor s-a bazat pe o tehnică ce a devenit de atunci reprezentativă pentru asemenea publicații – titlurile senzaționale, scrise cu majuscule: „Femeie otrăvită în încercarea de a scăpa de o sarcină nedorită”; „Țara drogurilor și a violurilor”...

După cum avea să observe un important critic de artă galez, Raymond Williams (1921 – 1988), succesul tipului acesta de gazete a mers mână în mână cu cel al melodramelor ca formă de divertisment pentru mase. Ziariștii de la *The News of the World* au început să utilizeze un limbaj specific, o scriitură sentimentală, în special în cazul reportajelor de la crime – concentrându-se pe tragedia victimei și a familiei din spate.

Bineînțeles că publicația nu a putut să-i uite și pe cititorii bărbați. Pentru ei, *The News of the World* conținea rubrici permanente de politică, sport sau știri externe. John Browne învățase tot de la tată cât de importante pot deveni știrile de ultimă oră din domeniul competițiilor sportive. John Bell fusese, alături de Topham, printre primii editori care au scris despre box și, în special, despre unele dintre cele mai tari confruntări de la începuturile sportului cu mănuși, cele care i-au adus față în față, între 1788 și 1790, pe

(căsătorit cu fiica lui Charles Jackson, Helen), a fost numit redactor-șef.

A fost un moment de mare cotitură în istoria ziarului, mai ales că Riddell, cu toate că nu a avut nicio pregătire efectivă în domeniul presei, s-a dovedit un abil om de afaceri, dar și o personalitate care înțelegea și, mai ales, prevedea direcția pe care o va urma mass-media. S-au introdus concursuri, promoții, căutându-se fidelizarea cititorilor. În 1899, redacția s-a mutat într-o altă zonă a Londrei și s-a schimbat și politica redacțională: „Mai multe știri decât orice altă publicație de duminică”.

Lucru care s-a și putut pune destul de rapid în practică și datorită numeroaselor relații din lumea politicului deținute de Riddell, confidentul și sfătuitorul financiar al liberalului David Lloyd George (1863 – 1945), între 1908 și 1922, dar și cel care a reprezentat legătura dintre guvernului condus de acesta (1916 – 1922) și presă, în perioada complicată a Congresului Păcii de la Paris.

În primii ani din noul veac, echipa de la *The News of the World* a renunțat la editorialele și articolele moralizatoare, aducând în prim plan... afacerile carnale. S-a ajuns atât de departe, încât multe voci s-au arătat de-a dreptul scandalizate, precum jurnalistul Frederick Greenwood (1830 – 1909), care se povestește că i-ar fi reproșat direct lui Riddell: „Numai ce am văzut gazeta ta și m-am gândit să o arunc. Apoi, un gând mi-a trecut prin minte: dacă o gă-

Robert Maxwell și Rupert Murdoch după ce ultimul a achiziționat ziarul

sește bucătarul meu și o citește – mai bine o ard! “.

Numai că societatea britanică nu era la fel de conservatoare și, în următoarele două decenii, *The News of the World* a reușit să devină ceea ce visase John Browne Bell, un ziar al milioaneilor. După cum titra o ediție din mai 1941 a revistei *The Time*, „În fiecare duminică dimineață mai bine de o treime dintre britanici își iau porția sănătoasă de divorțuri, scandaluri, răpiri, atacuri cu violență, crime sau cancanuri din sport. Fermieri, muncitori, membri ai clasei de mijloc – cu toții împărtășeau aceeași pasiune păcătoasă. Nu a scăpat nici Casa Regală, nici miniștrii, nu a scăpat nimeni din viața socială... Fără *The News of the World* diminețile de duminică nu ar mai fi fost la fel, ca și cum nu am mai fi auzit clopotul de la biserică!”

Apogeul a fost atins în 1950, când, la un număr din iunie, s-au înregistrat vânzări de 8.659.000 de exemplare.

Publicația a rămas tot una controlată de cele trei familii până în 1969, când a fost achiziționată de magnatul media Rupert Murdoch. În

1981, a ieșit și primul număr color, vândut în mai bine de jumătate de milion de exemplare. Transformarea definitivă în ceea ce numim astăzi tabloid a avut loc în 1984, odată cu prezentarea aventurii din Caraibe a prințului Andrew, duce de York, al treilea copil al reginei Elisabeta a II-a, cu actrița și modelul Vicki Hodge. Un an mai târziu, numărul care descria aventura extraconjugală a prințesei Marie Christine, consoarta prințului Michael de

Ultimul număr

Kent, vărul reginei, cu un bogat om de afaceri texan era vândut în mai bine de cinci milioane de exemplare.

După decenii de procece, acuzații de hărțuire, furt de date, interceptare de telefoane, la 7 iulie 2011, noul director executiv al consorțiului ce deținea *The News of the World*, James Murdoch, a anunțat decizia de a închide publicația. Ultima ediție a apărut cu o manșetă ce titra sfârșitul: „Vă mulțumim și La revedere!” ■

Daniel Mendoza

Forsyth (1812 – 1899) l-a interpellat pe colegul de partid, premierul Benjamin Disraeli (aflat la al doilea mandat, februarie 1874 – aprilie 1880) în Parlament cu privire la „dizabilitățile electorale ale femeilor” a fost acid comentat și în paginile lui *The News of the World*.

„Un soț plictisit, un tată sau un frate nu vrea sub nicio formă, când vine acasă, să disce ultimele știri sau acțiuni ale politicienilor”. Concluzia a fost una fără echivoc: „femeia a fost creată să fie companioană, să fie de ajutor bărbatului, să se ocupe de chestii despre care el nu știe și nici nu trebuie să își încarce mintea cu ele. Aceasta este poziția corectă!”.

Si campaniile continuă în același sens. Mai ales că, odată cu trecerea anilor și, în special după 1876, când a luat naștere mișcarea sufragetelor în Marea Britanie, sufragiul universal amenința să destrame stabilitatea căminului. Astfel, educația femeii trebuia să devină nu nou obiectiv.

Pentru *The News of the World* unul dintre vinovații de coruperea sufletului și comportamentului femeilor a fost

introducerea în curricula școlilor de fete a științelor, în special a geografiei și a matematicii.

Mai mult, în multe articole s-a militat și pentru interzicerea angajării forței de muncă feminină în afara căminului. „Ce confort va mai avea soțul obosit, muncitor, când se întoarce acasă și dă peste o consoartă, la rândul ei obosită și plictisită sau sictiră de munca de peste zi...?” (23 decembrie 1877).

Principalul țel al femeii din perspectiva unuia dintre ziaristii de la *The News of the World* trebuia să fie căsătoria. Și, din această perspectivă, în paginile publicației sunt prezentate pe larg nunțile regale, oferindu-se chiar descrieri interesante ale practicilor conjugale din alte țări, în special europene.

De partea cealaltă a paharului, divorțurile nu puteau reprezenta decât consecința nefastă a comportamentului neadecvat al consoartelor. Nu de puține ori, sunt tipărite reportaje despre despărțiri terminate foarte urât. De pildă, aproape un întreg număr din 1875 este dedicat mersului unui proces de divorț: sunt descrise toate procedurile legale, toate declarațiile în instanță, suferințele prin care trece soțul înșelat. Când sunt reproduse cuvintele soției infidele, tonul ironic este extrem de evident. Apare chiar și tehnica de a introduce hohotele de râs, reacția publicului din sala de judecată, pentru a crea cititorilor senzația că erau de față, că participau efectiv la proces.

Un alt număr din decembrie 1877 publică un articol extrem de dur împotriva folosirii cosmeticelor în exces și a ideii de machiaj, în general.

„Nu vă mai ascundeți, nu vă mai deghizați. Fiți adevărate, așa cum sunteți. Dacă vă sunt oferite diverse pomade, nu le folosiți, mai bine le aruncați pe foc. Nu trebuie să vă salvați numai trupul, ci și sufletul, doar astfel, o să câștigați cu adevărat inima bărbatului”. Ironia sorții (sau a... redactorului de serviciu!), o asemenea predică era contrazisă de reclame la diverse produse cosmetice, chiar pe aceeași pagină!

După moartea lui John William, în 1877, afacerea este preluată de fiu, Adolphus William Bell (1841 –

George Allardice Riddell (dreapta) cu Lloyd George

1903). Însă, de această dată, ziarul pare că nu poate să mai depășească perioada de criză.

În 1891, familia decide, până la urmă, să vândă *The News of the World* unui consorțiu format din avocatul George Allardice Riddell (1865 – 1934), omul de afaceri Henry Lascelles Carr (1844 – 1902) și politicianul și colecționarul Charles James Jackson (1849 – 1923). Sir William Emsley Carr (1867 – 1941), nepotul unuia dintre proprietari și ginerelul altuia

Comandantul militar al Transilvaniei, generalul austriac Wallis

s-a deplasat apoi la Sibiu și a depus jurământul față de generalul Wallis.

Opoziția îndelungată a mitropolitului sârb nu a rămas fără urmări. Episcopul sârb delegat de mitropolitul Vichentic spre a-i face instalarea lui Climent nu a primit permisiunea generalului Wallis să intre în Oltenia, iar ceremonia a fost patronată de reprezentantul administrației austriece de la Craiova. Mai mult, Consiliul de Război din Viena a interzis pe viitor orice amestec al mitropolitului sârb în treburile bisericești din Oltenia.

O mângâiere, stăpânirea românească

Dar cine era Climent? Până în 1735 avem prea puține date

despre el. Era fiul lui Radu Modoran și al Paraschivei din satul vâlcean Pietrarii de Jos. Într-un raport al autorităților austriece se spune că avea 50 de ani când a fost ales episcop, deci se născuse în 1685. În acel an trupe otomane efectuaseră raiduri în Oltenia. Mama sa, însărcinată, a fugit din calca primejdiei și s-a ascuns în părțile muntoase ale Vâlciei. La poalele muntelui Buila, nu departe de satul Bărbătești, au apucat-o durerile facerii.

Numele său de botez a fost Constantin și se trăgea dintr-o familie evlavioasă, din rândul căreia s-au ridicat mai mulți preoți. A fost tuns în monahism la Mănăstirea Hurezi, unde a învățat și carte. Prin 1725 a fost numit egumen al Mănăstirii Bistrița, unde a rămas până în 28 iunie 1735.

Păstoria sa la Episcopia Râmnicului, începută cu atâtea frământări, a continuat în împrejurări foarte grele. În mai 1736 a izbucnit un nou război ruso-otoman, iar în

iunie 1737 Austria a intrat în conflict de partea Rusiei. Oltenia a devenit teatru de operații. Sub presiunea trupelor otomane – tătare, la 27 octombrie garnizoana austriacă din Craiova, comandată de colonelul Saul Hansen, președintele Administrației austriece din Oltenia, a părăsit teritoriul acestei provincii, stăpânirea imperială luând sfârșit.

Și, cum trupele otomane au ocupat cea mai mare parte a Olteniei, inclusiv Râmnicu Vâlcea, episcopul Climent și-a părăsit scaunul episcopal și s-a refugiat în Munții Lotrului, refuzând sfatul austrieților de a trece în Transilvania. Generalul Lobkovitz, numit comandant în Transilvania, în locul lui Wallis, a trimis mai multe rapoarte la Viena, în care se plânga de situația creată. Nemulțumit, Consiliul de Război din Viena i-a cerut, la 25 decembrie 1737, să-l tragă la răspundere pe episcop. Era însă prea târziu. În refugiul său din Munții Lotrului episcopul primise o scrisoare de la domnul Țării Românești, Constantin Mavrocordat, prin care acesta îl sfătuia, spre binele său și al credincioșilor, să se pună sub

ocrotirea Porții. Climent a dat curs sfatului primit și, împreună cu mai mulți egumeni, a ieșit în întâmpinarea trupelor otomane ce înaintau spre Slatina, punându-se sub protecția comandantului acestora.

Comentând acțiunea episcopului, Nicolae Iorga scria: „Cuprinzând în sine toată nemulțumirea clerului oltean, a boierimii ol-

Bolnița complexului episcopal de la Râmnicu Vâlcea, singura construcție rămasă din ctitoria lui Climent

Chipuri uitate

EPISCOPUL CLIMENT AL RÂMNICULUI

COSMIN OPREA

La 1 februarie 1735, după o păstorire de aproape opt ani, Inochentie de la Râmnic a trecut la cele veșnice. Conform reglementărilor impuse de imperiali, care stăpâneau în acel moment Oltenia (Magazin istoric, nr. 3/ 2005), procedura pentru ocuparea postului rămas vacant era extrem de complicată: o adunare electivă compusă din reprezentanți ai clerului și ai boierilor olteni se întrunea și desemna trei candidați, după care lista era trimisă mitropolitului sârb, sub a cărui subordonare spirituală se afla Biserica ortodoxă din Oltenia. Acesta alegea unul dintre cei trei candidați, după care cel desemnat trebuia să primească diploma imperială de confirmare și să fie hirotonit de mitropolitul sârb.

În ziua de 28 iunie 1735, adunarea electivă s-a întrunit la Craiova sub președinția consilierului Voght și a stabilit lista celor trei candidați: Climent de la Bistrița, Dionisie de la Hurezi și Ghenadie de la Cozia. Contrar obiceiului, lista cu cei trei nominalizați nu a mai fost trimisă mitropolitului sârb. La 2 iulie, administrația austriacă din Craiova a înaintat un raport comandantului militar al Transilvaniei, generalul Wallis, cu sediul la Sibiu. Acesta s-a oprit asupra lui Climent, pe care l-a recomandat Curții din Viena ca fiind un om evlavios, liniștit și credincios împăratului. După unele ezitări, la 1 octombrie 1735, Climent a fost instalat, dându-se și diploma de confirmare. Păstoria efectivă a noului episcop a început însă

abia în 1739, timp de aproape doi ani conducând eparhia ca „ipopsifilos“, adică nehirotonit. Ce se întâmplase?

Orgoliul mitropolitului

Clericii și boierii olteni au fost nemulțumiți de alegerea lui Climent. Ei au înaintat un memoriu Consiliului de Război din Viena, prin care cereau o nouă alegere. Se plânseseră și mitropolitului sârb Vichenție, de vreme ce și acesta a înaintat un memoriu-protest Consiliului de Război din Viena, la 15 octombrie 1735, arătând că el nu-l putea hirotoni pe Climent, întrucât mănăstirile și boierii olteni îl informaseră că noul episcop nu întrunise sufragiile întregului cler și ale tuturor cre-

dincioșilor olteni, fiind impus de autoritățile administrative austriece. Reamintim că Oltenia, ca și celelalte provincii recent smulse de imperiali Imperiului Otoman, fusese pusă sub autoritatea unei instituții special create și compuse din reprezentanți ai Camerei Aulice și ai Consiliului de Război.

Această situație confuză a durat doi ani, în ciuda numeroaselor scrisori pe care Climent le trimisese mitropolitului, prin care îi solicita hirotonirea. Aflăm dintr-un raport al generalului Wallis, din aprilie 1737, că, însoțit de doi egumeni, doi boieri și un funcționar al administrației, Dinar, Climent a fost trimis la Belgrad. Nu știm ce s-a întâmplat acolo, dar în mai Climent a fost hirotonit. Climent

În anul 1749, împreună cu mai mulți clerici, printre care și un nepot al său, popa Mihul, Climent ridică Biserica Ovidenia din Bodești, mahalaua Drăgănești. Este un edificiu de plan dreptunghiular, cu prid-

Comanca și altor sfinte lăcașuri. Numele său este pomenit cu cinste în multe sate de pe valea Otăsăului.

Cărturarul

Una dintre principalele misiuni pe care și le-a asumat a fost aceea de a tipări manuscritele marelui său înaintaș Damaschin (*Magazin istoric*, nr. 3/2005). Faptul este atestat de ieromonahul Lavrentie în predoslovla *Antologhionului* din 1737, unde se precizează că tipărirea acelor cărți se făcuse cu contribuția ambilor episcopi, „unul cu multă dăscălie și altul cu multă cheltuială”. El a știut să grupeze în jurul său tipografi destoinici, precum ieromonahul Lavrentie, popa Mihai Atanasie Popovici, Dimitrie Pandovici și alții.

Cărțile de slujbă tipărite în timpul lui Climent sunt numeroase. Pe lângă acestea, a retipărit, în 1748, *Cazania lui Varlaam*, cărcia i-a adăugat câteva cazanii din cea de la Govora – Dealu (1644) și din *Chiriadromionul* de la Alba Iulia (1699). A tipărit și câteva cărți scrise de el însuși: *Capete de poruncă la toată cearta bisericească*, *Învățătură bisericească pe scurt pentru șapte Taine*.

Climent nu a uitat nici îndatoririle pe care le avea față de credincioșii de peste munți. Legături strânse a întreținut cu păstoriții săi din Șcheii Brașovului. Astfel, la 28 mai 1737, îi scria din Craiova popii Teodor, certându-l că s-a așezat protopop în locul tatălui său cu ajutorul sașilor și pu-

nându-i în vedere să nu mai facă astfel de neorânduieci, întrucât el îl numise ca protopop pe popa Radu. Tot atunci îi scria și fostului protopop Florea Bărau, tatăl lui Teodor, muștrându-l că își reținuse 78 de florini din plata dăjdiilor convenite episcopului de Râmnic, cerând să-i fie trimisă suma respectivă. La 28 septembrie 1737 îi scria din nou protopopului Radu Tempea și unui jupân cu numele Mogoș, muștrându-i pentru faptul că nu îl informau despre situația lor. Climent îi întâlnise pe cei doi la Sibiu, atunci când fusese acolo pentru a depune jurământul față de generalul Wallis. O zi mai târziu îi informa pe cei doi că primise veștile de la ei și le dădea sfaturi cum să lucreze pe viitor la Viena pentru apărarea intereselor obștii credincioșilor din Brașov. „Fără de zăbavă, le cerea el, să avem înștiințare cu amănuntul ca și noi să vă putem da mână de ajutor.”

De fapt, din 1735 Curtea din Viena stabilise ca ortodoxii din Țara Bârsei să se adreseze în cele religioase mitropolitului sârb de Belgrad sau episcopului din Cruședol, ceea ce îl nemulțumise profund pe episcopul Climent al Râmnicului. În zilele de 5 – 29 decembrie 1735, episcopul sârb Nicanor al Cruședolului făcuse și o vizită la Brașov, ceea ce a creat o situație extrem de confuză, conform canoanelor, nefiind îngăduită intrarea neanunțată a unui episcop în eparhia altuia.

Spre sfârșitul vieții, Climent s-a retras (8 mai 1748) din scaunul episcopal, din pricina neputințelor trupesti. A închis ochii la 31 ianuarie 1753. ■

Tipăritură realizată în vremea lui Climent

vor deschis și fără turlă. Aici episcopul apare alături de alte fețe bisericești de la Mănăstirea Bistrița.

Ultima ctitorie este biserica din Moșteni, comuna Frâncesti. Așezarea bisericii e pitorească, pe un pînten de deal rotund. A fost clădită în 1752, împreună cu alt nepot, „popa Nicolae protopop”, și alți preoți, pictați în pronaos. Biserica se află la jumătatea drumului dintre Mănăstirile „Dintr-un lemn” și „Surpatele”.

Climent a contribuit și la pictarea interioară a Bisericii Sfântul Nicolae – Vătășești din comuna Bărbătești. Diferite pomelnice vorbesc, de altfel, despre ajutoarele acordate de episcop schiturilor Iezerul și

tene, a țării oltene în-deobște, împotriva unei cârmuiri de stoarcere și juguire, se puse sub scutul turcilor.”

La 15 februarie 1738 se afla la Craiova, de unde lansa o proclamație clerului, boierilor, părcălabilor și tuturor locuitorilor de prin părțile muntoase ale județului Vâlcea, cerându-le să nu se opună otomanilor și să alunge cătanele imperiale care se aflau încă în zonă, prădând populația.

Abia după încheierea păcii de la Belgrad (18 septembrie 1739) și reintegrarea Olteniei în hotarele Țării Românești, episcopul Climent a revenit la Râmnicu Vâlcea, unde, după cum scria același Nicolae Iorga, „găsca numai ruine, dar, ca mângâiere, stăpânire românească și ortodoxă.”

Ctitorul

Revenit la Râmnic, episcopul a trecut la refacerea complexului episcopal, distrus în timpul luptelor ce se purtaseră în zonă. Între anii 1739 – 1749, a reînălțat biserica mare, clopotnița și clădirile din jur, precum și bolnița cu biserica ei. Aceste construcții aveau să fie distruse de un incendiu în 1847. Din ansamblul ridicat de Climent au rămas numai biserica bolniței, săvârșită în 1745, precum și unele porțiuni din clădirile ce înconjoară actuala catedrală, înălțată din temelie de episcopul Calinic de la Cernica în 1856. În pronaosul bisericii se remarcă portretul retușat al ctitorului, precum și singurele obiecte salvate de la biserica ce arse în 1847,

Schitul Pătrunsa

icoanele împărătești ale Mântuitorului și Maicii Domnului, pe care se citește: „Aceste patru sfinte icoane s-au făcut cu toată cheltuiala preasfinției sale părintelui chir Climent, episcupu Râmnicului, la leatu 7257 (1748 – 1749) și s-au prefăcut acum prin osârdia lui Partenie monah, Iosif și Climent, 1819.”

În 1740, pe locul unde a fost născut, a zidit o bisericuță, schitul Pătrunsa, numele mamei sale, Paraschiva, devenind hramul bisericiuței. Schitul se află la 7 km nord de satul Bărbătești, jud. Vâlcea, într-un cadru mirific.

Urmează, în cronologia ctitorilor episcopului Climent,

biserica din satul Pietrari, de pe valea Otăsăului, ridicată chiar pe moșia părintescă. Biserica are un pridvor deschis, de tip brâncovenesc, și a fost clădită în 1742. Pictura în frescă a fost executată în 1744 de zugravii vâlceni popa

Gheorghe, fratele său, Andrei, și Danciu Filip. Este una dintre cele mai renumite, atrăgând atenția portretele ctitorilor din pronaos: în dreapta, episcopul Climent, iar în partea cealaltă a ușii, în aceeași postură de ctitori, cei doi frați ai lui, Macarie ieromonahul și Ioan (menționat în pomelnice și sub numele de Simion vătășelul), cu doi băieți. Episcopul Climent spune că „orice am făcut și am dat la acea sfântă biserică sunt toate din osteneala mea și câștigate cu omoforul și din munca fraților miei, iar din venitul Episcopiei să nu gândească cineva că am pus preț de un ban”.

Pictură murală din bolniță

PROVINȚII ALE IMPERIULUI ROMAN ÎN EUROPA

DOI			INFERN			12 d.H.		114 I.H.		DIN CAERI!
43 d.H.			27 I.H.			DOM GOL		100 m ²		
ÎN CORT!			106 d.H.		OAIE	ÎN BITUM!				
DIN COFĂ!					DIN SAPĂ!					
					APARATE DE GĂTIT					
					DENSITATE					
ULTIMUL MECI		58 I.H.						DE LA OLT		PRINDE
CINIC										
NOTA 7					SCOP	PARTICULE				
						GRAS GOL!				
		CU USTUROI			120 I.H.					
					FIR					
PLANTĂ			ORĂ				TICU ADRIAN			146 I.H.
BIS!			PASĂRE MICĂ				46 I.H.			
		CITIT				DIN OȚEL!			DINTR-UN CREIȚAR!	
		ARAC				OXID DE CARBON				
	DE CRĂCIUN				27 I.H.					
	227 I.H.									
SUB ȘA			COPLĂ-REASCĂ		ORGOLIU					
16 I.H.			LA FEL		MIT GOL!					
NEGARE										
						LOCALITATE MARTIR (SJ)		INTRAT ÎN TEMĂ!		
								ABIS!		
		19 I.H.							ÎN LOC DE CAFEĂ	
		HĂRTII								
...DORNEI (neart.)			ANIMALE SCUMPE		ÎNCET					
241 I.H.					USTUROI					
						NUC GOL!		12 LUNI		
CETE!			GRECESC				BĂTUT ÎN CAP			
15 I.H.										
					67 I.H.					

Ioan SONEA, Bistrița

NOUA POLITICĂ

Continuăm cu partea a doua a documentului a cărui publicare am început-o în numărul trecut și care prezintă eforturile făcute de emigrația română pentru a contracara măsurile luate sub impactul destinderii survenite în relațiile dintre țările occidentale și cele din „lagărul socialist” la jumătatea deceniului șapte al secolului trecut. Mulți dintre luptătorii anticomuniști au privit și au condamnat destinderea drept o cedare din partea democrațiilor occidentale.

Ca de obicei, mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a publica documentul, păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu.

Adunarea Națiunilor Europene Captive, direct și prin reprezentanții săi în țările europene, depune de mai bine de un an mari stăruințe, ținând să convingă pe parlamentarii occidentali că suprimarea Comisiunii Națiunilor Nereprezentate ar constitui o mare greșeală politică și o încurajare și consolidare a regimurilor comuniste, fără nicio compensație pentru Occident. În urma stăruințelor noastre, o mare parte din parlamentarii cari, în mod grăbit și superficial adoptaseră punctul de vedere ostil, și-au schimbat părerile și au acceptat ideea menținerii Comisiunii Națiunilor Nereprezentate, unii dintre ei propunând însă schimbarea numelui acestei comisii.

Doi raportori fuseseră numiți, un olandez, dl. Goedhart, și un francez, dl. Houdet, pentru ca să elaboreze două rapoarte cuprinzând respectiv cele două puncte de vedere.

Dl. Goedhart, care este, deși socialist, un credincios prieten al Adunării Națiunilor Europene Captive și un energic luptător împotriva comunismului, avea de prezentat în raportul său teza menținerii Comisiunii. Iar dl. Houdet, membru al Parlamentului francez, trebuia să prezinte teza suprimării Comisiunii. Aceste rapoarte au fost alcătuite; dar în urma stăruințelor noastre și, mai ales, a energicei intervenții a d-lui Goedhart, dl. Houdet a acceptat să prezinte un raport comun, în care cei doi raportori cereau menținerea Comisiunii, dar propuneau

schimbarea numelui său în acela de Comisiunea Țărilor Nereprezentate.

Dl. Goedhart, pentru a avea în fond adeziunea colegului său francez, a acceptat acest compromis, deși schimbarea numelui are o semnificație destul de importantă.

Lupta noastră la Strasbourg a fost destul de grea, dar am obținut, în cele din urmă, ca însăși Comisiunea Națiunilor Nereprezentate să adopte în unanimitate raportul comun. Chestiunea însă nu este terminată, fiindcă în sesiunea următoare, Comisiunea politică a Consiliului Europei va avea să se pronunțe, sub forma unei recomandatii, iar Consiliul Europei, în ședință plenară, va avea de luat deciziunea definitivă.

Situația în Comisiunea politică este îndoielnică, fiindcă președintele acestei comisii, dl. Edelman, membru laburist al Parlamentului britanic, este ostil menținerii Comisiunii Națiunilor Nereprezentate, ca și președintele din acest an al Consiliului Europei, dl. De Freytas.

Pe de altă parte, Comisiunea politică, adică președintele său, a desemnat ca raportor al Comisiunii politice în chestiunea aceasta pe Madame Jadot, deputată în Parlamentul belgian, care nu cunoaște deloc situațiunea și care este sub influența d-lui Edelman și a secretarului general al Consiliului Europei.

(Va urma)

CONTENTS (Romanian History) • **L. Reboreanu** Praise to the Romanian peasant • **I.-A. Pop** Today condition of history and history teacher • **H. Pop** A new Dacian fortress in northwest Romania: Coșciu • **O. Trașcă** 1940 – 1941. Diplomatic and intelligence reports written by the Germans about the head of the P.N.-Ț., Iuliu Maniu • **D. Cain** What was the legitimacy and legacy of the last Parliament of Romania before the Great Union • **C. Sircuța** The intellectuals and the Great Union: Liviu Reboreanu • **F. Dolghin** New documents from the Russian archives about the attack from June 22, 1941 • **B. Murgescu** Romania's economy from the Great Union to the present day (II) • **N. Macovei** The story of a success. 50 years since the first Romanian car • **S. Chefani-Pătrașcu** The crimes committed by the revolted peasants in 1907 in Teleorman and the bloody repression • **I. Scurtu** The involvement of Queen Mary in political life (II) • **P. Otu** A name match: the two Gheorghe Brătianu from World War I • **M. Vasileanu** Father Ioan cel Străin and the Burning Bush • **C. Oprea** Bishop Climent of Râmnic (1739 – 1748) • Romanian Documents at Hoover Institution (CXLX).

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) • **Л. Ребряну** Хвала румынскому крестьянину • **И.-А. Поп** Состояние истории и её преподавателей сегодня • **Х. Поп** Кошечу, новая дакийская крепость в северо-западе Румынии • **О. Трашкэ** 1940 – 1941. Доклады немецких дипломатов и секретных служб о лидере национал-царанистов Юлиу Маниу • **Д. Кайн** Какими были легитимность и наследство последнего парламента Румынии до Великого Объединения • **К. Сиркуца** Интеллигенция и Великое Объединение: Ливиу Ребряну • **Ф. Долгин** Новые рассекреченные документы российских архив о германском нападении 22 июня 1941 • **Б. Мурджеску** Экономика Румынии от Великого Объединения до наших дней (II) • **Н. Маковой** История одного успеха: 50-летие первого румынского автомобиля, «Дация» • **С. Кефани-Пэтрашкэ** Преступления, совершённые восставшими крестьянами в 1907 в Телеормане и кровавая репрессия • **И. Скурту** Вмешательство королевы Марии в политическую жизнь (II) • **П. Оту** Совпадение имён: два Георге Брэтиану воевали в Первой мировой войне • **М. Василяну** Отец Иоанн Странник и Неопалимая Купина • **К. Опря** Рымнинский епископ Климент (1739 – 1748) • Румынские документы в Гуверском Институте (CXLX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X

Lei 6,50

DIALOG CU CITITORII

O AMINTIRE

Domnul doctor CORNELIU MANOLIU, din Ploiești, ne trimite trei fotografii însoțite de următoarele rânduri: Citesc revista Magazin istoric încă de la apariție și voiam să vă spun că în

numărul din luna iunie, la pagina 61, am văzut o fotografie a generalului Gheorghe Rozin. Fotografia apărută în revistă mi-a trezit o amintire frumoasă.

Generalul Rozin a fost comandatul Diviziei 13 Infanterie la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial. Prin-

tre unitățile atașate diviziei a fost și batalionul 13 Pionieri, din Regimentul 4 Pionieri, Cernăuți. Comandantul batalionului 13 Pionieri era tatăl meu, căpitanul Ilic Manoliu. A fost înaintat maior pe câmpul de luptă din Moldova, în timpul luptelor de apărare. Apoi a luptat pe frontul de vest, în Ungaria. Când a în-

ceput destrămarea armatei regale române a fost trecut în rezervă.

După război, tata și cu mine am plecat la București pentru a-i cumpăra un cărucior fratelui meu mai mic. Atunci am avut ocazia să îl cunosc pe generalul Rozin, care era încă în uniformă, tata deja nu mai era.

Vă atașez câteva poze cu generalul Rozin și o adresă-depeșă scrisă de dumnealui pentru tatăl meu (să vedeți cât de frumos se adresa ofițerilor din divizie). Tatăl meu, pe

când a luptat în nordul Moldovei, a fost propus pentru Ordinul „Mihai Viteazul“, dar regele Mihai nu a mai semnat documentul.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul NICULAE STAN, din Conțești, județul Dâmbovița, solicită următoarele numere care îi lipsesc din colecția personală: 1/1989; 8/1992; 2,11/2010. Domnul Stan oferă la schimb 45 de numere dispartate, apărute în perioada 1968 – 2010. Cei care doresc să îl ajute îl pot contacta la numărul de telefon 0729.80.48.83.

Domnul P. A. are de vânzare colecția Magazin istoric, aprilie 1967 – decembrie 2011, completă, la prețul de 280 de lei. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0730.92.49.44.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

5 948384 040074 09